T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİK DANIŞMAVE REHBERLİK BİLİM DALI

145139

ERGENLERİN DUYGUSAL ZEKALARININ ÇATIŞMA EĞİLİMLERİNE VE SUÇ DAVRANIŞLARINA ETKİSİ

145139

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Serap BİRCAN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Feride BACANLI

Ankara - 2004

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Serap BİRCAN'a ait "Ergenlerin Duygusal Zekalarının Çatışma Eğilimlerine ve Suç Davranışlarına Etkisi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yard. Doç. Dr. Feride BACANLI

(Danışman)

Üye: Yard. Doç. Dr. Leyla ERCAN

Üye: Yard. Doç. Dr. Neşe TERTEMİZ

ÖZET

Bu araştırma, ergenlerin duygusal zeka, çatışma eğilimi ve suça yönelik davranış düzeylerinin sosyoekonomik düzeye ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını; ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin çatışma eğilimi ve suça yönelik davranışlarının düzeylerini yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma verileri, Ankara İl'indeki Çankaya, Mamak ve Keçiören İlçe'lerindeki genel lise programına devem eden lise son sınıftaki 889 ergen öğrenci üzerinden toplanmıştır. Araştırmada veriler **Duygusal Zeka Ölçeği (DZÖ), (Ergin, 2000); Çatışma Eğilimi Ölçeği (ÇEÖ), (Dökmen, 1986) ve Suç Davranışı Ölçeği (SDÖ)(Kaner, 1996)** ile toplanmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde, t testi, tek yönlü varyans analizi ve aşamalı çoklu regresyon analizi yöntemleri kullanılmış ve hata payı üst sınırı 0.05 olarak alınmıştır. Araştırma bulguları özetlenecek olursa; Ergenlerin,

1- **Duygusal Zeka** ile, **Çatışma Eğilimi** ve **Suç Davranışı** ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar arasında, negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkiler saptanmıştır.

2- **Duygusal Zeka Ölçeği'**nin alt ölçeklerinden **Kendi Duygularını Yönetme, Motivasyon, Diğerlerinin Duygularını Yönetme,** ile **Çatışma Eğilimi Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında da** arasında da negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkiler saptanmıştır.

3- **Duygusal Zeka Ölçeği**'nin alt ölçeklerinden **Duygusal Farkındalık** ve **Empati** ile **Çatışma Eğilimi Ölçeği** puanları ve **Duygusal Farkındalık** ile **Suç Davranışı** puanları arasındaki korelasyonun katsayısının oldukça düşük olduğu ve anlamlı düzeye ulaşmadığı saptanmıştır.

4- **Duygusal Zeka Ölçeği** toplam puanlarının ve alt ölçekleri olan, **Motivasyon, Diğerlerinin Duygularını Yönetme** ile **Suç Davranışı** ölçeklerinden aldıkları puanların cinsiyete göre; kızlar lehine farklılaştığı saptanmıştır.

5- Duygusal Zeka Ölçeği'nin alt ölçekleri olan **Duygusal Farkındalık, Kendi Duygularını Yönetme , Empati** ve **Çatışma Eğilimi Ölçeği** puanları arasında cinsiyete göre, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

6- **Duygusal Zeka** Ölçeği'nden ve alt ölçekleri olan **Duygusal Farkındalık, Kendi Duygularını Yönetme, Motivasyon, Empati, Diğerlerinin Duygularını Yönetme,** ile **Çatışma Eğilimi Ölçeği**'nden aldıkları puanlar arasında sosyoekonomik düzeye göre anlamlı düzeyde farklılıklar olmadığı saptanmıştır.

7- **Suç Davranışı Ölçeği**'nden aldıkları puanların alt sosyo-ekonomik düzey lehine farklılık gösterdiği ve bu farkın anlamlı düzeyde olduğu saptanmıştır. Alt sosyo-ekonomik düzeyi sırasıyla, orta sosyo-ekonomik düzey ve üst sosyo-ekonomik düzey izlemektedir.

8- **Duygusal Zeka Ölçeği**'nin alt ölçeği olan **Kendi Duygularını Yönetme** puanları **Çatışma Eğilimi** puanlarınını yordamaktadır. Ancak, Duygusal Zeka Ölçeği'nin diğer alt boyutları olan **Duygusal Farkındalık, Motivasyon, Empati** ve **Diğerlerinin Duygularını Yönetme** puanları **Çatışma Eğilimi** puanlarını yordamamaktadır.

9- Duygusal Zeka Ölçeği'nin alt ölçekleri olan **Diğerlerinin Duygularını Yönetme** ve **Motivasyon** puanları **Suç Davranışı Ölçeği**'nden alınan puanları yordamaktadır.

Bu araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde; ergenlerin **Duygusal Zeka Ölçeği**'nin tümünden ve **alt ölçeklerinden** aldıkları puanların cinsiyete göre **kızlar lehine farklılaştığı,** ancak bu ölçeklerden alınan puanların

sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır. Bunların yanı sıra, ergenlerin; **Duygusal Zeka Ölçeği**'nden ve **alt ölçeklerinden** aldıkları puanların, **Çatışma Eğilimi Ölçeği** ve **Suç Davranışı Ölçeği**'nden aldıkları puanları genel olarak **yordadığı** sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

In this research, the effects of the emotional intelligence on the tendency of conflict and delinquent behaviours of adolescents were examined. This study was executed on 886 students aged 16 to 18 years. By using "emotional intelligence scale", " conflict tendency scale",and "delinquent behaviour scale", the relationship between the grades of participants were investigated . In addition, variables were examined if they differ according to genders and socioeconomic levels or not.
According to the result of research;

1. There is a meaningful negative correlation between the emotional intelligence and tendency of conflict and delinquent behaviours of adolescents.

2. It is found that, there is meaningful negative correlation between the emotional self-regulation, motivation, social skills and tendency of conflict.

3. It is determined that, grades of girls from motivation, social skills, and delinquent behaviours are higher than boys's.

4. It is determined that, grade of delinquent behaviour is lower at the low socioeconomic level, and higher at the high socioeconomic level.

5. According the results of regression analysis (stepwise technique), it is determined that, the independent variable which is predictor of tendency of conflict is emotianal self-regulation.

6. According the results of regression analysis (stepwise technique), it is determined that, the independent variables which are predictors of delinquent behaviours are social skills and motivation.

In this study, it is verified that, emotional intelligence is the predictor of tendency of conflict and delinquent behaviours.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada duygusal zekanın daha fazla önem kazandığı ergenlik döneminde, çatışma eğilimi ve sapan davranışlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarının ergenlerle çalışan eğitimcilere, özellikle de psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlara yararlı olması beklenmektedir.

Bu araştırma bir çok kişinin katkısı ile gerçekleşmiştir. Öncelikle, araştırmanın her aşamasında, özverisiyle, zaman ayırıp paylaştığı bilgi, materyal desteği, yapıcı eleştirileri ve katkılarıyla beni yönlendiren, motive eden, ilerlememi sağlayan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sayın, Feride Bacanlı'ya teşekkür ederim.

Araştırmam sırasında, duygusal zeka konusunda kaynak ve bilgi desteğiyle araştırmama katkıda bulunan Prof. Dr. Sayın, Binnur Yeşilyaprak, ile Prof. Dr. Sayın, Sema Kaner, ve Doç. Dr. Sayın, Hasan Yılmaz'a, değerli eleştiri ve desteklerini aldığım arkadaşım, Yrd. Doç. Dr. Emel Erim'e, araştırma verilerinin analizi konusunda yol gösteren ve destek olan Dr. Cem Kadılar'a, ayrı ayrı teşekkür ederim.

Çalışmalarım sırasında, çeşitli materyal ve bilgi kaynaklarına ulaşma konusunda destek vererek ilerlememe katkıda bulunan, bu uzun süreçte anlayış, sabır ve içtenlikle destekleyen eşim Levent'e, gerek yeni kuşağın temsilcisi olarak, gerekse edindiği eğitim, donanım ve kişiliği sayesinde oluşan görüşlerinden yararlandığım kızım Nihan'a, tüm aileme ve dostlarıma teşekkür ediyorum.

Ayrıca, uygulama yaptığım tüm okullardaki yönetici, öğretmen ve öğrencilere, sağladığı kolaylıklar için okul müdürüm Sayın, Ali Koçak' a da sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET..... i

ABSTRACT..... iv

ÖNSÖZ..... v

İÇİNDEKİLER..... vi

TABLOLAR LİSTESİ..... x

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın Önemi..... 19

Araştırmanın Problemi Ve Alt Problemleri..... 22

Sayıtlılar..... 23

Sınırlılıklar..... 24

Tanımlar..... 25

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

1) Zeka Ve Duygusal Zeka İle İlgili YayınlarVe Araştırmalar..... 26

Zeka Kavramı Ve Çeşitlerine İlişkin Teorik Görüşler..... 26

Duygusal Zeka Modelleri..... 29

Goleman'ın Duygusal Zeka Modeli..... 33

Kişisel Yeterlilikler..... 34

Sosyal Yeterlilikler..... 37

2) Çatışma Eğilimi Ve İletişimle İlgili Kuramsal Görüşler..... 45

3) Suç Davranışı/ Sapan Davranış İle İlgili Görüşler 53

4) Araştırmanın Konusuyla İlgili Araştırmalar..... 60

Suç Davranışı Ve iletişimle İlgili Araştırmalar 61

Duygusal Zeka - Suç Davranışı Ve İletişim İle İlgili Araştırmalar..... 67

BÖLÜM III

YÖNTEM..... 75
Araştırmanın Modeli..... 75
Araştırma Grubu..... 75
Veri Toplama Araçları
I: Duygusal Zeka Ölçeği..... 77
Duygusal Zeka Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması..... 77
Duygusal Zeka Ölçeği'nin Geçerliği 77
Duygusal Zeka Ölçeği'nin Güvenirliği..... 78
II. Çatışma Eğilimi Ölçeği..... 79
Çatışma Eğilimi Ölçeği'nin Geçerliği..... 80
Çatışma Eğilimi Ölçeği'nin Güvenirliği..... 80
III.Suç Davranışı Ölçeği..... 81
Suç Davranışı Ölçeği'nin Geçerliği..... 81
Suç Davranışı Ölçeği'nin Güvenirliği..... 82
Verilerin Analizi..... 82

BÖLÜM IV

BULGULAR
1. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği, Alt Ölçekleri, Çatışma Eğilimi Ölçeği ve Suç Davranışı Ölçeği Puanlarına İlişkin Merkezi Dağılımlar..... 84

2. Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, Çatışma Eğilimi Ölçeği ve Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarının Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular..... 85

3. Ergenlerin Sosyo-ekonomik Düzeylerine Göre Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, Çatışma Eğilimi Ölçeği ve Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarının Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular..... 88

4. Ergenlerin Suç Davranışı Ölçeği Puanlarına İlişkin LSD (Least Significant Test) Bulguları..... 90

5. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, Çatışma Eğilimi Ölçeği Ve Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayılarına İlişkin Bulgular..... 91

6. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanlarının, Çatışma Eğilimi Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları.....93

7. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının, Çatışma Eğilimi Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Bulguları..... 94

8. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanlarının, Suç Davranışı Ölçeği ToplamPuanlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları..... 95

9. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının, Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Bulguları..... 96

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

1. Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, Çatışma Eğilimi Ölçeği ve Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarının Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulguların Tartışma Ve Yorumu.....98

2. Ergenlerin Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanları İle Alt Ölçek Puanları, Çatışma Eğilimi Ölçeği ve Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarının Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulguların Tartışma Ve Yorumu.....101

3. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanlarının Ve Alt Ölçek Puanlarının, Çatışma Eğilimi Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışma Ve Yorumu.....104

4. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanlarının Ve Alt Ölçek Puanlarının Suç Davranışı Ölçeği ToplamPuanlarını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışma Ve Yorumu.....106

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....109

SONUÇ.....109

ÖNERİLER.....111

KAYNAKÇA.....113

EKLER:

EK 1. Duygusal Zeka Ölçeği.....130

EK 2. Çatışma Eğilimi Ölçeği.....132

EK 3. Suç Davranışı Ölçeği.....135

EK 4. Ölçeklere İlişkin Güvenirliklerle İlgili Tablo.....136

TABLOLAR DİZİNİ

TABLOLAR

1. Ergenlerin Okul, Cinsiyet Ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Dağılımları...76
2. Ergenlerin DZÖ Toplam Puanları ve Alt Ölçek Puanları, ÇEÖ ve SDÖ Toplam Puanlarına İlişkin Merkezi Dağılımlar..... 83
3. Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre DZÖ Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, ÇEÖ ve SDÖ Toplam Puanlarının Karşılaştırılması.....85
4. Ergenlerin Sosyoekonomik Düzeylerine Göre DZÖ Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, ÇEÖ ve SDÖ Toplam Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları..... 88
5. Ergenlerin Sosyoekonomik Düzeylerine Göre DZÖ, Alt Ölçekleri, ÇEÖ ve SDÖ Puanlarına İlişkin LSD Testi Sonuçları..... 90
6. Ergenlerin DZÖ Toplam Puanları ve Alt Ölçek Puanları, ÇEÖ ve SDÖ Toplam Puanlarına İlişkin Korelasyon Katsayıları.....91
7. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanlarının, Çatışma Eğilimi Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları .93
8. Ergenlerin DZÖ'nin Alt Ölçekleri Olan DF, KDY, M, E, DDY Puanlarının, Çatışma Eğilimi Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları 94
9. Ergenlerin DZÖ Toplam Puanlarının, Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları..... 95
10.Ergenlerin DZÖ'nin Alt Ölçekleri Olan DF, KDY, M, E, DDY Puanlarının, Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları 96
11. Ergenlere Uygulanan DZÖ, DZÖ'nün Alt Ölçekleri, SDÖ ve ÇEÖ'ne İlişkin Güvenirlikler..... 136

BÖLÜM I

Giriş

Duygusal zeka, son yıllarda özellikle de eğitim uygulamalarında, iş yaşamında ve kişisel gelişim alanında giderek artan bir önem ve popülarite kazanmıştır. Bunun nedeni, sosyal yaşamda duygusal zekanın, geleneksel IQ'dan daha fazla başarının göstergesi olmasıdır (Pellitteri, 2002; Salovey ve Mayer 2000).

"Duygusal zeka" kavramı, ilk olarak 1990'da psikolog Peter Salovey ve John Mayer tarafından kullanılmış, kavram daha sonra psikolog Daniel Goleman tarafından geliştirilmiştir. Goleman EQ'yu "kendini harekete geçirebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme; dürtüleri kontrol ederek doyumu erteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntıların düşünmeyi engellemesine izin vermeme, kendini başkalarının yerine koyabilme ve umut besleme..." olarak tanımlamıştır (Goleman, 2000 s:50)

Duygusal zeka ile ilgili çalışmalar göstermiştir ki, duygusal yetenek sahibi kişiler, yaşamın her alanında; gerek romantik yakın ilişkilerde, gerekse kurum içi politik ilişkilerde daha başarılı olmakta, yaşamlarını daha doyumlu ve etkili bir şekilde sürdürerek kendi verimliliklerini artırabilmektedirler (Goleman, 2000).

Goleman (1995)'a göre duygusal zekanın; öz-bilinç, öz-düzenleme, motivasyon, empati ve sosyal becerilerden oluşan öğeleri temel nitelikteki pratik becerileri öğrenme potansiyelimizi belirlemektedir.

Duygusal zeka, kendi duygularımızı anlama ve pozitif olarak ifade edebilme, başkalarının hislerini anlama, önemseme, duyarlılık gösterme ve ihtiyaçlarına karşılık verebilmeyi içermekte, duygulara ilişkin bilgileri ve duyguların enerjisini günlük yaşamımıza ve işimize etkin bir biçimde yansıtarak uygun tepkiler verilmesini sağlamaktadır (Yeşilyaprak, 2001).

Baltaş (2000; s:66)'a göre de, duygusal zeka, kişinin görünen bütün davranışlarını yönlendiren ihtiyaç, dürtü ve gerçek değerlerini temsil etmekte, insanlarla olan ilişkilerinin, iş yaşamındaki başarısının belirleyicisi olmaktadır.

Duygusal zekanın iş performansını ve yaşamını etkilemesi bilim adamlarını "duygusal zeka danışmanlığı"na yöneltmiştir (Yeşilyaprak, 2001). Uzmanlar, duygusal zeka düzeyinin kalıtımsal olarak belirlenmediğini, ergenlikten sonra pek gelişim göstermeyen IQ'dan farklı olarak yaşam boyu gelişmeye devam ettiğini savunmaktadırlar (Goleman, 2000).

Gelişim psikologlarına göre birey, yaşamını birbirini takip eden gelişim dönemlerinden geçerek sürdürür. Bu gelişim dönemlerinden biri olan ergenlik dönemi; 12-18 yaşlar arasındaki yıllara denk düşen, anne-babadan ayrışma, kimlik edinme, özerk olma ve diğer bireylerle yakın ilişkiler kurmak için ardarda denenen roller, tutumlar ve ilişki kalıplarının bütünleştiği bir zamandır (Palabıyıkoğlu, 2000).

Ergenlik dönemi, birçok psikolog, yazar ve klinisyen tarafından -ampirik olarak desteklenmese de- fırtına ve stres dönemi, yaşamın güç bir evresi olarak tanımlanmaktadır (Muuss, 1988; Steinberg, 1993; Çok, 1994; Santrock, 1998).

Ergenlikte gencin, fizyolojik olgunluğa erişmesiyle ve biyokimyasal değişimlerin etkisiyle, başta cinsel dürtüler olmak üzere tüm dürtülerin gücünde ve duygularda artış ortaya çıkmaktadır. Birçok ergen için, bu yeni keşfedilen duygular, şaşkınlık ve kaygı kaynağı olabilmekte (Wagner, 1980; Steinberg, 1993; Gander ve Gardiner, 1993; Eichorn, 1995), bazen de olumsuz bir benlik kavramına yol açmaktadır. Harter ve Connel'e göre, ilk ergenlik döneminde, toplumsal, bilişsel ve

fiziksel değişikliklerin birleşimi, ergenleri güçlerini sorgulamaya, kuşkulu ve mutsuz hissetmeye yol açabilmektedir. Ancak, ergenliğin sonlarına doğru, fiziksel olgunlaşma sürecinin önemli ölçüde tamamlanmasıyla, bedenlerini kabul edebilmekte, daha iyimser olabilmekte ve daha az stres yaşamaktadırlar (Çok, 1994).

Ergenlikte, psikolojik ve sosyal açıdan önemli olan, kişinin kim olduğunu keşfetmesidir. Kimlik oluşumu, ilk ergenliğin hızlı biyolojik değişimlerinin geçtiği, bilişsel gelişimin soyut işlemler döneminin yoluna girdiği, akranlara uyma konusundaki yoğun isteklerin yatıştığı son ergenliğin bir görevidir (Çok, 1994).

Marcia, Erikson'un görüşlerinden hareketle, kimlik süreci konusunda, kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Marcia'ya göre, kimlik kazanma çabaları içindeki ergenin durumu, bağlılık (bağlılığın kesinliği) ve bunalım geçirme (kararsızlık yaşama) açısından iki boyutta değerlendirilebilir. "Başarılı, ipotekli, moratoryum ve dağınık kimlik statü"leri olarak gruplandırılabilecek olan kimlik statülerinden "moratoryum" kimlik statüsünde olanlar, -birine yerleşmeden çeşitli kimlikleri deneme dönemi- Ericson'ın kimlik oluşumu için temel gördüğü; meslek, din ve ahlak, politik inançlar, toplumsal ve cinsel rollere ilişkin duyguları çözümlemedikçe yıkıcı olabilmektedir.

Bu dönemde, kimlik duygusunun fazlalığı, fanatizmi doğurur. Hoşgörüsüzlük ve idealist bakış açısı da buna eklenince, dünyaya siyah-beyaz bir bakış açısı ortaya çıkar. Kimlik duygusu yoksunluğunda ise, ergenler grup üyeliklerini, kimliklerini, kimlik ihtiyaçlarını reddederler. Bu açık bir inkar şeklinde olabileceği gibi, bazı grup ve kliklere (ideolojik veya dinsel gruplar) katılmak veya yıkıcı etkinliklere (uyuşturucu, alkol, vb.) katılmak şeklinde de olabilmektedir (Bacanlı, 1997; Çok, 1994).

Dacey ve Travers (1996) akran gruplarının; saldırgan dürtüleri kontrol altına almayı öğrenme, duygusal ve sosyal desteğin varlığı ve böylece bağımsızlığın artması, sosyal becerileri, mantıklı düşünme yeteneğini geliştirme ve duygularını

ifade etmeyi öğrenme ve cinselliğe yönelik tutumları geliştirme, ahlaki yargı ve değerleri güçlendirme, kendine saygıyı artırma gibi olumlu etkileri olduğunu belirtmektedirler. Ancak, bir grubun üyesi olma, grup için özveride bulunma bazen de suça eğilimli çocukların liderliğinde zararlı olabilmektedir (Kılıççı, 2000).

Douvan ve Adelson; ergenlerde erken, orta ve geç olmak üzere üç gelişim evresi belirlemişler ve ergenliğin erken evresinde, akranlarla ilişkilerin daha önemli olduğunu belirtmişlerdir (Akt. Coleman, 1980).

Akran gruplarının etkileri kız ve erkekler için farklı nitelikte olabilmektedir. Hong Kong'lu ergenler üzerinde yapılan bir araştırmada, olumsuz akran etkisinin erkekler, olumlu akran etkisinin ise kızlar üzerinde daha güçlü olduğunu bulmuşlardır (Ma ve ark.., 1996).

Douvan ve Adelson'a göre, ergenliğin orta evresinde, güvenlik önem kazanmaktadır. Bu evrede, arkadaşın sadık ve güvenilir olması önemlidir. Ergenliğin orta evresinde, antisosyal davranışlarda artış görülmektedir.

Geç evrede ise, arkadaşlık deneyimlerin paylaşılmasına dayalı ve daha esnek bir yapıdadır. Bu evrede arkadaşın kimliği ve onun ilgi duyduğu konular önemli olmakta, karşı cinsle kurulan arkadaşlıklar gündeme gelmektedir. Yine, bu dönemde grup içi ve grup dışı olumsuz davranışlarda azalma, olumlu davranışlarda ise artış olmaktadır. Erkeklerin kızlara oranla grup dışındakilere karşı daha olumsuz davranışlar, grup içinde sergilenen olumsuz davranışlar açısından ise kız ve erkekler arasında bir farklık olmadığı saptanmıştır(Clark ve Ayers, 1993; Stoolmiller ve Skinner, 1991).

Geç evrede erkek ergenlerde, heyecan ve macera arama duyguları en yüksek düzeye ulaşmakta, bu yoğun duygular sonucunda da suç davranışları ortaya çıkabilmektedir (Baldwin, 1993; Clark ve Ayers, 1993).

Ergenlik döneminde çocuğun, ahlaki gelişimi de değişiklikler geçirir. Kohlberg'e göre, ergenlik döneminde geleneksel ahlaki düşünce baskındır. Geleneksel (yasa ve düzen) düzeyde ahlaki ikilemler, toplumsal beklentiler ve geleneksel kurallar dikkate alınarak çözümlenir. Bu dönemde iyi çocuk olmak, özellikle de akranların kanısı önemlidir. Bazı gençler ise, "gelenek ötesi düzey" e geçerler. Bu düzeyde birey, yargılarını sadece belirli kurallara değil, soyut evrensel ahlak ilkelerine dayandırma eğilimi gösterir (Morgan, 1991 s: 73).

Kohlberg, bir kişinin ergenlik atılımıyla, cinsel davranış, uyuşturucu ve alkol kullanımı, dükkanlardan hırsızlık yapma gibi küçük yasa dışı eylemler ile ilgili artan birtakım ahlaki ikilemlerle yüzyüze geldiğini kabul etmektedir.

Ergenlik dönemindeki çocukların suça yönelik davranışları ile ahlaki gelişim düzeyleri arasındaki ilişkilerde incelenmiştir. Nitekim; Freundlich ve Kohlberg, alt sosyo ekonomik gruptan gelen ergenlerle ilgili bir çalışmada, suçluların yüzde 83'ünün ve suçlu olmayanların yalnızca yüzde 27'sinin gelenek öncesi düzeyde olduğunu bulmuştur.

Herch, Reimer ve Paolitto (1979) ve Rest (1979) araştırmalarında, zekanın, toplumsal sınıfın, yaşın, anne-baba tutumlarının, aile çevresinin ve kültürel farkındalığın ahlak gelişiminde önemli olduğunu bulmuşlardır (Gander ve Gandiner, 1993 s: 472-473).

Ankay (1998)'a göre ergenlik döneminde ergen, kendi olma çabası içinde olduğundan, gereksinimleri, dürtüleri, istekleri, davranışları başkalarından farklı olabilmekte veya farklı algılayabilmektedir (Ankay; 1998). Ergen, anne-baba ve diğer yetişkinlerle, disiplin yöntemleri, para, cinsellik, giyim tarzı, okul durumu, arkadaş ve sosyal etkinliklerin seçimi, özgürlüğün sınırları gibi konularda çatışmalar yaşamaktadır. Bu çatışmaların çözümlenememesi sonucu, ergenlerin anne-babaları ve diğer yetişkinlerle ilişkileri bozulmakta, yeni ilişki çatışmaları ortaya çıkmaktadır (Muuss, 1988; Gullone ve ark. 2000). Çünkü; ilişki çatışmalarının kaynağını; aşırı

duygusallık, yanlış anlama / önyargı ve kalıp yargılar, iletişim bozukluğu / zayıflığı, negatif davranışların sürekliliği oluşturur (Karip; 1999).

İlişki çatışmaları, yoğun duyguların yaşanmasına neden olur. Bu nedenle bazen insanlar, çatışmalarını görmezlikten gelmeyi yeğlerler. Böyle davranarak çatışma yaşamaktan kaçabileceklerini ya da çatışmaların kendiliğinden yok olabileceğini düşünürler. Oysa görmezlikten gelinen çatışmalar, kızgınlığa, kızgınlığın ifade edilememesi, etkisiz kavga, suçlama ve mesafe koyma gibi etkili olmayan yollarla ifade edilmesi veya bastırılması, beklenmedik patlamalara ve hatta şiddet içeren davranışların sergilenmesine yol açabilir (Korkut, 2002).

Yaşamın her anında yaşanabilen çatışmanın kendisi, aslında olumlu ya da olumsuz bir özelliğe sahip değildir. Ancak, çatışmalara gösterilen tepkiler yaşanan çatışmaların zedeleyici, yarışmacı, kırıcı olmasına ya da gelişmenin yolunu açan yapıcı bir yaşantı haline dönüşmesine neden olurlar.

Kişilerarası ilişkilerde bireyin, iyi iletişim becerilerine, yani, kendi duygularının farkında olma ve ifade etme, başkalarının duygularını anlama, (empati), ve problem çözme becerilerine sahip olması, çatışmalarını sağlıklı yollarla çözebilmesini, karşısındakinin gereksinimini gözetmesini, yüzeysel uzlaşmalar yerine, çözüm üretmesini ve sorunla ilgili herkesin sorunun çözümüne odaklaşmasını sağlar (Öner, 2000).

Bireyin duygusal zeka düzeyinin onun diğerleriyle ilişki kurma ve sorun çözme biçimini etkilediği düşünülmektedir. Çünkü duygusal zeka, sorunları çözebilmek için duygusal bilgiyi kullanabilme yeteneğidir. Bu yetenek, bireylerin kendi duygularına ilişkin derin bir farkındalığa sahip olup, bu duyguları değerlendiren ve gerekirse duygu durumunu değiştiren, davranışlarına rehberlik edecek birer kaynak olarak düzenleyen bir sistemdir (Uysal Irak, 2002).

Amerika'da yapılan araştırmalar, "sosyal ve duygusal öğrenme programı"nın uygulandığı birçok okulda, ergenlerin sosyal bilişsel becerilerinde, duyguları tanıma

ve anlamalarında iyileşme gösterdikleri, daha iyi özdenetim yaptıkları, harekete geçmeden önce daha iyi düşünebildikleri görülmüştür. Bu programa katılan erkeklerde, daha az saldırganlık kızlarda, kendine zarar vermeye daha az eğilim, daha az suç işleme, standart başarı testlerinde daha yüksek puanlar alma gibi olumlu davranışlar görülmüştür. Buna karşılık; duygusal zeka düzeyinde düşüklük, genç insanlar arasında umutsuzluk, yabancılaşma, uyuşturucu bağımlılığı, suç işleme şiddet, depresyon ya da yeme bozuklukları, istenmeyen hamilelikler, kabadayılık ve okulu terk etme gibi sorunlara yol açmaktadır (Goleman, 2000 s:20).

Ergenlik dönemi, gelişimin herhangi bir döneminden daha önemli, belki de genel gelişimde bir dönüm noktasıdır. Ergenler fiziksel, bilişsel, toplumsal ve duygusal değişimlerle baş etme, cinsel ve toplumsal kimliklerini yeniden belirleme, amaçlarını yeniden değerlendirme, yaşamlarıyla ilgili sorumluluk alma ve özgür olmak isteme nedeniyle gerginlik yaşamakta, bu konumsuzluğun yarattığı çatışma ve stresle başetmek durumunda kalmaktadırlar (Çok, 1994).

Ergenlik döneminde bireyin bu dönemdeki değişimlere, başarıyla uyup uyamamasında duygusal zekanın rolü çok önemlidir. "EQ, kendi yaşamımızı, özellikle duygusal yaşamımızı kendi zekamıza açmak anlamına gelir. Nero-biyololojik açıdan EQ, beynin duygusal düşünsel ve devinsel tepkileri yöneten merkezleri arasında bir uyum ve dengeyi kurabilme konusundaki yeterliliktir. Ancak, ergenin duygusal zeka becerileri iyi gelişmemişse, bu durumda ergen için, komplike düşünebilme, problem çözme ve algılama gücünde engellenme ortaya çıkmakta, ergen içinde bulunduğu durumla baş etmekte zorlanmakta, uygun olmayan davranışlar sergileyebilmekte, duygusal ve sosyal sorunlar yaşayabilmektedir (Yeşilyaprak, 2003). Bunların yanı sıra, eğitim sürecinden yararlanmak için "doyumu erteleyebilme, azim ve sebat, sorumluluk üstlenebilme, duygularını yönetebilme, iyimserlik, motivasyon ve ilişki becerisi, işbirliği yapabilme" gibi temel becerilere sahip olmak da duygusal zeka düzeyine bağlıdır.

Bireyin duygusal zeka düzeyinin geliştirilebilir niteliğe sahip olması, okuldaki başarısının, akademik yeteneğinin yanı sıra duygusal zeka düzeyi ile de

ilişkili olması; bireyin duygusal zeka düzeyini geliştirmede, eğitimde öğretim ve yönetim fonksiyonları kadar okul PDR hizmetlerinin önemli bir rolünün olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü, okullarda PDR hizmetlerinin, birincil fonksiyonu bireyin bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal kapasitesini en uygun biçimde geliştirmesine, sağlıklı bir kişilik geliştirmesine, kendisini tanımasına, kendi özelliklerine uygun eğitim, iş, meslek seçebilmesine ve başarısını artırmasına yardımcı olmaktır. Ergenlik döneminde, ergenin duygularını uygun ve etkili bir biçimde yöneterek, kişilerarası çatışmalarını çözebilmeleri, uygun davranışlar sergileyebilmesi, potansiyelini en iyi biçimde kullanması, yaşamını biçimlendirecek doğru kararları alması ve amaçları doğrultusunda çaba gösterebilmesi için, duygusal zekasının geliştirilmesi, akademik başarısını artıracağı gibi, özel yaşamını düzenlemesine de yardımcı olacak ve iş yaşamına hazırlayacaktır.

Ülkemizde, duygusal zeka kavramını konu edinen araştırmalar, daha çok işletme ve yönetim gibi alanlarda yapılmıştır. Özellikle okul PDR hizmetlerinde öğrencinin, yaşamını çok yönlü olarak etkileyen bu kavramı konu edinen bir araştırma bulunmamaktadır.

Bu nedenle de bu araştırmada, lise öğrenimi yapan ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin yaşama uyumlarını güçleştiren çatışma eğilimi ve suç davranışlarını yordama derecelerinin belirlenmesi, duygusal zeka düzeyleri, çatışma eğilimi ve suç davranışı düzeylerinin cinsiyetlerine ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre incelenmesi araştırmaya değer görülmüş ve bu araştırmanın konusu olmuştur. Bu araştırmanın sonuçlarının, lise öğrenimi yapan ergenlere okullarda yapılacak yardım hizmetlerinin belirlenmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çünkü lise öğrenimi yapan ergenlerin çatışma eğilimi ve suç davranışlarında duygusal zeka düzeylerinin payı olup olmadığının duygusal zeka, çatışma eğilimi ve suç davranışlarının cinsiyete ve sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması onlara sunulacak PDR hizmetlerinin neler olacağı konusuna ışık tutacaktır.

Araştırmanın Önemi

Bireyin duyguları; beklentiler, kişisel eğilimler, önyargılar ve toplumsal ilişkilere ilişkin inançlar gibi konularda neye odaklanacağını, bilgiyi belleğine nasıl kaydedeceğini, belirleme gücüne sahiptirler.

Shapiro, (1997) çocukların duygusal kapasitelerinin, gelişimsel bir ön programlama şeklinde beyinlerine yerleşmiş olsa da, bu yetiyi kullanıp kullanmamalarının, büyük oranda yetiştirildikleri kültüre ve özellikle, ailenin etkileşim tarzına bağlı olduğunu ileri sürmektedir.

Çocuklar, anne-baba, öğretmen, arkadaş ve diğer kişilerle iletişimleri sırasında, birbirlerine duygusal mesajlar gönderirler. Bu mesajların üst üste tekrarı, çocukların duygusal yapısını ve davranışlarını oluşturur. Çevreden gelen tepkiler ve mesajlarla oluşan beyindeki bağlantılar çocuğun geleceğini kalıcı olarak etkiler. Diğer bir deyişle, olaylar karşısında arka arkaya yaşanan duygusal deneyimler, beynin belli bölümlerindeki bağlantıları sağlayarak, beyni bu duygulara karşılık verecek biçimde şekillendirir. Çocuk ile anne-baba ya da diğer kişiler arasında sıcak, güvenli, kuvvetli bir ilişki kurulmuşsa, çocuklar duygusal açıdan sağlıklı yetişir ve yaşam boyu etkisini gösterecek önemli bir güce sahip olurlar.

Diğer yandan duygular, eğitim ortamlarında da çok büyük bir öneme sahiptir. Olumlu duygular, öğrenme üzerinde pozitif bir etki yaratırken, olumsuz duygular, engelleyici bir etkiye sahiptir. Özellikle, stres durumlarında salgılanan kortizolün belleği zayıflatıcı ve beyin hücrelerini öldürücü etkisi vardır(Yemenici, 2002). Eğitimden yararlanabilmek için, bireyin olumsuz duygularını amaçları doğrultusunda yönetebilmesi, gerektiğinde doyumu erteleyebilmesi, azim ve sebat gösterebilmesi, sorumluluk üstlenebilmesi, iyimser bir bakış açısına sahip olabilmesi, işbirliği

yapabilmesi ve iyi ilişkiler kurabilmesi çok önemlidir. Bu becerilere sahip olma düzeyi ise, bireyin sahip olduğu duygusal zeka düzeyi ile ilişkilidir.

Eğitim, bireyin gelişmesine, toplum içinde çeşitli görev ve alanlarda ustalaşmasına yardım etme işlevini yerine getirirken, zekanın farklı alanlarını birlikte geliştirmek durumundadır; çünkü, zeka ile ilgili çalışmalar, IQ' su yüksek insanların gerek iş, gerekse özel yaşamlarında her zaman en başarılı kişiler olamadıklarını ortaya koymuştur. Eğitimde duygusal zekanın geliştirilmesi, ergenlerin, akademik zekalarının, daha fazla gelişmesini ve daha etkili kullanılmasını sağlayarak başarılarını artıracak, amaçlarına ulaşmalarında, iş ve özel yaşamlarında başarılı ve mutlu olmalarında, toplumda önemli roller üstlenmelerinde yardımcı olacaktır. Çünkü, başarı ve mutlulukta akademik zekanın payı %20 iken duygusal zekanın payının ise %80 olduğu belirtilmektedir(Goleman, 2000). Yani, bireyin başarı ve mutluluğunda duygusal zeka düzeyinin akademik zeka düzeyinden daha fazla payının olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ergenlerin duygusal zekalarının geliştirilmesi, hızla değişen, güvensiz ve sağlıksız ilişkilerin, kaygı ve olumsuzlukların arttığı bir dünyada kişiler arası ilişkilerinde çatışma eğilimlerini azaltabilir, iyi ilişkiler kurmalarını ve sürdürmelerini sağlayabilir. Bunun yanı sıra, ergenlerin duygusal zekalarını etkili bir biçimde kullanabilmeleri, kendilerine ve çevrelerine zarar verecek olumsuz duyguları kontrol edebilmelerine, yani, olumlu davranışlar sergilemelerine de yardımcı olacaktır. Bir başka deyişle, duygusal zekasını etkili bir biçimde kullanabilen ergen kendisine ve çevresine zarar veren, toplum tarafından da istenmeyen suç davranışlarına yönelmekten kaçınabilir.

Bu durumda lise öğrenimi yapan, yaşamının önemli bir dönüm noktasında olan ergenlerin duygusal zekalarının geliştirilmesinde okul ortamında öğretmenlere ve okul psikolojik danışmanlarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Özellikle artık ülkemizde PDR hizmetlerinde "Gelişimsel Rehberlik Anlayışı" nın benimsendiği göz önüne alınırsa, PDR hizmetlerinde bireyin kişisel-sosyal, eğitsel ve mesleki gelişimi bir bütün olarak ele alınmalıdır. Çünkü Gelişimsel Rehberlik Anlayışına göre PDR hizmetlerinin sadece çare bulucu bir yaklaşımla değil, sorun sorun olmadan yani, gelişimsel bir yaklaşımla sunulmaktadır. Bu durumda liselerde

görev yapan psikolojik danışmanların yaşamlarının önemli bir dönüm noktasında olan, lise öğrenimi yapan ergenlerin okul başarılarında önemli bir rol oynayan akademik zekalarının yanı sıra duygusal zekalarını da geliştirmelerinde özellikle PDR hizmetlerinin gelişimsel yaklaşımı benimseyen psikolojik danışmanlara önemli görevler düşmektedir. Ancak psikolojik danışmanların, ergenlerin duygusal zekalarını geliştirebilmelerine yardımcı olabilmeleri için her şeyden önce duygusal zeka ile ilişkili olan değişkenlerin ve duygusal zekanın bu değişkenleri yordama derecelerinin bilinmesine gereksinim vardır. Bu nedenle bu araştırmada lise öğrenimi yapan ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin ve duygusal zeka ile ilişkili olabileceği düşünülen çatışma eğilimi ve suç davranışlarının ve duygusal zekalarının adı geçen değişkenleri yordama derecelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunların yanı sıra bu araştırmada ergenlerin kişisel-sosyal, eğitsel ve meslek gelişiminde PDR'nin müşavirlik hizmetleri oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Yurt dışında yapılan pek çok araştırmada ebeveynlerin ekonomik açıdan yetersizliği, örneğin; sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin bulunduğu bir çevrede yaşamanın ergenlerin sapkın yani suç davranışı göstermelerinde önemli bir rol oynadığı bulunmuştur (Johnstone, 1978; Akt: Delikara, 2000; Beam, Gil_Rivas, Greenberger ve Chen, 2002). Benzer şekilde Leary ve Miller (1986), "anormal, sıra dışı" davranışların, pek çok psikolojik sorunun, olumsuz kişiler arası ilişkilerden "örneğin; kişiler arası ilişkilerde çatışma yaşama gibi" kaynaklandığını bulmuşlardır (Akt: Hovardaoğlu, 2003). Dolayısıyla ergenlerin kişiler arası ilişkilerde çatışma eğilimi davranışlarının cinsiyet ve sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi gerekli ve önemli görünmektedir.

Brackett, Mayer ve Warner (2004) duygusal zekanın günlük davranışlara etkisini cinsiyete göre inceledikleri araştırmada, kızların duygusal zekalarının, erkeklere göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğunu, duygusal zekası düşük olan erkeklerin, duyguları anlama ve kullanma konusunda yetersiz oldukları için daha fazla alkol ve madde kullanımına, suç davranışlarına yöneldiklerini ve arkadaşlarıyla yetersiz ilişkiler kurduklarını saptamışlardır. Yani, duygusal zeka erkekler için, uyumsuzluk ve olumsuz davranışlarla, anlamlı bir şekilde ilişkili bulunmuştur.

Kısacası ergenlerin duygusal zeka, çatışma eğilimi ve suç davranışı düzeylerinin cinsiyet ve sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp, farklılaşmadığının saptanması da, yine okul PDR hizmetlerinde ergenlere götürülecek hizmetler açısından önemli ve gereklidir. Çünkü ergenlerin duygusal zeka, çatışma eğilimi ve suç davranışlarının cinsiyet ve sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmasının belirlenmesi, PDR hizmetlerinin sunulmasında hangi cinsiyet ya da sosyoekonomik düzeye öncelik verileceğinin planlanmasına yardımcı olacaktır.

Problem

Bu araştırmanın amacı; lise öğrenimi yapan ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin, çatışma eğilimi ve suç davranışını yordama derecelerini saptamaktır. Bunun yanı sıra, ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin, çatışma eğilimlerinin ve suç davranışlarının, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir.

1.0.Ergenlerin duygusal zeka ölçeği toplam puanları, duygusal zekanın alt ölçekleri olan; duygusal farkındalık, kendi duygularını yönetme, motivasyon, empati ve diğerlerinin duygularını yönetme puanları, çatışma eğilimi ve suç davranışı puanları; cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

2.0.Ergenlerin duygusal zeka ölçeği toplam puanları, duygusal zekanın alt ölçekleri olan; duygusal farkındalık, kendi duygularını yönetme, motivasyon, empati ve diğerlerinin duygularını yönetme puanları, çatışma eğilimi ve suç davranışı puanları; sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?

3.1.Ergenlerin duygusal zeka ölçeği toplam puanları, çatışma eğilimi toplam puanlarını yordamakta mıdır?

3.2.Ergenlerin duygusal zeka ölçeğinin alt ölçekleri olan; duygusal farkındalık, kendi duygularını yönetme, motivasyon, empati ve diğerlerinin duygularını yönetme puanları, çatışma eğilimi toplam puanlarını yordamakta mıdır?

4.1.Ergenlerin duygusal zeka ölçeği toplam puanları, suç davranışı toplam puanlarını yordamakta mıdır?

4.2.Ergenlerin duygusal zeka ölçeğinin alt ölçekleri olan; duygusal farkındalık, kendi duygularını yönetme, motivasyon, empati ve diğerlerinin duygularını yönetme puanları, suç davranışı toplam puanlarını yordamakta mıdır?

Sayıltılar

Araştırmada aşağıdaki sayıltılar esas alınmıştır:

1-Bu araştırmada ergenlerin duygusal zekalarını ölçmek için kullanılan "Duygusal Zeka Ölçeği", çatışma eğilimini ölçmek için kullanılan "Çatışma eğilimi ölçeği" ile suç davranışlarını ölçmek için kullanılan "Suç Davranışı Ölçeği" gerekli verileri toplamaya uygun ve araştırma amacına hizmet edici özelliktedir.

2-Veri toplama araçları, ergenlere araştırmacı tarafından bu konuda gerekli önlemler alınarak (bilgi toplama araçlarına isim yazdırılmadan, araştırmanın önem ve amacı açıklanarak, rahat cevaplama koşulları sağlanarak) uygulandığı için verilen cevapların gerçeği yansıttığı kabul edilir.

Sınırlılıklar

Araştırma bulgularının değerlendirilmesinde aşağıda ifade edilen sınırlılıklar dikkate alınmıştır.

1- Araştırmanın gruplarını, Ankara ili Çankaya ilçesindeki Cumhuriyet Lisesi, Ayrancı Lisesi, Ömer Seyfettin Lisesi, Kılıçarslan Lisesi, Keçiören ilçesindeki Kalaba Lisesi ve Mamak ilçesindeki Hurin Yavuzalp Lisesinde öğrenim gören kız ve erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Dolayısıyla bulgular, benzeri özeliklere sahip öğrencilere genellenebilir.

2-Araştırmanın bağımsız değişkeni olan duygusal zeka düzeyi Ergin'in uyarladığı "Duygusal Zeka Ölçeği" nin kapsamı ile sınırlıdır.

3-Araştırmanın birinci bağımlı değişkeni olan çatışma eğilimi, Dökmen (1986) tarafından geliştirilen "Çatışma Eğilimi Ölçeği"nin kapsamı ile sınırlıdır.

4-Araştırmanın ikinci bağımlı değişkeni olan sapan davranışlar, Kaner (1996) tarafından geliştirilen "Suç Davranışı Ölçeği"nin kapsamı ile sınırlıdır.

Tanımlar

Duygusal Zeka: "Kendimizin ve başkalarının hislerini tanıma, kendimizi motive etme, içimizdeki ve ilişkilerimizdeki duyguları iyi yönetme yetisidir" (Goleman, 2000. s: 393).

İletişim Çatışması: İletişimin, kaynak ve alıcı olmak üzere iki bileşeni vardır. Kaynak tarafından gönderilen mesaj ile alıcı tarafından alınan mesaj arasında uyumsuzluk olması durumunda iletişim çatışması meydana gelir (Dökmen, 1997).

Sapma / Suç Davranışı: Yasanın ihlaline yönelik herhangi bir davranıştır (Phulia, Chadha ve Nath, 1992).

BÖLÜM II

ZEKA VE DUYGUSAL ZEKA İLE İLGİLİ YAYINLAR VE ARAŞTIRMALAR

Zeka Kavramı ve Çeşitlerine İlişkin Teorik Görüşler

Zeka kaynağı, doğası, bireysel ve gruplararası (ırksal, etnik) farkların pratik sonuçları ile ilgili olarak üzerinde çok çalışılan bir konudur .

Zeka kavramı, ilk ortaya atıldığı günden bugüne kadar, çeşitli bilim adamları tarafından değişik şekillerde tanımlanmış ve zekanın ne olduğu ile ilgili çeşitli teorik görüşler ileri sürülmüştür. **Zeka**; diğer şeyler arasında , akıl yürütme (mantıklı düşünme yeteneği), plan yapma, problem çözme, soyut düşünme, karmaşık fikirleri kavrama, çabuk ve deneyimlerden öğrenme yeteneklerini içeren genel bir zihinsel kapasite olarak tanımlanabilir (Çıkrıkçı-Demirtaşlı, 1999).

İlk yıllarda zeka, "uyum sağlama yeteneği", "soyut düşünme yeteneği", "problem çözme yeteneği", "uyum sağlama" yeteneği", "muhakeme yeteneği" gibi tek boyutlu olarak tanımlanmıştır (Yeşilyaprak, 2003)

Daha sonra, Spearman, bütün zihinsel etkinliklerde rol oynayan genel bir zeka (g faktörü) ve belirli bir zihinsel etkinliğin gösterilebilmesi için genel zihinsel

yeteneğin dışında gerek duyulan zihin gücünün (s faktörü-özel faktör) varlığını savunmuştur (Selçuk, 2002).

Thorndike(1920), üç tür zeka olduğunu öne sürmüş ve bu üç zeka türünü "soyut zeka, mekanik zeka ve sosyal zeka" olarak belirtmiştir. Thorndike'ın sosyal zekası; insanları anlama ve idare etme, insan ilişkilerinde bilgece, akıllıca davranma yeteneğini ifade etmektedir.

Thorndike'tan sonra Marlowe(1986), sosyal zeka modelini geliştirmiş ve sosyal zekanın "sosyal ilgi, sosyal kendine yeterlik, empati becerileri, sosyal performans ve duyuşsallık (duygular üzerinde çalışabilme) " boyutlarından oluştuğunu öne sürmüştür.

Uzmanlar, sosyal zekanın akademik başarılardan bağımsız olarak kişinin yaşamının pratik yanıyla başa çıkabilmesi içi gerekli bir zeka türü olduğunu ve akademik zekadan ayrı bir zeka türü olduğunu belirtmişlerdir (Yeşilyaprak, 2003).

Bireylerin çeşitli zekalara sahip olduğu konusundaki en etkili ve kapsamlı çalışma Howard Gardner tarafından yapılmıştır. "Gardner(1983) "Frames of Mind" adlı yapıtında çoklu zeka kuramını tartışmaya açmış, zeka testleri ile ölçülen bireysel yeterliklerin sınırlı olduğunu insanların çeşitli alanlarda yeterli olabileceklerini, bu nedenle, zekanın tek boyutlu bir kavram olarak açıklanamayacağını ifade etmiştir (Erçetin, 2001 s:8).

Gardner (1999) zekayı "bir kültürün değerleri olan ürünleri yaratmak veya problemleri çözmek için kültürel yapıda aktif hale getirebilen biyopsikolojik bilgi süreci" olarak tanımlamaktadır (Gardner, 1999). Gardner sekiz tür zeka tanımlamıştır. Bu zekalar, sözel/dilsel, matematiksel/mantıksal, görsel/ uzaysal, bedensel/hareketsel, müziksel/ritmik, doğa (naturalist), varoluşsal (existential), sosyal/kişilerarası ve özedönük/bireysel zeka oluşmaktadır (Gözütok, 2001) . Sherman (1999), tat alma (gustatory)- koklama (olfactory) ve dokunma (touch) olarak iki yeni zeka türü tanımlamış ve Gardner tarafından tanımlanan varoluşsal

zekanın da, içe dönük/bireysel zeka kapsamında değerlendirilebileceğini belirtmiştir (Erçetin, 2001. s:8).Gardner'ın kişiler arası / sosyal zeka ile kişisel / benlik zekası kavramları günümüzde çok sık adı geçen duygusal zekanın temelini oluşturmaktadır.

Sosyal/Kişilerarası Zeka: Bireyin diğer insanların yüz ifadelerine, seslere ve mimiklere olan duyarlılığı ve diğer insanlardaki farklı özelliklerin farkına vararak onları en iyi şekilde analiz etme, yorumlama ve değerlendirme yeteneğidir. Dolayısıyla, sosyal zekası güçlü olan kimselerin bir grup içerisinde grup üyeleri ile işbirliği yapma, onlarla uyum içinde çalışma ve bu kişilerle etkili olarak sözlü ya da sözsüz iletişim kurma becerileri güçlüdür (Saban, 2001).

Özedönük /Bireysel Zeka: Kişinin kendisiyle ilgili (intrapersonal) zekayı, kendi duygularına ulaşabilme, bunları ayırt edip davranışını buna göre yönlendirme becerisidir (Gardner ve Hatch, 1989).

Gardner'a göre, "içsel zekanın üç temel öğesi vardır.

1-Kişinin kendi içi dünyasının ve sahip olduğu kaynakların farkında olmak,

2-Düşünce ve duyguları ayırt etmek,

3-Bütün bunları davranışları anlama ve yönlendirme amacıyla kullanmak" (Selçuk, 2002 s: 77). Gardner ve arkadaşları, kişisel zeka tanımlamasında duyguların rolüne ve etkin bir şekilde yönetilmesine yer vermiş olsa da, duygunun zeka üzerindeki rolüne bakmamış, duygu hakkındaki bilişler üzerinde durmuştur (Goleman, 1995. s: 57).

Zeka, son dönemlerde, üç alanda tanımlanmaktadır. Bunlar şöyledir:

1-Akademik Zeka: Sayısal, sözel yetenekler alanı. Klasik anlamda zeka olarak sadece bu alan bilinmektedir. Matematik, fen, mantık, dil gibi yetenekleri kapsamaktadır.

2- Sosyal Zeka: Kendini ifade edebilme, etkin iletişim kurma, beden dilini kullanabilme, kalabalık karşısında konuşabilme, eleştirilere karşı nesnel olabilme gibi becerileri kapsamaktadır.

3-Duygusal Zeka: Duyguların farkında olma, özdenetim, dürtü kontrolü, empatik dinleme, empatik yaklaşım, sorun çözme, işbirliği, sevgi-saygıyı takdir edebilme, yanlışı kabul edebilme gibi becerileri kapsamaktadır(Yeşilyaprak, 2003).

Bar–On (1988) yaptığı bir araştırmada "duygusal bölüm" olarak adlandırdığı bir kavramı ilk kez kullanan kişidir. Bar-On, duygusal zekayı özellikle iyi olma modeli olarak kişilik kuramı bağlamına yerleştirmiş, ve iyi olmanın (well-being) ölçümü konusunda bir ölçek geliştirmiştir.

"Duygusal zeka" terimi, ilk olarak 1990'da psikolog "Peter Salovey ve John Mayer" tarafından kullanılmıştır. Salovey ve Mayer EQ (Emotional Quotient)'yu, "Kişinin kendisinin ve diğerlerinin hislerini ve duygularını izleme, bunlar arasında ayrım yapma ve bu süreçten elde ettiği bilgiyi, düşünce ve davranışlarında kullanabilme yeteneğiyle ilgili olan sosyal zekanın bir alt formu" olarak tanımlamışlardır (Salovey ve Mayer, 1990).

Bu ilk tanımlamada kavram, başarı için önemli görülen empati, duyguları ifade etme ve anlama, mizacını kontrol etme, bağımsızlık, uyum sağlayabilme, beğenilme, kişiler arası sorunları çözme, sebat, sevecenlik, nezaket, saygı gibi duygusal nitelikleri betimlemek için kullanılmıştır (Shapiro, 1997).

Daha sonra, Harward Üniversitesi'nden psikolog Daniel Goleman(1995) EQ'yu "kendini harekete geçirebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme, dürtüleri kontrol ederek doyumu erteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntıların düşünmeyi engellemesine izin vermeme, kendini başkalarının yerine koyabilme ve umut besleme..." olarak tanımlamıştır (Goleman, 2000 s:50).

Goleman'ın "Duygusal zeka" kitabını yayınlaması ile kavram çok ilgi çekmiş, çeşitli alanlarda tartışılmaya ve araştırılmaya başlanmış ve duygusal zekayı açıklayan modeller ortaya konmuştur.

Duygusal Zeka Modelleri

Duygusal zeka ile ilgili modeller geliştiren bilim adamlarının ileri sürdükleri modellerde ortak bir temel kavramı paylaştıkları görülmektedir. Bu modellerde duygusal zeka en genel seviyede, kendimizde ve başkalarında duyguları tanıma ve duyguları düzenleme yeteneği olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla bu tanım duygusal zekanın dört temel alanı olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar şöyle sıralanmaktadır:

1- Öz-farkındalık (self-awareness)
2- Öz-yönetim (Self-management)
3- Sosyal farkındalık (Social-awareness)
4- İlişki yönetimi (Relationship Management)

Goleman'a göre, "öz-farkındalık ve öz-yönetim" alanları Gardner (1983)'ın "özedönük/bireysel zeka" (intrapersonal intelligence) tanımına "sosyal farkındalık ve ilişki yönetimi" de Gardner'ın "sosyal/kişilerarası zeka" (interpersonel intelligence) tanımına uymaktadır (www.einconsortium.org).

Bar-On'a göre ise, duygusal zeka ve sosyal zeka arasında bazı farklılıklar vardır. Duygusal zekada, dürtü kontrolü gibi öz-yönetim, sosyal zekada ise ilişki becerisi söz konusudur (Bar-On, 2000) .

Duygusal zeka ile ilgili modelleri "kavramsal model" ve "karışık model" olarak iki grupta incelemek mümkündür. Salovey ve Mayer (1990) duygusal zekanın "kavramsal modeli"ni ortaya koymuşlardır. Bu model üç ana bileşeni içermektedir.

1-Duygusal algı: Kendinin ve diğerlerinin duygularını doğru bir şekilde tanıma, aynı zamanda dürüst olan ve olmayan ifadelerini ayırt edebilme yeteneğidir.

2-Duygusal düzenleme: Kendinin ve diğerlerinin duygularının yönünü ve yoğunluğunu değiştirme ve izleme yeteneğini ifade eder. Bu hedonistik değerlere sahip olumlu duyguları devam ettirirken, uyumluluğa zararlı etkileri olan olumsuz duyguları düzenleme yeteneğini içerir.

3-Duygusal bilgi: Bilgileri kullanma ve duyguları anlamayı ifade eder. Bu yaratıcılık, esnek bir perspektif geliştirmek ve amaçlara ulaşmada motivasyonu

devam ettirmek için sosyal dünyanın önemli yönlerine dikkati yöneltmek için duyguları kullanmayı içerir.

Mayer ve Salovey (1995) duygusal zekayı bir araya getiren yetenekleri - duyguları algılama, duyuşsal düzenleme ve duygusal bilgiyi kullanma- psikolojik uyum sağlama ile ilişkilendirmişlerdir. Uyum sağlayıcı fonksiyonlarla ilişkili olan kişilik süreçleri ile duygusal zekanın bileşenleri arasındaki ilişkiyi araştırmak duygusal zekanın kişilik konfigürasyonu ile nasıl uyuştuğuna ilişkin öngörüde bulunur.

Mayer ve Salovey (1997) daha sonra, duygusal bilgiyi iki ana bileşene bölen revize edilmiş bir duygusal zeka modeli daha önerdiler. Bu iki ana bileşen: "duyguları anlama" ve "duygusal düşünmeyi kolaylaştırma" dır. Onların önerdiği önceki model, duyguların etiketlenmesine ve duyguların nasıl değişebildiğini anlamaya yönelikken, revize edilmiş model, duygulara erişmeye ve problem çözme ve sağduyu için duyguların kaynaşmasına (asimilasyon) yöneliktir.

Mayer ve Salovey tarafından tanımlanmış olan duygusal zekanın yapıtaşları, hiyerarşik bir sıraya dizilirler ve her basamak, bir önceki ile sıkı bağlantı içindedir. Bu unsurlar, öğrenme yaşantıları ve iş deneyimleri ile zenginleştirilirse EQ önemli derecede yükseltilebilir (Yeşilyaprak, 2001 s: 151).

Salovey, Mayer ve Caruso(2000)'nun çalışmaları aynı zamanda duygusal zekanın ölçümüne ilişkin psikometrik bir geleneği de ortaya koymuştur. Bu görüşe göre, duygusal zekayı ölçen araçlar zeka şu kriterleri içermelidir. Zeka **kavramsal** olmalı yani, davranışlardan çok zihinsel yetenekleri yansıtmalı, **ilişkisel** olmalı yani, diğer zekalardan belirli bir şekilde farklı ve benzerlikleri paylaşır olmalı ve **gelişimsel** olmalı yani, bireyin deneyimleri ve yaşı ile birlikte gelişmelidir. Araştırmacılar, duygusal zekanın bu kriterlere sahip olduğunu ileri sürmektedirler.

Bar-On, Cooper–Sawaf ve Goleman'ın modelleri ise **"karışık model"** olarak değerlendirilmektedir. Karışık model, mental yeteneklerin yanısıra, kişilik

özelliklerini, bireyin becerilerini ve yeterliliklerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla da, bu tür modeller bu yönüyle kavramsal modelden ayrılmaktadırlar.

Bar-On(2000 a), duygusal zekayı; çevresel taleplerle etkili bir şekilde baş etmek için bütün yeteneklerimize etki eden duygusal ve sosyal bilgi ve yeteneklerin birliği olarak tanımlamaktadır. Bu birlik aşağıdaki öğelerden oluşmaktadır;

1) Farkındalığı, anlamayı ve kişinin kendini ifade etme yeteneği,

2) Farkındalığı, anlamayı ve başkalarıyla ilgili olma yeteneği,

3) Kişinin güdülerini kontrol etme ve güçlü duygulara sahip olma yeteneği,

4) Bireyin kendi problemlerini veya sosyal problemleri çözme ve adapte olma yeteneği.

Bu temel alanlar, içsel beceriler, kişilerarası beceriler, uyum sağlama, stres yönetimi ve genel ruh halidir (Bar-On, 1997).

Cooper ve Sawaf (1997)'a göre ise duygusal zeka; kendimizin ve başkalarının duygularını tanımayı ve değerlendirmeyi, öğrenmemizin yanısıra duygulara ilişkin bilgiler ve duyguların enerjisini günlük yaşamımıza ve işimize etkin bir biçimde yansıtarak onlara uygun tepkiler vermemizi sağlar .

Cooper ve Sawaf(1997), duygusal zekayı psikolojik çözümleme ve felsefe alanından çıkaran ve doğrudan bilime, keşfe ve uygulamaya sokan "Dört köşe taşlı " bir model geliştirmişlerdir. Bu modelde;

a) Duyguları Öğrenmek: Duygusal dürüstlük, enerji, farkında olma, geribildirim, sezgi, sorumluluk ve ilişki aracılığıyla bir kişisel etkinlik ve güven inşa eden bir köşetaşıdır.

b) Duygusal Zindelik: İçtenlik, inanılırlık ve esnekliği inşa ederek güven çemberini genişleten, çatışmaları dinleme ve yönetme yeteneğini artıran bir köşetaşıdır. Öz varlık, güven çemberi, yapıcı hoşnutsuzluk, esneklik ve yenilemeden oluşur.

c) **Duygusal Derinlik:** Bireyin yaşamını ve işini, potansiyeli ve amacıyla uyumlu hale getirmek ve bunu doğruluk, adanmışlık ve sorumlulukla desteklemek için yollar öneren bir köşetaşıdır. Özgün potansiyel ve amaç, adanmışlık, dürüstlüğü yaşamak ve yetki olmadan etkiden oluşur.

d) Duygusal Simya : Bireyin sorun ve baskılarla birlikte yaşama ve (fırsatları yakalamak, önceden göremediği çözüm yöntemlerini ortaya çıkarmak ve yeteneklerini kullanması yoluyla) gelecek için rekabet etme gücünü artıran, yaratıcı güdülerini geliştiren bir köşetaşıdır. Sezgisel bakış, düşünsel zaman değişimi, fırsatı sezinlemek ve geleceği yaratmaktan oluşur (Cooper ve Sawaf, 1997).

Goleman'ın Duygusal Zeka Modeli

Bu araştırma da duygusal zeka kavramı incelenirken, Goleman'ın duygusal zeka modeline dayanılmış, bu nedenle araştırmada Goleman'ın modeli hakkında diğer modellere göre, daha ayrıntılı bilgi verilmiştir.

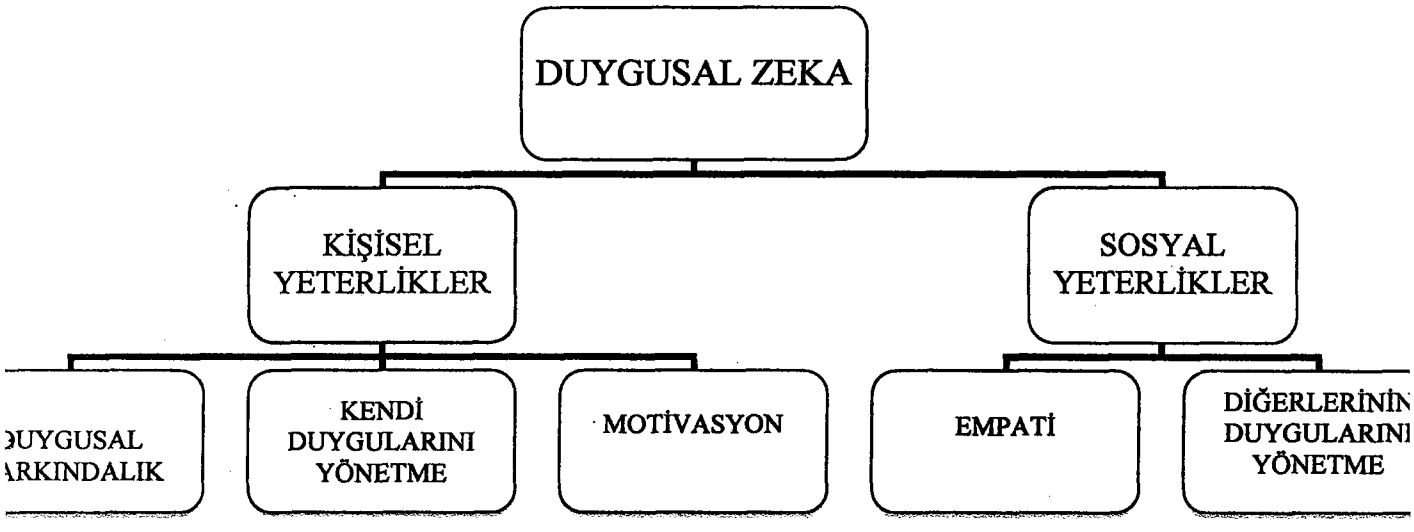

Goleman'ın modelinde tanımlanan beş yetenek alanı **(1) "kişisel yeterlilikler"** ve **(2) "sosyal yeterlilikler"** olarak iki gruba ayrılmıştır bu yeterliliklerin altında da **"duygusal yetenekler ve beceriler"** açıklanmıştır.Duygusal zeka, temel nitelikteki pratik becerileri öğrenme potansiyelimizi duygusal yeterlilikler ise, işbaşındaki yeteneklerimize bu potansiyelin ne kadarını aktarabildiğimizi gösterir.

Duygusal yeterlilikler;

"Bağımsızdır, her biri ayrı ayrı iş başarısına önemli katkıda bulunur.

Karşılıklı bağımlıdır, her biri diğerleriyle etkileşim halindedir.

Hiyerarşiktir, duygusal zeka kapasiteleri birbiri üzerine kuruludur.

Gereklidir, ama yeterli değildir, temelde bir duygusal zeka yeteneğine sahip olmak, kişilerin bunlarla bağdaşan yetenekleri geliştireceğini ya da sergileyeceğini garanti etmez.

Kendine ait özellikleri vardır, model tüm işlere bir ölçüye kadar uygulanabilir, ancak farklı yeteneklerin önemi değişmektedir "(Goleman, 2000 s:36-37).

(1) Kişisel Yeterlilikler :

Bu yeterlilikler, bireyin kendisini tanıması ve yönetmesiyle ilgili yetenek ve becerilerden oluşur. Kişisel yeterlilikler, bireyin hem çevresindeki insanlara hem de sahip olduğu rollere uygun, yapıcı davranışlarda bulunabilmesi için gerekli, olan yeteneklerdir. Kişisel yeterlilikler, bireyin güçlü olduğu yönleri artırması, yaşamına ilişkin kararlar alması, hedefler belirleyip ulaşmasında, rol oynarlar. Bireylerin, kişisel yeterlilikleri, değişik yön ve düzeyde gelişir (Kelly ve Caplan, 1993) .

1-Duygusal Farkındalık - Özbilinç (Self-Awareness) . – "Benlik bilinci olarak da ifade edilebilir. Bireyin kendisini tanıması, duygularının farkında olması ve doğru değerlendirme yeteneğidir. Bir duyguyu oluşurken fark edebilme, duygusal

zekanın temelini oluşturur. Bir bakıma psikolojik içgörüdür" (Yeşilyaprak, 2001 s:147). Kendini tanıma etkisini, algılama, düşünme ve davranışlarda gösterir, diğer insanlarla olan etkileşimi biçimlendirir ve gerçekmiş gibi kişinin yaşamını etkiler (Cooper ve Sawaf, 1997).Duygusal zekanın bu boyutu şu duygusal yeterlikler ile ilişkilidir:

a)Duygusal bilinç . - Kendi duygularını ve bu duyguların etkilerini tanımaktır. Bu yeterliliğe sahip olan insanlar; duygularını, nedenlerini bilirler, düşündükleri, söyledikleri ve yaptıkları ile duyguları arasındaki bağları farkederler, duygularının performanslarını nasıl etkilediğini anlarlar, değerleri ve hedefleriyle ilgili yol gösterici bir bilince sahiptirler.

b)Doğru özdeğerlendirme . - İçsel kaynaklarını, yetilerini ve sınırlarını bilmektir. Bu yeterliliğe sahip olan insanlar; güçlü ve gelişmeye açık yönlerinin farkındadırlar, kendilerini gözlemler, deneyimlerden ders alırlar, içtenlikli geri bildirime, sürekli öğrenmeye ve kendini geliştirmeye açıktırlar, kendilerine yönelik hoşgörü sergileyebilirler. Bu farkındalıklarını, davranışlarına rehber olacak şekilde kullanabilirler (Moller, 2000).

c)Özgüven . - Kendi değerini ve yeteneklerini, güçlü bir biçimde duyumsamaktır. Bu yeterliliğe sahip olan insanlar; kendinden emin bir izlenim bırakırlar, fikirlerini rahatça dile getirebilir, doğru bildikleri yolda her şeyi göze alabilir ve kararlıdırlar. Belirsizliklere ve baskılara rağmen, sağlıklı kararlara varabilirler.

2-Kendi Duygularını Yönetmek - Duyguları Yönetmek (Emotional Self-Management) . – Kişinin duygularını, olumlu bir durum yaratacak şekilde yönetebilmesi, sorunlar karşısında yeterli düzeyde özkontrol, özgüven ve esneklik gösterebilmesi, olumsuz duygularla başa çıkabilme yeteneğidir (Cohen, 2000). Duygular oluşurken fark edebilen, nedenlerini anlayabilen kişiler, duygularını kontrol edebilecek stratejileri de geliştirebilirler. Yani, kendilerini yatıştırabilir, yoğun kaygılardan, karamsarlıktan, alınganlıklardan kurtulabilir, doğru zamanda,

doğru kişilere, uygun tepki verebilirler (Stufft, 1996; McFarland ve Buehler, 1997). Bu boyut şu duygusal yeterliklerle ilişkilidir:

a)Özdenetim . - "Yıkıcı duyguları dengeli, uyumlu biçimde ortaya koyabilme, gerektiğinde doyumu hedefe yönelik olarak erteleme" dir (Yeşilyaprak, 2001 s:147). Bu yeterliliğe sahip olan insanlar; çok zor anlarda bile sakin, olumlu ve soğukkanlı davranırlar, düşünceleri berraktır ve baskı altındayken dikkatleri dağılmaz (Goleman, 2000).

b)Güvenilirlik ve vicdanlılık . - Doğruluk ve dürüstlük ölçütlerini korumak, ve kişisel performansın sorumluluğunu üstlenmektir. Güvenilir birey; ahlak kurallarına uygun davranır, açık ve dürüsttür, güven oluşturur, kendi hatalarını kabullenir, başkalarının ahlaka aykırı hareketlerine karşı çıkar ve herkesin hoşuna gitmese de, kararlı ve ilkeli bir tavır sergiler.Vicdanlılık ise; sözlerini tutmak, amaçlarını gerçekleştirmenin sorumluluğunu hissetmek, düzenli ve dikkatli çalışmaktır.

c)Yenilikçilik ve Uyumluluk . - Yenilikçilik, hem bilişsel hem duygusal bir yetenektir. Yeni fikir ve yaklaşımlara, bilgilere, değişime açık davranmaktır. Bu yeterliliğe sahip olan insanlar; sorunları çözecek yeni ve özgün fikirler üretirler, düşünürken yeni perspektiflerden bakabilir ve riskleri göze alabilirler. Çok çeşitli talepler, sürekli değişen öncelikler ve hızlı değişime uyum sağlayabilir, kolaylıkla başa çıkabilir, tepki ve taktiklerini sürekli değişen koşullara uyarlayarak, olaylara geniş açılardan bakabilirler.Yenilikçilik ve uyumluluk yeteneğini destekleyen unsurlar esneklik ve kendine güvendir (Goleman, 2000).

3-Motivasyon (Motivation) . - Motivasyonun temel kaynağı duygulardır. Duygular insan davranışlarını ortaya çıkartır, devamlılığını sağlar ve yönlendirir (Salovey ve Mayer, 2000). Motivasyon, bir amaca yönelme, dikkat edebilme, kendine hakim olabilme, yaratıcılık ve sonuçlandırabilme için gereklidir. Teknik olarak enerjiyi, bir amaç uğruna, belli bir yönde harcamaktır. Duygusal zeka bağlamında ise, duygusal sistemimizi aracı olarak kullanarak bir işi başlatmak ve

bitirmektir (Yeşilyaprak, 2001). Yani, başarının altında yatan bir özelliktir ve yüksek performansı sağlar. Bu boyut şu duygusal yeterliklerle ilişkilidir.

a)Başarma dürtüsü . - Bir mükemmellik ölçütünü yakalamak, yükseltme arayışında olmak demektir. Bu yeterliliğe sahip insanların; amaçlarına ve standartlarına ulaşma dürtüleri çok yüksektir, kendilerini zorlayacak hedefler belirler ve sonuçları hesaplayarak riske girerler, belirsizliği azaltacak bilgileri takip edip, işlerini daha iyi yapmanın ve performanslarını geliştirmenin yollarını öğrenirler.

b)Bağlılık . - Bir grup ya da örgütün, hedefleriyle uyumlu olmaktır. Bu yeterliliğe sahip olan insanlar; örgütsel bir misyonu gerçekleştirmek için, karar alınırken ve seçenekleri netleştirirken, grubun ana değerlerini kullanırlar ve özveride bulunmaya hazırdırlar.

c)İnsiyatif ve iyimserlik . - İnsiyatif sahibi insanlar; fırsatları yakalamaya hazırdırlar, kendilerinden istenen ya da beklenenin ötesinde hedeflere ulaşmaya çalışırlar, gerektiğinde kuralları esnetirler ve girişimci çabalarla başkalarını da seferber ederler.İyimser insanlar; engellere karşın başarı umudu taşırlar, yenilgileri kişisel kusurların değil, üstesinden gelinebilecek koşulların sonucu olarak görürler (Goleman, 2000).

(2) Sosyal Yeterlilikler :

Sosyal yeterlilik, bireyin çevresindeki kişilerle olan ilişkilerinin şeklini, başarısını belirleyen becerileri içine alan, duygusal zeka unsurlarını içermektedir. Bireylerin, yaşamdan elde ettikleri sonuçları değerlendirirken, kendileri ile ilgili yeterliliklerin yanı sıra, insan ilişkileri gibi sosyal yeterliliklerini de değerlendirmek uygun olacaktır (Hays, 1999).

4-Empati - Başkalarının Duygularını Anlayabilme (Empathy) . - Empati diğer bireylerin farkında olma, aynı zamanda duygusal sinyalleri alabilme ve onları diğer insanlarla ilişkilerinde kullanabilme yeteneğidir. Duygusal özbilinç temeli

üzerinde gelişen bir yetenek olan empati, insanlarla ilişkide temel beceridir. Bu boyut şu duygusal yeterliklerle ilişkilidir.

a)Başkalarını anlamak . - Başkalarının hislerini, bakış açılarını sezmek ve sorunlarıyla, etkin bir biçimde ilgilenmektir. Bu yeterliliğe sahip olan insanlar; duygusal ipuçlarına karşı dikkatli ve iyi dinleyicidirler, duyarlılık gösterir ve başkalarının bakış açılarını anlarlar, başka insanların gereksinim ve hislerini anlayarak, onlara yardımcı olurlar.

b)Başkalarını geliştirmek . - Başkalarının gelişim gereksinimlerini sezmek ve yeteneklerini pekiştirmektir. Bu yeterliliğe sahip olanlar; insanların güçlü yönlerini ve başarılarını onaylayıp ödüllendirirler, yararlı geribildirimler sunar ve insanların gelişme ihtiyacını saptarlar, programlı eğitim verir, kişinin becerilerini sınayan ve besleyen görevler önerirler.

c)Hizmet yönelimli olmak . - Diğerlerinin gereksinimlerini önceden görmek, kabul etmek ve karşılamaktır. Bu yeterliliğe sahip olanlar; diğerlerinin gereksinimlerini anlayıp bunları sundukları hizmet ya da ürünle eşleştirirler, diğerlerinin tatmin ve sadakatini artıracak yollar ararlar, uygun olan yardımı memnuniyetle sunarlar.

d)Çeşitlilikten yararlanmak . - Farklılıklardan yararlanmak, farklılıkları olumlu algılamak ve insanlardaki farklılıklardan yeni fırsatlar yaratmaktır. Bu yeterliliğe sahip olanlar; farklı insanlara, görüşlere saygı duyar ve iyi ilişkiler kurarlar, çeşitliliği bir fırsat olarak görür, farklı insanların gelişim gösterebileceği bir ortam yaratırlar, önyargıya ve hoşgörüsüzlüğe meydan okurlar.

e)Politik bilinç . - Sosyal ve politik akımları algılamaktır. Bu yeterliliğe sahip olanlar; duygusal etkileşimleri ve diğerlerinin görüş ve eylemlerini şekillendiren güç ilişkilerini doğru şekilde anlayabilir, önemli sosyal ağları keşfederler.Bu duygusal yeterlilik, hem özdenetim, hem de empati ile ilişkilidir. (Goleman, 2000)

5- Diğerlerinin Duygularını Yönetmek - İlişkileri Yürütebilmek (Social Skills) . - İnsanlar arası ilişkilerde başarılı olma ve karşımızdakilerin duygularını anlayarak onları yönetebilme becerisidir. Bu beceriler popüler olmanın, liderliğin, kişiler arası etkililiğin altında yatan unsurlardır (Goleman, 2000). Duygu ve akıl arasında kurulacak denge, algılama, bilişsel süreçler ve bireyler arası sosyal ilişkilere yansıyacaktır (Planalp ve Fitness , 1999).

Sosyal beceriler, bireyin hedeflere, motivasyona ve ilgili kişilere bağlı olarak değişiklik gösteren sosyal etkileşimin dinamiklerine karşı duyarlı olması, içinde bulundukları durumlar ve ilişkide bulundukları insanlar hakkında daha kompleks sosyal bilgilere sahip olmak, zengin ve çeşitli tepkiler verebilmektir (Kelly ve Caplan, 1993).Bu boyutun ilişkili olduğu duygusal yeterlikler şunlardır:

a)Etkilemek . - İnsanları ikna etmek için etkili taktikler kullanabilmektir. Bu yeterliliğe sahip olanlar; karşısındaki kişiler gönlünü kazanmayı kolaylıkla başarırlar, iyi bir sunuş yeteneğine sahiptirler, onları etkileyebilir ve desteklerini kazanabilirler. Fikir birliği ve destek oluşturmak için, dolaylı etkileme gibi karmaşık stratejiler kullanırlar, bir noktayı vurgulayarak anlatabilmek için, dramatik olaylar yaratabilirler.

b)İletişim . - Açıkça dinlemek ve etkili mesajlar yollamaktır. Bu yeterliliğe sahip olanlar; karşılıklı ilişkilerde etkilidirler, mesajlarının tonunu ayarlarken duygusal ipuçlarını kaydederler, problemleri direkt yoldan çözmeye çalışırlar, iyi dinler, karşılıklı anlayış arar ve bilgilerin tam anlamıyla paylaşılmasını hoş karşılarlar, açık iletişimi destekler ve iyi haberleri olduğu kadar, kötüleri de kabul ederler (Goleman, 2000).

c)Çatışma Yönetimi . - Anlaşmazlıklarda uzlaşma ve çözüm sağlamak ve fonksiyonel şekle dönüştürmektir. Çatışmaların kaynağında, olumsuz duyguların rolü büyüktür. Duyguları yok saymak, bastırmak kalıcı çözümler sağlamaz. Olumsuz duyguları, olumlu duygulara dönüştürebilmek gerekir. Bunu yapabilmek için, olumlu

duyguların nereden kaynaklandığını anlamak, bu konuda başkalarının ne düşündüğünü göz önünde bulundurmak, olumlu duyguları davranışa yansıtmak, duyguları kontrol altına almak ve kişisel sorumluluk almak gereklidir (Krone ve Chen, 1997). Bu yeterliliğe sahip olanlar; zor insanları ve gergin durumları diplomasi ve ustalıkla idare edebilirler, çatışma olasılığını fark eder, anlaşmazlıkları açığa çıkarır ve gerginliğin azalmasına yardımcı olurlar, açık tartışmaları teşvik ederler, kazan-kazan çözümleri yaratırlar (Goleman, 2000).

d)Liderlik . - Bireylere ve gruplara esin kaynağı olmak ve yol göstermektir. Bu yeterliliğe sahip olanlar; ortak bir vizyon ve misyon arzusunu dile getirir ve uyandırırlar, konumları ne olursa olsun, gerektiğinde liderlik için öne çıkarlar, başkalarını yaptıklarından sorumlu tutarak, icraatlarına yol gösterirler, liderlikleriyle örnek olurlar.

e)Değişim katalizörlüğü . - Değişimi başlatmak ya da yönetmektir. Bu yeterliliğe sahip olanlar; değişim gereksinimini fark eder ve derindeki engelleri görüp, onları aşma konusunda cesaretlidirler. Daha kolay risk alırlar, baskı yaratacak durumlarda kendilerini rahatlatirlar, kendilerinin ve başkalarının hata yapmasına ve yeni şeyler öğrenmesine izin verirler, statükoya meydan okurlar, değişimi savunur, başkalarının yardımını sağlar ve değişimde örnek olurlar (Cooper ve Sawaf, 1997).

f)Bağ kurmak . - Çıkar amaçlı ilişkiler geliştirmektir. Bu yeterliliğe sahip olanlar; geniş gayri resmi ağlar oluşturup bunları sürdürürler, karşılıklı yarar sağlayacak ilişkileri arayıp bulurlar, dostça ilişkiler kurup başkalarını devrede tutarlar, çalışma ortakları arasında kişisel dostluklar kurar ve sürdürürler.

g)Dayanışma ve işbirliği . - Ortak hedefler doğrultusunda, başkalarıyla çalışmaktır. Bu yeterliliğe sahip olanlar; görevlerine odaklanmayı, ilişkilerine gösterdikleri ilgiyle dengeler, planları, bilgiyi ve kaynakları paylaşarak işbirliği yapar, işbirlikçi bir ortamı teşvik eder ve yaratırlar.

h)Ekip yetileri . - Kolektif hedefleri izlerken, grup sinerjisi yaratmaktır. Bu yeterliliğe sahip olanlar; saygı, yardımseverlik ve işbirliği gibi ekip niteliklerine örnek oluştururlar, ekibin tüm üyelerini, etkin ve istekli bir katılım içine çekerler, ekip kimliği, dayanışma ruhu ve bağlılık oluştururlar, grubu ve grup itibarını korur; kazancı paylaşırlar (Goleman, 2000).

Beyin Yapısı Ve Duygusal Zeka

Duygusal zeka kavramını inceleyen bilim adamları duygusal zekada beyin yapısının önemli bir fonksiyonu olduğu görüşündedirler. Bu nedenle aşağıda beynin yapısı ve duygusal zekadaki fonksiyonu anlatılacaktır:

İnsan davranışlarının doğasını anlamaya çalışan çeşitli bilim dalları, zihin ve beden arasında karşılıklı ve dinamik bir etkileşim olduğunu saptamışlardır. Bu bilim dallarından psikofizyoloji, davranışların bedensel olaylar üzerindeki etkisini, fizyolojik psikoloji, bedensel olayların (örneğin, beyindeki alın lobları) davranışlar (örneğin, strateji kurma ve planlama) üzerindeki etkisini, nöropsikoloji, beyindeki işlev bozukluklarının zihin ve davranışlar üzerindeki etkisini, biyopsikoloji ise, beden-zihin-evrim boyutunu inceleyerek, zihin, beden ve davranışların etkileşimine, ilişkin bir çok konuyu aydınlatmışlardır (Karakaş, 1996).

Biyopsikoloji alanında çalışmalar yapan MacLean, "üçlü beyin teorisi" adlı kuramı ortaya atmış ve evrimsel süreçlerin gereksinimlerine karşılık olarak, birbiri ardına oluşmuş üç katman veya beyin tanımlamıştır. Bunlar, R-kompleks (reptilian system), limbik sistem ve neokorteks'tir. Bu katmanların her biri, ayrı ayrı işlevlerle donatılmış olmakla birlikte, üçü de birbiriyle büyük ölçüde etkileşim halindedir.

R-kompleks yaşamın sürdürülmesiyle görevlidir. R-kompleksin yönettiği davranışlar, hayvanların yaşamlarını sürdürme davranışlarıyla benzerlikler

göstermektedir. R-kompleks, yaşama alanının oluşturulmasında, üremede ve toplumsal hakimiyet kurmada önemli roller oynamaktadır.

Limbik Sistem

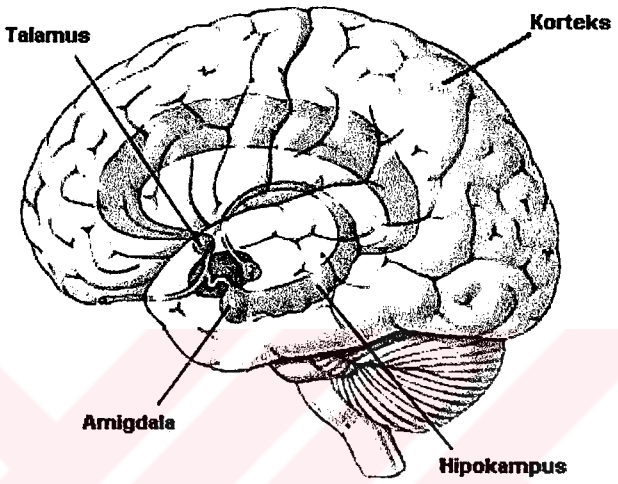

Evrimsel süreçteki ikinci beyin olan limbik sistem, temel dùygu merkezlerini barındırır. Olaylarla, duygular arasında bağlantı kurmada, çok önemli bir yeri olan "amigdala"yı ve beynin yerel bellekle uğraşan en önemli bölümü olan "hipokampüs" ü içerir (Isaacson 1982). Limbik sistem, içsel ve dışsal yaşantılarımızdan elde edilen, mesajları birleştirme yeteneğine sahip olduğundan, R-kompleksi ve onun alışkanlık haline gelmiş tepkileri sergileme tercihini, engelleme görevini yerine getirir (Caine ve Caine, 1994).

Limbik sistemin davranışlarla ilişkisi, yapılan bazı çalışmalarla da desteklenmiştir. Saldırgan davranışlarla, beyin yapısının ilişkisini ortaya koymaya yönelik olarak, hayvanlarla yapılan çalışmalar, saldırganlıkla ilgili psikobiyolojik süreçlerin düzenlenmesinde, limbik sistemin en fazla önem taşıyan bölgelerinin septal alan ve amigdala olduğu ortaya konmuştur. Bu alanların uyarılması, saldırganlığı artırırken, çıkarılması azaltmaktadır (Türkçapar, 2002).

Neokorteks ise, mantıklı ve formel düşünebilmeyi sağlar, geleceği tahmin edip planlayabilir, karmaşık çözümlemeler yapabilir. Neokorteksin içinde yer alan prefrontal korteks, nörofizyologların "uyumlu davranışlar" olarak adlandırdığı yetilerin önemli bir kısmından, büyük ölçüde sorumludur. Bunlar arasında planlama, çözümleme, mantık dizgesi kurma, yanlışlarından öğrenme yetileri ile uygun olmayan tepkilerin engellenmesi ve soyutlama yeteneği de yer almaktadır.

Kendi zevkinden vazgeçebilme, anlayış, sevecenlik ve empati ile eyleme geçebilme gibi yetenekler, prefrontal korteksle ilgilidir (Caine ve Caine, 1994).

Davidson (2000)'ın çalışmaları da PFC'nin belirli bölümlerinin duygu düzenleme sürecine ve olumsuz duyguların bastırılmasındaki rolüne ışık tutmuştur. Davidson'a göre, duygunun ve duyuşsal tarzın temelini oluşturan beyin devresi, prefrontal korteks (PFC), amigdala, hipokampüs, ve anterior cingulate'ten oluşmaktadır. Davidson, amigdalanın aktivitesi ile, PFC'deki asimetriler ve beyin devresindeki bireysel farklılıkları incelemiştir. Bu bireysel farklılıkların, duyuşsal stil ve duygu düzenlemesi ile ilişkili davranışsal ve biyolojik etmenlere bağlı olduğunu belirtmiştir.

Ledoux 1980'li yılların sonlarında NewYork Üniversitesi'nde duygusal yaşamı anlama açısından, yaptığı bir dizi çalışmada (1986, 1989, 1992 ve 1993), insan duygusal sisteminin anatomik olarak neokorteksten bağımsız olarak hareket edebileceğini ortaya koymuştur. LeDoux'un beyin fizyolojisi konusundaki çalışmaları, amigdalanın tamamen neokorteksten gelen sinyallere dayanarak duygusal tepkiler geliştirdiği inancını çürütmüş ve duygusal zeka kavramının ortaya çıkmasında çok önemli olmuştur (Salovey ve Mayer 1990; Goleman 1995).

Ledoux'a göre amigdala, duyu organlarından gelen tüm sinyallerin her birini, organizmanın varlığına karşı bir tehdit oluşturup, oluşturmaması açısından taramaktadır. "Amigdalanın nöron bağlantılarından oluşan geniş ağı, bir tehlike anında, beynin mantıklı kısmı da dahil olmak üzere tümünü, kontrol altına alarak yönetebilmektedir. Duyusal uyarıcılar, gözden ve kulaktan, önce beyindeki talamusa

gitmekte, oradan da kısa bir bağlantı ile amigdalaya geçmektedir. Talamustan geçen ikinci uyarı ise neokortekse gitmektedir. Bu durumda amigdala, neokorteksten önce tepkide bulunur. Böylece de neokorteksin, tüm verileri tamamen almasından ve uygun tepkiyi oluşturmasından, yani düşünceden önce, amigdala yani duygular devreye girer" (Akkoyun, 1998 s:19).

LeDoux'un bu görüşü, insanın duygusal yaşantılarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Akıllı, mantıklı ve zeki insanların yaptıkları, bazı mantıksızca davranışların, hangi anlaşılmaz duygular içinde gerçekleşebildiği, böylece açıklanmış olmakta ve LeDoux, salt akıl tartışmalarına beyin fizyolojisinde duygu merkezlerinin (amigdala) baskınlığını kanıtlayarak bir son vermektedir.

Goleman'a göre de insan beyni, tehlikeyi algılandığında yoğun ve çok ani bir duygusal tepki verir, bu tepki bütünüyle biyokimyasal kökenlidir. Amigdala, beynin panik düğmesine bastığında, CRF olarak bilinen bir hormonun salgılanmasıyla başlayan ve başta kortizol olmak üzere, hormonların sel baskınıyla son bulan bir çağlayana neden olur. Kortizolün beyin fonksiyonları üzerindeki etkisi, ilkel hayatta kalma stratejisini pekiştirmek, yani, duyuları kuvvetlendirmek, zihni köreltmek ve en iyi prova edilmiş eylem hangisiyse onun yapılmasını sağlamaktır.

Beyindeki sinirsel iletimi sağlayan maddeler olan nörotransmitterlerin, saldırganlık üzerindeki etkileri de, son yıllarda üzerinde en çok çalışılan konulardan biridir. Duygulanımsal saldırganlık, katekolaminerjik, dopaminerjik ve seratonerjik sistemler tarafından düzenlenir. Norepinefrin, duygulanımsal saldırganlığı artırırken, yırtıcı saldırganlığı ketlemektedir. Dopamin, saldırganlığı artıran bir diğer transmitterdir. Seratonin ise, saldırganlığı ketlediği düşünülen bir nörotrnamitterdir.

Henüz beyin anatomisi, nörotransmitterler ve hormonların, nasıl karşılıklı bir etkileşim içinde saldırgan davranışı düzenledikleri, tam olarak anlaşılabilmiş değildir. Ancak, bireyin çevresi, kişisel geçmişi ve yaşadığı olaylarla bu biyolojik süreçler arasında karşılıklı ve dinamik bir etkileşim olduğu düşünülmektedir (Türkçapar, 2002).

ÇATIŞMA EĞİLİMİ VE İLETİŞİM İLE İLGİLİ KURAMSAL GÖRÜŞLER

Aşağıda iletişim ve çatışma eğilimiyle ilgili kuramsal görüşler özetlenmiştir.

Bireylerin çatışma eğilimi düzeylerini belirlemek için önce, " İletişim nedir? İletişimin öğeleri nelerdir? İletişim çatışmaları nelerdir?" gibi konuları incelemek uygun olacaktır. İletişim, iletişim çatışmaları ile ilgili görüşler aşağıda sunulmuştur.

Dökmen(1997, s: 19) iletişimi, "bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci" olarak tanımlamıştır.

İletişim, hem kişisel, hem toplumsal bir süreçtir. Başka bir deyişle, iki kişiyi ilişki içine sokan psikososyal bir süreçtir. İnsan, ilişkileri içinde sürekli yeniden tanımlanır ve bir insanın ilişkilerinin niteliği, o insanın yaşamının kalitesini belirler (Cüceloğlu, 1997).

İlişki sorunları, gerçekte iletişim sorunlarıdır ve iletişim sorunlarını çözmeden doyumlu bir yaşam sürmek olanaksızdır. Yakın, açık, sağlıklı ilişkiler kurmak ve geliştirmek için bireylerin iyi iletişim becerilerine sahip olmaları gerekmektedir. İletişimde , iki tarafın bulunduğu ve amaçlanan etkinin oluşması için kendimizi ve başkalarını tanımak ve güvenmek, açık olmak, karşılıklı kabul ve destek, çatışmaları çözmek için çaba harcamak gerekmektedir (Cüceloğlu, 1997).

Duygusal zekanın alt boyutlarından biri olan duygusal farkındalık, duyguları teşhis etmeyi ve iletmeyi sağlar. Duygusal farkındalık, iletişimin önemli bir parçası ve duygusal denetimin bir yanıdır. İletişim sürecinin, etkili bir biçimde işleyebilmesi için bireyin, kendini tanıması ve ifade edebilmesi gereklidir. Kendini tanıma, dış dünya- iç dünyasında olup biten duygusal, düşünsel süreçlerle ilgili bir anlayışa sahip

olmaktır. Kendini tanıyan birey, duygu ve düşüncelerini, isteklerini karşısındakini tehdit etmeden, dinleyiciye onun isteklerini yapmak isteyip istemediğiyle ilgili karar verme fırsatı sunarak **"ben dili"** ile iletir. Ben iletisinde üç temel öğe bulunmaktadır. Bunlar, "sorun olan davranışı açık olarak tanımlama- davranışın yarattığı etkinin ya da yarattığı somut etkiyi tanımlama- hissedilen duyguları tanımlama ve ifade etme" dir (Gordon, 1996).

"Hislerimizi anlamak ve iletmeye gelişimsel yönden hazır olamakla bunu yapabilmek yapabilmek iki farklı konudur. Duygular hakkında konuşma kapasitesi beyne (bir gelişimsel programlama şeklinde) yerleşmiş olsa da, bu yetiyi kullanıp kullanamamak, büyük oranda içinde yetişilen kültüre ve özellikle iletişim tarzına bağlıdır" (Shapiro, 1997 s: 237).

Duygusal zekanın bir başka alt boyutu olan **empati**, yani, başkalarının duygularını anlamak ve kabul etmek, özellikle anlamlı, doyurucu ilişkiler kurmak açısından çok önemlidir.

Empatinin üç temel öğesi bulunmaktadır.

1)Empati kuracak kişi, karşısındakinin, fenomenolojik alanına girmeli, yani onun gibi algılamaya ve yaşamaya çalışılmalıdır.

2)Empati kurmak için bilişsel ve duygusal olarak empati kurulmalıdır. Bilişsel empati, karşı tarafın ne hissettiğini ve ne düşündüğünü objektif olarak anlayabilmek için onun perspektifini kullanmayı içerir. Duygusal empati ise, onun yaşadığı acı ve rahatsızlığı hissetmeye çalışarak karşı tarafa duygusal olarak tepki vermek demektir.

3)Empati tanımındaki son öğe, empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın, karşısındaki kişiye ifade edilmesidir (Dökmen, 1997).

Empati becerisi genel olarak sosyal hayatta, kişinin karşısındaki insanın duygularının altında yatan sorunları ya da endişeleri anlamasını sağlayarak iletişimin önündeki engellerin kalkmasına yardımcı olur (Tekin-Acar, 2001).

İletişimin önemli bir başka öğesi de, **"dinleme becerisi"**dir. Dinleme üç aşamalı bir süreçtir. Bu sürecin ilk aşaması "mesajların içeriği, ima edilen duygular, ortamın algılanması ve kaydedilmesidir": İkinci aşama, "alınan ipuçları ve bilgilerin değerlendirilmesi, önemli olanların seçilmesi"dir. Son aşama ise "mesajın özünün ne olduğuna ilişkin sonuç" a varılmasıdır (Karip, 1999).

İletişimde iki tarafın sorunu olduğunda kullanılan **"Problem çözme becerileri"** **1**-Çatışmayı tanımlama, **2**-Çözümler üretme, **3**-En iyi çözüme karar verme, **4**-Kararın nasıl uygulanacağını belirleme, **5**-Çözümün uygulanışını değerlendirme **6**-Çözümün başarısını değerlendirme basamaklarından oluşmaktadır (Gordon, 1996) . Ancak, bu basamakları gerçekleştirmek için, duygusal zekanın alt boyutları olan duygusal farkındalık, kendi duygularını yönetme, motivasyon, empati ve diğerlerinin duygularını yönetme becerisi gereklidir. Çünkü, duygularının farkında olmayan, olumsuz duygularını yönetemeyen, karşısındaki kişiyle empati kuramayan, ilişkiyi sürdürme isteğine ve becerisine sahip olmayan bireyin her iki tarafında kazanacağı çözümleri üretmesi ve uygulaması pek mümkün olamayacaktır.

İletişim Çatışmaları

Kişilerarası iletişim sürecini değişik açılardan inceleyen çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır.

Gibb (1973), başlıca iki tür kişilerarası iletişim ortamı bulunduğunu belirtmektedir. Bunlar "savunucu (defensive)" ve "açık/destekleyici (supportive)" iletişim ortamlarıdır (Dökmen, 1986).

Savunucu durumda olan kişi, zihin gücünü söz edilen konudan çok, kendisini savunmaya harcar, karşısındakine nasıl göründüğünü, tartışmayı nasıl kazanacağını, kendisini nasıl savunacağını düşünür. Savunuculuk arttıkça iletişimdeki verim düşer ve kişiler arası çatışmalar ortaya çıkar.

Savunucu iletişimin unsurları; "yargılama/eleştirme, denetleme/kontrol, belli bir strateji izleme, umursamama, üstünlük belirtme ve kesin tutumlu olma"dır. Açık iletişimin unsurları ise, "tanımlama, soruna yönelme, spontanlık, empati kurma, eşitlik ve denemeye açık olma"dır (Cüceloğlu, 1991, s:154).

Kişilerarası iletişimi analiz etme de bir başka yaklaşım, iletişim kapsamını, "ben-dili", "sen-dili" şeklinde sınıflamaktır. Sen-dili'nde kişinin karşısındakini suçlaması, ben-dilinde ise suçlayıcı olmaktan çok, durumu tasvire yönelmesi söz konusudur. Bu nedenle sen-dili savunucu iletişime dolayısıyla da, iletişim çatışmasına yol açabilmektedir (Gordon, 1996; Whirter, Voltan-Acar, 2000).

Dökmen , iletişimin birisi kaynağa, diğeri ise alıcıya ait olan iki bileşeni olduğunu, gönderilen mesaj ile alınan mesaj arasında uyumsuzluk olduğunda iletişim çatışmasının ortaya çıktığını belirtmekte ve iletişim çatışmalarını dört başlık altında toplamaktadır.

Dökmen'e göre iletişim çatışmaları;
1-Kişi içi çatışmalar,
2-Kişiler arası çatışmalar ,
3-Örgüt içi çatışmalar
4-Kitle iletişim çatışmaları" dır.

Kişi içi çatışmalar; iki veya daha çok gereksinimin doyumu aynı anda sağlanamadığı zaman meydana gelir. Bu durum amaca yönelik davranımların önlenmesi veya yavaşlatılmasını, yani kişinin engellenmesini içerir. Kişi içi çatışmalar üç grupta tanımlanabilir.

a)Yaklaşma-yaklaşma: Her biri olumlu birer amaçla ilgili iki tür gereksinim söz konusudur. Bu tür çatışmada çözüm, iki gereksinimin doyumlarının da bir ölçüde sağlanmasıdır.

b)Kaçınma-kaçınma: Kişinin iki olumsuz amaçla karşı karşıya olduğu çatışma türüdür. Her iki yön de kişi için kaygı yaratıcı tehdit niteliği taşımaktadır. Kişi iki tür davranış gösterir. Bocalama, iki olumsuz amaç arasında itilip çekilmeyi içerir. Uzaklaşma ise, her iki durumdan da kaçmaya çalışmaktır.

c)Yaklaşma-kaçınma: Bu çatışmada amaç aynı zamanda olumlu-olumsuzdur ve çözümü en güç olan çatışmadır (Morgan, 1993).

Kişi içi çatışmalar insanları şiddete teşvik edebilir. John Dollard'ın engellenme-saldırganlık varsayımı, bu ilişkiye dayanır. Bu varsayımın özgün şekline göre,engellenme, daima bir biçimde saldırganlığa yol açar ve aynı şekilde saldırganlık her zaman engellenmeden köken alır (Göka, 2003).

Kişilerarası İletişim Çatışmaları .

Harary ve Batell (1981), graph teoriyi - karşılıklı ilişkide bulunan unsurlara sahip sistemler için bir matematiksel model - kullanarak **"Yönelim, Kapsam"** ve bu ikisinin karışımından oluşan **"Karma"** çatışmalar olmak üzere üç ana grupta toplamıştır.

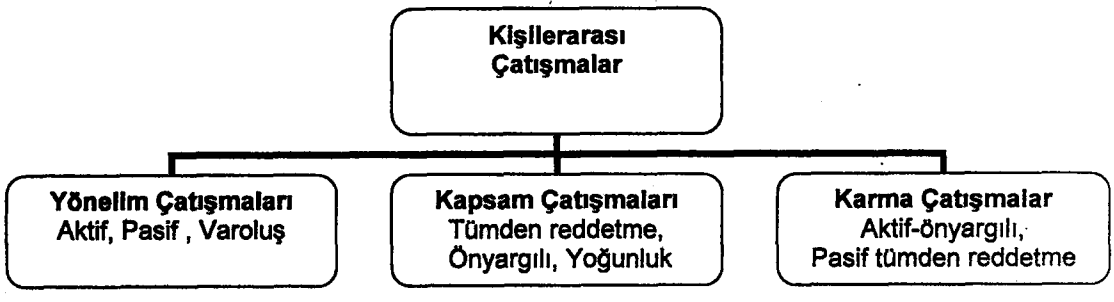

Yönelim çatışmalarında, çatışmanın kaynağı mesaj değil, iletişimde bulunan kişilerdir.

Kapsam çatışmalarında çatışma, kişilerin kendilerinden değil, mesajın kapsamından kaynaklanmaktadır.

Karma çatışmalarda ise çatışma, hem kişilerden, hem de mesajdan kaynaklanmaktadır.

Aktif çatışmada, kişiler birbirlerinden hoşlanmadıkları için, ne söylediklerine bakmaksızın görüşlerine karşı çıkarlar, hatta birbirlerini yeterince dinlemeden, karşılıklı eleştiri yöneltirler ya da kavga ederler (Dökmen, 1986).

Pasif çatışmada, kişiler birbirleriyle iletişim kurmaya istekli oldukları halde, çekindikleri için ya da küs oldukları için birbirleriyle iletişim kurmazlar. Pasif çatışmalarımız bazen pasif saldırganlığa dönüşebilir. Pasif çatışmaya taraf olan kişilerin bir iç-çatışma yaşaması söz konusudur.

Varoluş çatışmasında, alıcı kişi kaynağın mesajını dinlememiş veya yanlış anlamıştır. Bu yüzden de, kendisine gelen mesajla ilgisi olmayan bir mesaj verir. Varoluş çatışmasında kişinin dikkati, karşısındakine değil kendisine yönelik, yani ben-merkezcidir. Ben-merkezcilik bir kişilik özelliği haline dönüşmüşse bu durum yaşamımızı güçleştirebilir.

Tümden reddetme çatışmasında, alıcı kişi kaynağın mesajını, savunucu iletişime girerek tümüyle reddeder. Tümden reddetme davranışı sergileyenler, belli bir konu üzerinde enine-boyuna düşünmek, ayrıntılara inmek, irdelemek, araştırmak yerine toptancı çözümlere ulaşıverirler.

Önyargılı çatışmada, kişiler tartışmaya başlamadan önce, o konuya ilişkin ön yargıya sahiptirler ve tartışma sırasında bu önyargılarını savunurlar. Tartışma onların fikirlerinde herhangi bir değişikliğe yol açmaz. Sıklıkla önyargılı çatışma ile tümden reddetme çatışması birlikte sergilenmektedir (Dökmen, 1997).

Yoğunluk çatışmasında ise, iki kişinin birbirlerinin duygu ya da düşüncelerini kısmen paylaşmaları söz konusudur. Bu tür çatışmada, kaynağın belli bir konudaki görüşünü, alıcı reddetmez, fakat bu görüşe, kaynağa oranla, farklı düzeyde katılmaktadır (Dökmen, 1986).

Aktif-önyargılı çatışma, aktif ve önyargılı çatışmaların birlikte ortaya çıkması ile "Pasif-tümden reddetme " ise pasif ve tümden reddetme çatışmalarının birlikte ortaya çıkması ile oluşur.

Yukarıda sözü edilen çatışmaların dışında iki tür çatışma daha vardır. Bunlardan birincisi **"Kısmi algılama"**dır. Burada alıcı kişinin, kaynağın gönderdiği mesajın ancak bir kısmını algılaması söz konusudur.

Bir diğer çatışma şekli ise,**"değiştirme-alıkoyma çatışması"**dır. Bu tür çatışmada, alıcı kaynağın mesajını anlar, fakat üçüncü bir kişiye tam olarak iletemez, isteyerek ya da istemeyerek mesajı değişikliğe uğratmıştır (Dökmen, 1986 b).

Dökmen (1997), kişiler arası iletişim çatışmalarda, duyguların önemli olduğunu belirtmiştir. Dökmen'e göre duygular, çatışmanın doğal bir parçasıdır. Duygular çatışmayı başlatabileceği gibi, çatışmanın yoğunlaşmasında ve duygular çatışmanın çözümünde de önemli rol oynarlar. Birey, içinde bulunduğu duygu durumuna göre, iletişimi sağlıklı kurabilir ya da kuramaz. Bu nedenle, duyguların farkında olmak, yönetebilmek, karşımızdaki kişiyi dikkatle dinlemek, duygularını anlayabilmek, gereksinimlerini gözetmek ve sorunun çözümüne odaklanmak ve herkesin de odaklanmasını sağlamak, çözüm için alternatifler sunmak önemlidir (Dökmen, 1997).

İletişim çatışmalarını çözmek için de yine bazı yeteneklere sahip olmak gerekmektedir.

Johnson (1988) bu yetenekleri;

1-Kişinin kendi geçmiş ve şimdiki çatışmalarını yönetme biçimine ait farkındalığın artması

2-Başkaları ile olumlu bir biçimde yüzleşebilmesi,

3-Bir çatışmanın yapıcı bir biçimde tanımlanması,

4-Diğer kişinin içinde bulunduğu durum ve duygunun algılanması,

5-Bir çatışma ile başa çıkmada doğru ve etkili yolların var olduğunun kesinleştirilmesi,

6-Bir güven ortamının geliştirilmesi,

7- Çatışmanın çözümlenmesi,

8-Gerilim ve öfke ile yapıcı bir biçimde başa çıkılması olarak sıralamaktadır.

Johnson'un çatışma çözümü için, gerekli olduğunu belirttiği becerilerin, aslında, kendi duygularını fark etme, empati, diğerlerinin duygularını yönetme, olumsuz duygularla baş etme gibi duygusal zeka becerileri olduğu görülmektedir.

Steve Hein, duygusal zeka temeline göre beş günlük bir "çatışma çözme" grup çalışması geliştirmiştir. Bu çalışmada "duygusal okuryazarlık"ın - birinin duyguları ile özdeşim kurmak ve bu duygularla pozitif ve verimli bir iletişim kurmak- geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

1- a) Duyguları "Ben-dili" ile iletmek,

b) Sen mesajlarının etkilerini kavratmak ,

c) Üyelerden, pek yaşamadıkları beş farklı duyguyu belirlemelerini ödev olarak vermek.

2- a) Ben mesajlarını tekrarlamak,

b) Ödevlerde belirlenen duyguları paylaşmak,

c) Bu duyguları, yeni duygu ifadeleriyle değiştirmek,

d) Ben –dili mesajlarında duygularının yoğunluğunu 0-10 arasında derecelendirmelerini istemek,

e) Aynı duygunun gün içinde ya da günden güne nasıl değiştiğini fark etmelerini sağlamak.

3) Geçerlemeyi (Validity)- öğretmek. Bu amaçla;

a) Karşısındakinin duygularını, bu duyguların gerçek ve eşsiz olduğunu kabul etmek,

b) Karşısındakinin duygularını tanımlamak, ona ileterek doğru olup olmadığını sormak,

c) Karşısındakini ne hissederse hissetsin rahatlatmak ve duygularını iletmesine engel olan olayları anlatması için cesaretlendirmek,

d) Üyelere role-playing yaptırarak bir konuda önce alıştıkları biçimde sonra etkin dinleme teknikleri ile iletişim kurmalarını sağlamak.

4) Duygusal zeka tabanlı dinlemeyi - karşıdakinin paylaştıklarına dikkat ederek, tanımlamak ve anlamak- öğretmek. Bu amaçla;

a) Yargıya varmadan dinlemek,

b) Karşıdakinin duygularını tanımlamaya çalışmak,

c) Karşıdakinin duygularına odaklanmak ve empatik dinlemek,

d) Karşısındaki kişinin duygularını onaylamak,

e) Karşıdakinin sözünü kesmemek.

5) Sorun çözmeyi - her bir üyenin kendisini kazanmış hissetmesini sağlamak- öğretmek. Bu amaçla;

a) Anlaşmazlığa çözüm bulmak için seçenekleri listelemek,

b) Her iki tarafın olası çözümler için neler hissettiğini anlamak,

c) Her iki taraf için olumsuz duyguları azaltan ve olumlu duyguları artıran en iyi olası çözümü seçmektir.

Hein'ın çatışma çözme grup çalışmasında önerdiği etkinliklerin de iletişim becerisi eğitimi ve duygusal zeka eğitimini kapsadığı görülmektedir. Yani, gerek iletişim becerisi, gerekse, duygusal zekanın çatışma çözümünde en önemli etkenler olduğu vurgulanmaktadır. Duygusal zekası yüksek kişiler, kendilerinin ve başkalarının duygularını tanıma ve fark etme, olumsuz duygularını kontrol etme, diğerlerinin duygularını yönetme yeteneklerine sahip oldukları için çeveresindekilerle daha iyi iletişim kurabilirler .

SUÇ DAVRANIŞI/ SAPAN DAVRANIŞ İLE İLGİLİ KURAMSAL GÖRÜŞLER

İnsan yaşamını olumsuz etkileyen ve bu nedenle de istenmeyen davranışlar olarak nitelenen suç davranışlarının, eşcinsellik, fahişelik, intihar, ruhsal bozukluk, ilaç ve alkol bağımlılığı gibi sapan davranışlardan biri olduğu ve sosyal normların ihlali açısından değerlendirildiği görülmektedir. Aşağıda sapan davranışlar ile ilgili görüşler özetlenmiştir.

Toplumlar, düzen ve sürekliliği sağlayabilmek amacıyla çeşitli normlar oluşturmuşlardır. Toplumda normalin ötesine geçme "sapma" bilinçli ya da bilinçsiz olarak normalin ötesine geçenler ise "sapmış" (deviant) olarak damgalanmaktadırlar. Sapmayı tanımlama da farklı görüşler vardır. Bu görüşler üç grupta toplanabilir.

1) Cohen ve Denzin gibi araştırmacılar, sapmayı sistemde varolan "herhangi bir sosyal normun bir biçimde ihlali" olarak tanımlamaktadır.

2) Clinard, Meier ve Sagarin gibi bazı araştırmacılar da sapma terimini, tüm küçük düşürücü durumları (bazı bedensel kusurlar gibi) içerecek biçimde tanımlamaktadırlar.

3) Becker gibi bir başka grup araştırmacı da sapmayı, toplumun ve toplumsal kontrol araçlarının tepki verdiği davranışlar olarak tanımlamaktadırlar. Yani, sapma, insanların doğuştan getirdiği eğilim değil, sapma olarak etiketlenen davranıştır.

Suç, gelişmiş ve gelişmekte olan bir çok ülkede yaşanan önemli toplumsal sorunlardan biridir ve bir çok araştırmaya konu olmuştur. Suç ile ilgili araştırmalarda üzerinde önemle durulan iki kavram vardır. Birincisi, suçu önleme ve erken tanı, ikincisi, suçun ortaya çıkışındaki ilk belirtilerin çocuklukta görüldüğü düşüncesiyle, çocuk suçluluğu ile ilgili araştırmalardır. Çocuk suçluluğu (delinquency) kavramı 11-18 yaşları arasındaki çocukları kapsamaktadır.

Suç davranışının nedenlerini anlamak ve suçluluğu açıklamak amacıyla yapılan araştırmalar sonucunda, bireyin suça itilmesinin birden fazla nedeni olduğu ve suçun biyolojik, sosyolojik ve psikolojik faktörlerden etkilendiği görülmektedir. Suçu ele alan yaklaşımlar, dört grupta ele alınmaktadır.

1)Biyolojik Yaklaşımlar . – Biyolojik yaklaşımlar, suç davranışının, genellikle bireyin biyolojik yapısındaki bir bozukluktan kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Bu kurama göre; suç davranışı gösterenler "anormal" göstermeyenler "normal" olarak nitelendirilmektedir.

Özellikle kriminoloji literatüründe son derece etkili olan Lombrosso suçun ortaya çıkmasında biyolojik ve kalıtsal nedenlerin etkili olduğunu savunmuştur. Lombrosso'ya göre bazı insanlar "suçlu" doğmakta yani, anne-babanın anatomik ve genetik zayıflıkları kalıtsal olarak çocuklarına geçmektedir. Lombrosso suçluların, günlük yaşamdan kaynaklanan sorunların üstesinden gelebilme güç ve becerisine sahip olmadığını, ancak, çevrenin de antisosyal davranışı etkileyebileceğini belirtmiştir (İçli, 1994).

Cinsiyet ile suç arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar suç işleyenlerin çoğunun erkek olduğunu, suçun, erkeklik hormonu ve yaşın getirdiği biyolojik değişimlerle ilgili olduğunu göstermiştir (Polat, 2003).

Bireyin biyolojik özelliklerinin, şiddet, saldırganlık ve çatışmaya eğilimli olmanın oluşumunda etkili olabileceği görüşü, nörofizyolojik etmenlerin irdelenmesini gerekli kılmıştır.

Delgado'nun beyin bölgesine gönderdiği elektriksel uyarılarla ilgili yaptığı araştırmalar, saldırganlıkları başlatan ve durduran bölgelerin oluşturulmasını sağlamıştır. Bu da saldırganlığın denetlenebilme ve yönlendirilebilmesine olanak tanımıştır (Polat, 2003).

Günümüzde biyolojik yaklaşımlar, çevresel etkenleri de dikkate almakta, uyumsuz ilişkilerle karşı karşıya kalan gencin, suçluluğa olan eğiliminin harekete geçip, suçlu davranışın ortaya çıkmasına yol açtığını belirtmektedirler (Rove ve Osgood, 1984).

2)Psikolojik-Psikiyatrik Yaklaşımlar . - Psikolojik yaklaşımlar bireyin kişiliğini vurgulamakta, suçu veya saldırganlığı, çeşitli ruhsal nedenler veya yanlış ruhsal işlevsellik boyutunda ele almaktadırlar.

Dinamik psikoloji açısından J. Dollard'ın çalışmaları önem taşımaktadır. Dollard'ın, engellenme-saldırganlık kuramına göre, ,engellenme, daima bir biçimde

saldırganlığa yol açar ve etki ne kadar yoğunsa, huzursuzluk da o kadar yoğun olur. Sonuç olarak saldırganlık, huzursuzluğun boşalma ve patlama şekli olarak kabul edilebilir. J. Dollard, eğitim, ekonomik ya da cinsel olanaklara ulaşamama gibi toplumsal yaşamın çeşitli yönlerini kapsayacak şekilde geliştirilerek, günümüz toplumlarındaki saldırganlıkları açıklayabilmiştir.

Davranışçı ya da yeni davranışçı kuramlar, kızgınlık ve saldırganlık tepkilerine yol açan etkilerden söz ederler. İhtiyaçları karşılanmayan, olumsuz fiziksel koşullarda bulunan, kısıtlanan çocukların, öfke belirtileri gösterdiklerini ortaya koymuşlardır.

Franz Alexander, suçluyu, gelecekte daha büyük ödüller elde edebilmek için şimdiki zevk ve hazlardan vazgeçemeyen kişi olarak tanımlamaktadır. Alexander genetik ve çocuklukta edinilen eğilimlerin yanında, aile, çevre ve diğer sosyal faktörlerinde suçluluğun ortaya çıkmasında etkileri olduğunu kabul etmektedir

Ulman ve Krashner, antisosyalleri; toplum kurallarına uymayan, dürtüsel davranan, davranışlarından dolayı suçluluk duymayan, toplumla sürekli çatışma yaşayan, yakın ve anlamlı ilişkiler sürdüremeyen, doyumu ertelemeyen, sorumsuz, deneyimlerinden ders almayan kişiler olarak tanımlamaktadırlar (Sokulu- Akıncı, 1994).

Bu tanımlamalar, düşük duygusal zeka becerilerine sahip bireylerin özellikleri ile benzerlik göstermektedir.

Bandura'nın sosyal öğrenme teorisine göre saldırganlık; taklit yoluyla, saldırgan içgüdülerin serbest bırakılması, geçmişte oluşmuş saldırgan davranış eğilimlerinin su yüzüne çıkması, veya tahrik edici faktörlerin artmasıyla oluşmaktadır (Polat, 2003).

Psikolojik yaklaşımlar içinde yer alan psikanalitik yaklaşımı savunanlara göre suç davranışı, ruhsal yaşamın bilinçli öğelerinden çok bilinçdışı dinamiklerin bir

ürünüdür. Psikanalitik yaklaşıma göre suçluluk, egonun ve süperegonun, id'in ilkel, saldırgan ve anti-sosyal güdülerini sınırlayamadığı bir kişilik bozukluğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Suçlu kişiler incelendiğinde, kusurlu bir süperegoyu oluşturacak koşulların var olduğu görülecektir. Suç, ruhsal dengenin sağlanabilmesi için bir araç olarak ortaya çıkmaktadır (Polat, 2003).

3)Sosyolojik Yaklaşımlar . - Sosyolojik suç yaklaşımları, sapma davranışının ortaya çıkışında, kültür çatışması olduğundan yola çıkarak, sosyal ve kültürel çevredeki koşulları incelerler. Sosyolojik kuramların tümü, dış faktörlerin, yani; sosyal sınıf, politik, coğrafi ve çevresel koşulların suç davranışını nasıl etkilediğini açıklarlar.

Toplumsal yapı, suç davranışını farklı yönlerden etkilemektedir. Toplumsal yapıda çatışan çıkarlar, farklı hizipler, tabakalaşma ve yabancılaşma, gerginlik yaratmaktadır. Çünkü; toplumda güç, mülkiyet, prestij ve bunlara bağlı değerlendirme ve ruhsal tatminsizlik, dezavantajlı olan kişilerde hoşnutsuzluğu artırmakta bu durum, iletişim çatışmalarına ve suç davranışlarına yol açabilmektedir (Arıkan, 1986).

Sosyolojinin kurucularından Durkheim'a göre, insanların birbirlerinden çok farklı olmaları, istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için farklı yöntem ve davranış biçimleri kullanmaları ve bunlardan bazılarının suça yol açması doğaldır. Ancak, suç oranlarının yükselmesi, sosyal değişme ihtiyacının olduğunu göstermektedir (İçli, 1994).

Durkheim'ın suç bilimine katkılarından biri de "anomi" kavramıdır. Toplumda ahlaki yükümlülükler ve sosyal kurallar olmazsa anomi, yani, kuralsızlık, normsuzluk duygusu oluşur. Anomi, kişilerde, kayıtsızlık, kargaşa, düş kırıklığı, yabancılaşma, ümitsizlik, bunalım, üzüntü, endişe yaratır (Arıkan, 1986).

Merton ise, sosyal yapının zengin ve mal sahibi olma arzuları gibi bazı istek ve arzuları tahrik ettiğini ancak, insanların başarıya ulaşabilmeleri için engeller

bulunduğunu ve kullanılacak araçları sınırladığını bunu sonucunda bireylerin, kanundışı yollara, sapan davranışlara baş vurduklarını ileri sürmektedir (Sokulu-Akıncı, 1994; Yücel, 2003) .

Alt kültür kuramcılarına göre, sosyal sistem içinde kendine özgü, değerleri ve davranışları olan alt kültürler bulunmakta ve bazen, zarar verici olabilmektedirler (İçli, 1994).

Cohen'in "tepki teorisi" ne göre suç bireyin psikolojik özellikleri ve alt kültürün oluşturduğu bütünlük içinde değerlendirilmelidir. Cohen, alt sınıftan gençlerin, orta sınıfın yönettiği okullarda eğitildiğini, orta sınıfın değerlerini benimsemeye, standartlarına ve amaçlarına ulaşmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bu gençler, yeterli sosyalleşmedikleri için geçerli bir statüye sahip olamamakta, bunalım , tatminsizlik ve özsaygı eksikliği sonucunda da, tepki olarak suç işlemektedirler (Sokulu-Akıncı, 1994).

Miller'ın "ilgi odakları teorisi" ne göre, alt sınıfın ilgi odakları; tedirginlik, sertlik, açıkgözlük, heyecan, kadercilik, başına buyruk olmadır. Kişi çevresince kabul edilmek, bir statüye ve prestije sahip olmak için bu özellikleri benimsemek zorunda kalmaktadır. Bunları yaparken orta sınıfın ilgi odaklarından kaynaklanmış hukuk kurallarının ihlali, suç işlenmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Alt kültür kuramını daha geniş bir biçimde ele alan Sutherland, öğrenme kuramından yararlanarak "farklılaşmış birliktelikler" (Differential Association) kuramını geliştirmiştir. Sutherland; bireylerin, yasaların ihlali konusunda, çelişen tanımlamalarla karşılaştıkları, bir süreç yaşamaları halinde suç işlemekte olduklarını belirtmiştir. Bu süreci de farklılaşmış birliktelikler olarak tanımlamıştır (Matsueda ve Heimer , 1987).

Burgess ve Akers, Sutherland'ın kuramı ile günümüz modern öğrenme kuramlarının prensiplerini birleştirmişlerdir. Burgess ve Akers'a göre suç davranışı, temel pekiştirme kaynaklarının bulunduğu ve kontrol edildiği gruplar içinde

öğrenilir. Sosyal öğrenme kuramcıları, sapkın akranların farklılaşmış pekiştireçler yoluyla akranlarını etkileyerek onların suça yönelmelerine neden olduğunu ileri sürmektedirler (Kaner, 1998).

Sosyal kontrol kuramcılarından Hirschi(1969)'ye göre, yetersiz toplumsallaşma nedeniyle, geleneksel düzene bağlar geliştiremeyen ergenler, topluma uyum için ahlaki hiçbir yükümlülük hissetmeyecekler ve toplumun onaylamadığı davranışları göstermekte özgür davranacaklardır. Hirschi'ye göre, suçun oluşumunu engelleyen sosyal bağlardan **bağlılık(attachment)**; bireyin anne-baba, öğretmen, arkadaş gibi geleneksel kişilere hissettiği sevgi, yakınlık, duyarlılığıdır, **kendini adama(commitment)** ; bireyin geleneksel eylemlere ve kurallara uyma ve uymamayla ilgili değerlendirmelerini ve belli davranışları sürdürmeye ne kadar istekli olduklarını ifade eder; **katılım (involvement)** bireyin geleneksel etkinliklere ne ölçüde katıldıklarıdır; **inanç (belief);** bireyin toplumun değer sistemine uygun davranmaya yükümlü hissetmesidir. Hirschi bu öğelerin birbiriyle ilişkili olduğunu, ailesine güçlü bağları olan bireylerin geleneksel uğraşılara kendilerini adayıp, daha çok katılımda bulunacaklarını ve geleneksel değerlere olan inançlarının daha güçlü olacağını savunmuştur.

Nye'ye göre ise dört sosyal kontrol türü vardır; **doğrudan kontrol**, anne-baba, öğretmen polis gibi rollerdekilerin geleneksel normlara uymayı ceza-ödül yoluyla, sınırlandırması ve denetlemesidir; **dolaylı kontrol**, özellikle anne-babalara duyulan yakınlık ve sevginin sonucunda onların beklentilerine uygun davranmasını ifade eder; **içselleştirilmiş kontrol**, ödül-ceza yoluyla normların, kuralların, değerlerin içselleştirlmesi sonucu, vicdanın ve benlik kavramının gelişmesidir; **geleneksel ve sapan etkinlik fırsatlarının kontrolü** ise; seçenekleri ve seçimleri sınırlamaktır (Akt. Kaner;1998).

Tannenbaum ve Lemert, suçun ortaya çıkmasını "etiketleme kuramı" ile açıklamaktadır. Bu kurama göre, birey önemli bir sosyal normu çiğnediğinde kişiye "sapmış" etiketi vurulmakta, daha alt bir statüye itilmekte, kendisine bazı olumsuz davranışlar yöneltilmekte, birey de, kendisine yönelik duygu ve davranışları

içselleştirerek, kendini sapmış olarak görmekte ve bu doğrultuda davranmaktadır (Arıkan, 1986; İçli, 1994)).

4) Çok Faktör Yaklaşımı . - Çok faktör yaklaşımının temsilcileri ise, suçlunun kişiliği ve iradi gücü ile çevredeki tüm düşünülebilir faktörlerin suçu ortaya çıkardığı görüşünü savunmuşlardır (Demirbaş, 2001).

Arıkan(1986)'a göre, suç davranışı kişilik eğilimleri, toplumsal ilişkiler ve deneyimlerin bir bileşkesidir. Toplumsal ilişkiler, aile özellikleri, suçlu kişinin referans çevresi, referans grupları, olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınmalıdır. Suç tek boyutlu olmayıp "bio-psiko-sosyal" bir sorundur . Kişinin çevresiyle ilişkilerinin daha sağlıklı ve güçlü olmasını sağlamak, günlük yaşam sorunlarıyla toplumca kabul edilebilir, onaylanır sınırlar içinde başa çıkma becerisi kazanmasına yardımcı olmak suçu azaltabilir.

Suçun oluşmasında bu faktörlerin ne düzeyde etkili olabileceğini belirleyen etkenin ise duygusal zeka olduğu düşünülmektedir. Yani, duygusal zekanın bireyin olumsuz koşullar ve etkiler olsa bile, bulunduğu koşulları en iyi biçimde değerlendirerek, olumlu duygu durumu oluşturarak, iyi ilişkiler kurmasına, uyumlu, yapıcı davranışlar sergilemesine, başarılı ve mutlu bir yaşam sürmesini sağlayabileceği bilinmektedir. Bu nedenle, çatışma eğilimi yüksek, suça yönelme olasılığı yüksek olan gençlerin belirlenerek, eylemde bulunmalarından önce duygusal zeka düzeyini artıracak, becerilerin kazandırılmasının iletişim çatışmalarını ve suçu önleyebilecek önemli bir etki yaratacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN KONUSUYLA İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu araştırmada lise öğrenimi yapan ergenlerin; duygusal zeka, çatışma eğilimi ve suç davranışı düzeylerinin cinsiyet ve sosyoekonomik düzeye göre incelenmesi ve duygusal zeka düzeylerinin çatışma eğilimi ve suç davranışı

düzeylerini yordama derecelerinin belirlenmesi konu edinilmiştir. Aşağıda araştırmanın konusuyla ilgili olarak yapılan araştırmalardan ulaşılabilenler özetlenmiştir.

Suç Davranışı Ve İletişim İle İlgili Araştırmalar

Panella, Cooper ve Hengeller, ergenlik döneminde, ergenlerin akranlarla olan ilişkilerinin, önem kazandığını, birbirleriyle çatışmalar yaşadıklarını, bu sırada reddedilme, onay ve kabul görme yoluyla geribildirimler aldıklarını, davranışlarını gözden geçirip içgörü kazanarak, bireylerarası becerilerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir (Akt. Kaner, 1998).

Elliott ve arkadaşları(1985); Spivack ve arkadaşları, (1986); Kupersmidt ve Coie (1990); Brownfield ve Thompson (1991); Kemple (1991); yetersiz iletişim becerilerine sahip olma, ilişkilerinde şiddet kullanmaya eğilimli olma ve kuralları bozucu davranışlarda bulunan ergenlerin, akranlarınca reddedildiğini, okuldaki etkinliklere katılmalarının engellendiğini, bunun sonucunda da, okuldan uzaklaşarak sapan akranlarla birlikte olmaya ve suç davranışlarına yöneldiklerini bulmuşlardır.

Dishion, Patterson, Stoolmiller ve Skinner (1991); Bartush, Lynam, Moffitt ve Silva (1997); Hayes (1997); Vitaro, Tremblay, Kerr, Pagani ve Bukowski (1997); Downs, Robertson ve Harrison (1997) ise; sapan akranlara sahip olmanın, suç davranışları ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmaların bulguları, gençlerin sapan akranlarla birlikteliklerinin, onların araba hırsızlığı, sigara ve uyuşturucu madde kullanımı, okuldan kaçma, küfür etme, saldırgan davranışlar ve uygun olmayan cinsellik gibi davranışlarda bulunmalarında önemli bir etken olduğunu göstermiştir.

Lily, Cullen ve Ball (1995) ise, ergenlerin suç davranışları ile sapan akranlarla birlikte olma ilişkisi inceledikleri araştırmada, ergenlerin, kimlerle ilişki içinde olduğundan çok, karşılaştığı suç tanımlarının ve kalıplarının neler olduğu ve bu tanımlarla ne kadar önce, ne sıklıkta, ne yoğunlukta ve ne kadar süreyle karşı karşıya kaldığının önemli olduğunu saptamışlardır.

Parker ve Asher (1993) çocukların ilişkilerindeki uyumun, yalnızlık ve sosyal doyumsuzluk ile ilişkisini sosyal kabul görme düzeyine göre, araştırmışlardır. Araştırmanın bulguları, çocukların arkadaşlarıyla uyumlu ilişkiler kurabilmelerinin kabul düzeyine bağlı olarak farklılaştığını göstermiştir. Yani, arkadaşlarından kabul görme düzeyi yüksek olan çocukların, kabul görme düzeyi düşük olanlara göre arkadaşlarıyla daha uyumlu ilişkiler kurdukları saptanmıştır. Araştırmanın bulguları ayrıca çocukların, arkadaşlarıyla kurdukları uyumun yalnızlık düzeylerini de etkilediğini göstermiştir. Samimi arkadaşlara sahip olmayan çocukların, samimi olanlara göre daha fazla yalnızlık yaşadıkları görülmüştür. Yani, arkadaşlığın kalitesi ve kabul görme birbirinden bağımsız olarak çocukların yalnızlık düzeyine etki etmektedir. Bunların yanı sıra araştırmada saldırganlığın ön planda olduğu alt gruplarda düşük düzeyde kabul gören çocukların daha fazla yalnızlık ve sosyal doyumsuzluk yaşadıkları görülmüştür.

Keltikangas ve Jarvinen (2002) ergenlerde saldırgan problem çözme stratejileri, saldırgan davranışlar ile sosyal kabulün ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmanın bulguları, saldırgan problem çözme stratejileri ve saldırgan davranışlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığını, ancak sosyal kabulün rolünün önemli olduğunu göstermiştir. Sosyal kabul gören saldırgan ergenlerin, saldırganlıklarının farkında olmadıkları, fakat sosyal kabul görmeyen saldırgan ergenlerin, saldırganlıklarının farkında oldukları saptanmıştır. Saldırgan olmayan ergenlerin, kendilerini kabul düzeylerinin ise, sosyal kabul düzeyleriyle ilişkili olmadığı bulunmuştur. Yani, sonuçlar ergenlerin sosyal kabullerinin gelecek araştırmalarda incelenmesi gerektiğini göstermiştir.

Suç davranışının nedenlerini saptamak amacıyla yapılan çalışmalarda suç davranışı ve madde kullanımı arasında da ilişkiler olduğu görülmüştür. Wagner (1996), ergenlerde madde kullanımı ve şiddet davranışları arasındaki ilişkilerle ilgili araştırmaları, beş farklı modele göre analiz etmiştir. Bu modeller "şiddete neden olan madde kullanımı" , "madde kullanımına neden olan şiddet" , "karşılıklı model" "genel sebep modeli" ve "bağımsız model" dir.

Bazı araştırmalarda, madde kullanımının, şiddete ve antisosyal davranışlara yol açtığına ilişkin bulgular elde edilirken, bazı araştırmalarda da bu bulgular desteklenmemiştir. Ancak, ergenlerde madde kullanımının şiddete neden olduğu hipotezini reddeden bulgular elde edilmemiştir.

Şiddet davranışlarının, madde kullanımının habercisi olduğu görüşüne ilişkinde literatürde güçlü destekler vardır. Madde kullanımıyla, şiddet arasındaki ilişkiyi inceleyen altı boylamsal çalışmadan beşi, madde kullanımının şiddete yol açtığı görüşünü desteklemiştir. Göreli tutarlılık çalışmaları dikkate alındığında, madde kullanımına başlamanın bazı nedenlerinin, ergenin önceden şiddet, saldırganlık ve suç davranışları olması kabul edilmektedir. Karşılıklı model, genel sebep modeli ve bağımsız sebep modelinin geçerlilikleri ortaya konamamıştır.

Newcomb ve McGee (1989), madde kullanımı sonucu, antisosyal davranış ile, antisosyal davranış sonucu madde kullanımı arasındaki ilişkiyi araştırmış ve her iki durum için de anlamlı ilişkiler saptamışlardır. Bu bulgu, madde kullanımı ve şiddet arasında çift yönlü etkileşim olabileceği fikrini vermektedir .

Bunun yanı sıra, sosyal kontrol ve akran etkisi gibi faktörlerin de madde kulanımı ve şiddet davranışına etkileri olabilmektedir. White(1991) madde kulanımı ve şiddet davranışında farklı etkilerin olabileceği hipotezini destekleyen bulgular bulmuştur.

Beam, Gil-Rivas, Greenberger ve Chen (2002) ergenlik dönemindeki problemli davranışlar ve depresif semptomlarla; aile , akran ve diğer faktörler olarak grupladıkları risk faktörlerinin ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmada, çift ebeveynli ailelerin çocuklarının, tek ebeveynli ailelere göre daha fazla maddi kaynaklara sahip olma ve çocuklarını izleyebilme olanaklarının fazlalığı nedeniyle daha problemli davranışlara yöneldiklerini ve daha az depresif semptom gösterdikleri bulunmuştur. Bunun yanı sıra, ebeveynin düşük düzeydeki eğitimi, ailedeki stres yaratan olayların olması, kronik problemlerin, şiddetli ebeveyn kavgalarının olması, aileden birisinin

kaybı, aile bireylerinin olumsuz davranışları, olumsuz ruh halleri, birbirleriyle olan olumsuz ilişkileri ve ergen-ebeveyn çatışması gibi faktörlerinde ergenlerde daha fazla problem davranışa ve psikolojik problemlere yol açtığını saptamışlardır.

Beam ve arkadaşları, ergenlerin yaşamlarındaki akran etkisini incelediklerinde ise, düşük akran kabulünün, kız arkadaştan ayrılma, yakın bir arkadaşın kaybı gibi faktörlerin de problem davranışlar ve olumsuz psikolojik sonuçlar ortaya çıkardığını bulmuşlardır. Ayrıca, Jacobsen ve ark., 1983; Spivack ve ark., 1986; Kupersmitdt ve Coie, 1990; East ve Rook, 1992; da saldırgan davranışlara sahip olmanın, iyi iletişim kuramama ve bu tür arkadaşlara sahip olmanın da ergenin problemli davranışlara yönelmesinde rol oynadığını saptamışlardır.

Beam ve arkadaşları aile ve akran faktörlerinin yanı sıra üçüncü faktör olarak da, yetersiz sosyal desteğin ergenlikte problemli davranışlara ve depresif semptomlara yol açtığını belirtmişlerdir.

Hanson, Henggeler, Haefele ve Rodrick (1984); Steinberg (1987), sosyoekonomik düzey, babanın yokluğu, ailenin büyüklüğü, erkek kardeş sayısı ve doğum sırası gibi demografik değişkenlerin, aile ilişkilerinin, suç davranışlarındaki etkisini araştırmışlardır. Araştırmada özellikle davranış sorunları olan gençlerin, uygun olmayan aile ilişkilerine sahip olduklarını, suçlu olmayanların ailelerine oranla daha fazla çatışma yaşadıklarını saptamışlardır. Suçlular arasında ebeveyn-genç ilişkilerinin daha düşmanca olduğu ve savunmaya yönelik iletişim tarzının daha yaygın olduğu görülmüştür.

Chan (2003), ergenlerin algıladıkları stres, psikolojik sağlık, destek, antisosyal davranışlar ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi boylamsal olarak araştırmışlardır. Bulgular, kronik stres yaşayan ergenlerin daha fazla anksiyeteye, depresyona sahip olduklarını, antisosyal davranışlar sergilediklerini ve başa çıkma becerilerinin düşük olduğunu ortaya koymuştur. Düşük düzeyde stres yaşayan ergenlerin ise, daha az psikolojik problem yaşadıkları, daha fazla sosyal destek

gördükleri ve yüksek stres yaşayanlara göre, eğitimlerini tamamlama ihtimallerinin daha fazla olduğu bulunmuştur.

Xie, Cairns ve Cairns (2002), çocukların ve ergenlerin anlattığı çatışma öykülerini kullanarak, fiziksel ve sosyal saldırganlığın gelişimini araştırmışlardır. Araştırmanın bulguları, fiziksel saldırganlığın uyum problemleri ile ilişkili olduğunu ancak, ilişki becerilerindeki yetersizlikle ilişkili olmadığını ortaya koymuştur. Araştırmada sosyal saldırganlığın, uyum problemleri ile ilişkili olmadığı ve iyi ilişki becerilerine sahip olanların, diğerlerinden daha fazla sosyal saldırganlığa eğilimli oldukları da saptanmıştır. Ayrıca, kızların kızlara, erkeklerin erkeklere karşı, fiziksel saldırganlığa eğilimli oldukları saptanmıştır. Araştırmacılara göre, kişilerarası çatışmanın analizi, sosyal ve fiziksel saldırganlığın farklı kişiler arası fonksiyonları olduğunu, farklı bir yol izleyebileceğini, farklı sosyal süreçler içerebileceğini ve farklı gelişim gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çocukların ve ergenlerin kişiler arası çatışma eğilimleri araştırılırken kişiler arası çatışmayla ilişkili olan/olabilecek diğer değişkenlerinde "örneğin; duygusal zeka gibi" incelenmesinde yarar görülmektedir.

Pişkin(1989), kişiler arası ilişkilerde empatik eğilim, sürekli kaygı ve çatışma eğilimi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır . Araştırmanın bulguları, empatik eğilim ile sürekli kaygı ve empatik eğilim ile çatışma eğilimi puanları arasında negatif ilişki olduğunu göstermiştir.

Loudin, Loukas ve Robinson (2003) yaptıkları araştırmada, empati ve sosyal kaygının, ilişkisel saldırganlığa olan etkisini incelemişlerdir. Bulgular, negatif değerlendirilme korkusunun saldırganlığa yol açtığını, problemlerin ilişkili olduğu yönleri görebilen ve empatik olan erkeklerin daha az, ilişkisel saldırganlık gösterdiklerini bulmuşlardır.

Richardson, Hammock, Stephan ve Gardner (1994) öğrencilerle yaptıkları araştırmada, kişiler arası saldırganlığın potansiyel dizginleyicisi olarak empatiyi, özellikle de "perspektif taking"(bir problemin farklı yönleri arasındaki ilişkiyi

görebilme)'e sahip olmayı incelemişlerdir. Araştırmada, empatik eğilim ile, kişiler arası çatışmalardaki uyumsuz, yıkıcı çatışma tepkileri ve kişilerin kendilerince bildirilen saldırganlık arasında negatif ilişki, uyumlu ve yapıcı tepkilerle ise pozitif ilişkili olduğu saptanmıştır.

Leith, Baumeister (1998) suç ve empatik bakış açısına sahip olma(perspektif taking) ile ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda, suç ve utanmanın, empati ile ilişkili olma biçimine göre farklılık gösterdiğini, yani; utancın empatinin duyuşsal boyutlarıyla ve kişisel distres ile suçun ise, bir başkasının bakış açısını takdir etmek ya da kendi bakış açısından farklı olduğunu kabul etmek gibi empatinin, bilişsel parçasıyla ilişkili olduğunu saptamışlardır.

Cramer (2003), ilişkilerdeki doyumun büyük ölçüde, karşıdaki kişiyi önemseme ve empati düzeyiyle ilgili olduğunu saptamıştır. Cramer, negatif çatışmanın ilişki doyumunu direkt olarak etkilemediğini ancak, karşıdaki kişinin kabul edilen ve anlaşılan duygularını yani, empatiyi azaltarak, ilişki doyumunu etkilediğini bulmuştur. Yani, birisiyle yaşanan romantik ilişkideki doyum, kişinin karşıdaki kişi ile ne kadar sık negatif çatışmaya girdiğine değil, onun duygularını ne derecede kabul ettiğine ve anladığına bağlıdır.

Hansen ve Breivik (2001) ergenlerde heyecan aramanın, olumlu riskli (tırmanmak, kayak yapmak, rafting gibi) ve olumsuz riskli davranışlarla (suç, hırsızlık, uyuşturucu kullanımı gibi), ilişkisini araştırmışlardır. Bulgular, heyecan aramanın, olumsuz riskli davranışlarla, ilişkili olduğunu göstermiştir. Arkadaşlarla ilişkili sorunlar, bütün heyecan arama çeşitleri, olumlu ve olumsuz riskli davranışlar ile ilişkili bulunmuştur. Araştırmanın bulgularına göre; okul ortamı, sosyal çevre ve anne-babayla ilgili sorunların derecesinin, ergenin suç ve antisosyal davranışlarla ilişkili olduğu saptanmıştır. Buna karşılık, yüksek risk içeren sporlar ve zorlayıcı aktiviteler ergenlerin suç işlemesini ve problemli davranışlar göstermelerini önleyebilmektedir.

Menesini, Sanchez, Fonzi, Ortega, Costabile, Lo Feudo (2003), zorbalık davranışlarında ahlaki duyguların rolünü araştırmışlardır. Zorba çocukların, diğer çocuklar ve kurbanlara kıyasla, daha fazla ahlaki kopukluklar gösterdikleri, benmerkezci düşünme profiline sahip oldukları görülmüştür. Zorba çocuklar, zorbalıklarından gurur duyduklarını ya da ilgisiz olduklarını belirtmişlerdir.

Yukarıda özetlenen; suç davranışı /sapan davranışlar ve çatışma eğilimi ya da psikolojik, sosyal, demografik değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların sonuçları bireyin suç davranışının bir takım biyolojik, psikolojik, sosyal ya da demografik faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Ancak, ülkemizde bireyin yaşamını çok yönlü etkileme gücüne sahip duygusal zeka düzeyinin onun suç davranışını göstermedeki rolünü/derecesini inceleyen bir araştırmanın yapılmadığı görülmektedir.. Dolayısıyla özellikle ülkemizde lise öğrenimi yapan ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin suç davranışı göstermelerinde bir rolü olup olmadığının araştırılması önemli ve gerekli görünmektedir.

Duygusal Zeka- Suç Davranışı Ve İletişim ile İlgili Araştırmalar

Duygusal zeka ve duyuşsal eğilimin, iş yaşamındaki performansa, mutluluk ve uyuma etkisi konusunda çok sayıda araştırma bulunmaktadır.

Duyuşsal eğilim konusundaki araştırmaların bulgularına göre; duyuşsal eğilimin "pozif duyuşsallık (PA)" ve "negatif duyuşsallık (NA) " olmak üzere iki boyutu vardır.

Gable, Reis ve Eliot(2000), yüksek PA'lı bireyleri; güvenli, neşeli heyecanlı ve hevesli, düşük PA'lı kişileri ise; uyuşuk, kayıtsız ve duygusuz olarak tanımlamaktadırlar.

Cropanzano, James ve Konovsky (1993) da, yüksek NA'lı kişilerin; korkulu, kaygılı, kızgın, sinirli, gergin, ve sağlıklarından şikayetçi olduklarını, buna karşılık; düşük NA'lı kişilerin ise; sakin, memnun ve mülayim kişiler olduklarını belirtmişlerdir.

Narayanan, Menon ve Spector (1999) kişiler arası çatışmanın stresin en önemli kaynağı olduğunu kabul ederek, stresli yaşantılarla NA'nın ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmada, stresli durumlarda, engellenme ve öfkenin yaygın tepkiler olduğu, yüksek NA'lı kişilerin, stresle karşılaştıklarında anksiyete yaşayabildikleri, diğerlerine zarar vermeye yönelik, asilik, sabotaj, yalan söyleme, dedikodu yayma ve diğer antisosyal davranışları içeren uyumsuz - saldırgan davranışlar ortaya koyabildikleri saptanmıştır.

Marcus-Newhall, Pedersen, Carlson ve Miller (2000), iş yerinde stres ile negatif duyuşsallığın ilişkisinin incelendiği araştırmaların meta-analizini yapmış ve şu sonuçlara ulaşmışlardır:

a) Ne kadar çok negatif kurgu varsa o kadar çok yer değiştirmiş saldırganlık vardır,

b) N.E. Miller'ın(1948) uyarıcı genelleme prensibine göre, ne kadar çok benzer tahrik ve hedef varsa, o kadar çok yer değiştirmiş saldırganlık vardır,

c) İlk tahrikin yoğunluğu, yer değiştirmiş saldırganlığın büyüklüğü ile ters ilişkilidir.

Quebbeman ve Rozell (2002) ise araştırmalarında; duygusal zeka ve duyuşsal eğilimin, saldırganlık ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmacılara göre duyuşsal eğilim (dispositional affectivity) bireylerin iş yerindeki duyuşsal davranışlarını etkilemekte (pozitif duyuşsal eğilim – negatif duyuşsal eğilim), haksızlık algıladıklarında, davranışlarını tahmin etmede önemli bir rol oynamaktadır (Şekil 1).

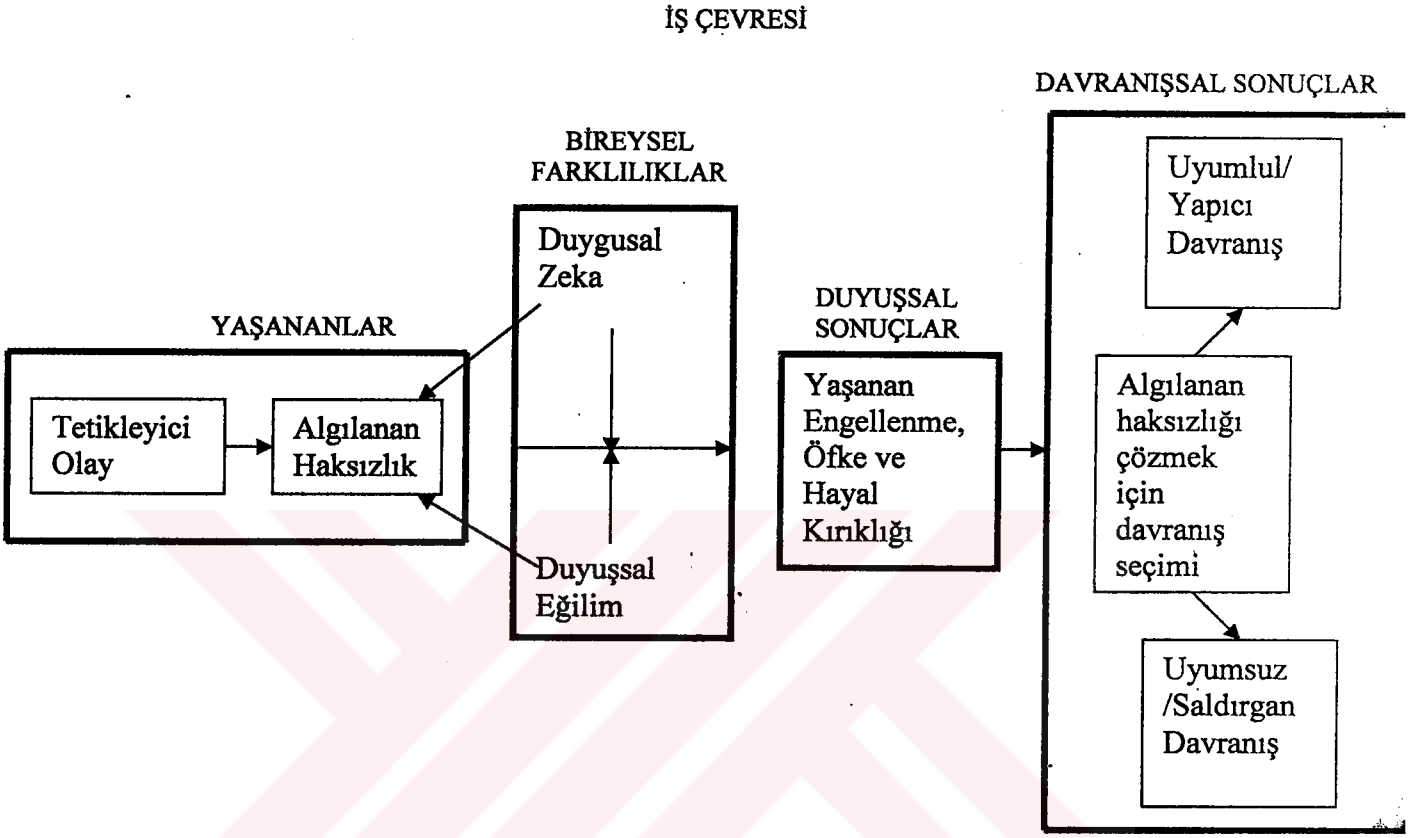

Araştırmanın bulguları olayın, haksızlığın algılanmasına neden olan tetikleyici bir olayın yaşanması ile başladığını, bireysel farklılıkların yani; duyuşsal eğilim ve duygusal zekanın algılanan haksızlıkla duygusal sonuçlar arasındaki bağı biçimlendirdiğini ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle bireyin; pozitif ve negatif duyuşsallık düzeyi ve duygusal zeka düzeyi yaşanan olayın haksızlık olarak algılanıp algılanmamasını ve duyuşsal sonuçlarının ne olacağını etkilemekte ve davranışsal sonuçları biçimlendirmektedir. Pozitif duyuşsal eğilim düzeyi ve duygusal zeka düzeyi yüksek ise, uyumlu / yapıcı davranışlar, negatif duyuşsal eğilim düzeyi yüksek ve duygusal zeka düzeyi düşük ise, uyumsuz / yıkıcı davranışlar olarak ortaya çıkabilmektedir.

Quebbeman ve Rozell (2002)'e göre; bireyin iç durumunu, tercihlerini, sezgilerin tanıması demek olan duygusal farkındalık, bireyin algıladığı haksızlığa karşı tepki gösterme şeklini etkilemektedir.

Baumeister, Smart ve Boden (1996), saldırganlık ile öz-saygı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bulgular, duygusal farkındalık düzeyi düşük olan bireylerin, performans değerlendirmesi veya diğerlerinin geribildirimleri sırasında, öz-saygılarına meydan okunduğunu düşünerek anksiyete yaşayabildiklerini ve saldırgan davranabildiklerini göstermiştir.

Kendi duygularını yönetme, kişinin içsel durumunu, dürtülerini ve kaynaklarını, öz-kontrolü, güven vericiliği, öz-disiplini, uyumluluğu, yenilikçiliği, bireyin dışsal ve durumsal faktörlere karşı, davranışlarını düzenleyen öz-izlemeyi içerdiği için, tetikleyici olay ile tepkisel davranış seçimi arasındaki en güçlü halkadır(Quebbeman ve Rozell, 2002).

Friedman ve Miller-Herringer(1991) duyguların ifadesi, kendi duygularını yönetme, öz-izleme ve kişilik ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın bulguları, saldırgan davranışlar ile yetersiz duygu yönetimi arasında bağ olduğunu göstermiştir. Araştırmacılara göre, kendi duygularını yönetme, uyumluluk ve öz-izleme, iş yerindeki stres ve çatışmaya karşı bireyin tepkisini, yoğun olarak etkilemektedir.

Aspinwall ve Taylor (1992), bilişsel uyum teorisini uygulayarak, uyum ile iyimserlik, psikolojik kontrol ve öz-saygı arasındaki ilişkiyi boylamsal olarak incelemişlerdir. Araştırmada iyimserlik, öz-saygı ve psikolojik kontrolün uyuma olumlu etkisi olduğu saptanmıştır. Aspinwall ve Taylor (1992), iş yerindeki şiddetin; keder, engellenme, özel hayata müdahalenin algılanması, önyargı, tutum ve zihinsel istikrarsızlıktan kaynaklanabileceğini saptamışlardır. Bulgulara göre, iyimser bireyler kendi duygularını yönetme ve stresle baş etme yeteneklerinden dolayı, bu faktörlere daha az maruz kalmakta ve kendilerine ve başkalarına karşı olumlu bakışlarından

dolayı daha kolay uyum sağlamaktadırlar. Dürtü kontrolünün zayıflığı ve negatif duygular ise kolaylıkla, antisosyal hareketlere dönüşebilmektedir.

Neuman ve Baron (1998) ise, iş yerindeki şiddet ve saldırganlık ile duygusal zekanın boyutları arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırmada, empatinin ve kendi duygularını yönetmedeki başarının saldırgan davranışları engellediğini saptamışlardır. Araştırmacılar, kendi duygularını yönetmenin, öz-izleme ile ilişkili olduğunu ve yüksek öz-izlemeye sahip kişilerin pozitif duygularla ilgili dışsal geri bildirimlere daha duyarlı oldukları için çatışma durumlarında, daha uzlaşmacı, daha az tahrik edici olduklarını belirtmişlerdir.

Lavallee ve Campbell (1995), araştırmalarında, günlük olumsuz olaylarla, kişisel amaçlara erişmenin, kendi duygularını yönetme süreci üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bulgular, günlük olaylarla ilgili olumsuz duyguların ve tepkilerin genellikle kişisel amaçlara erişme ile ilgili konularda olduğunu ve motivasyonun önemli olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmacılar, motivasyonu yüksek bireylerin, haksızlığa uğradıklarını düşünmeleri halinde, daha olumlu duygular hissettiklerini, daha olumlu ve yapıcı davranışlara yöneldiklerini saptamışlardır.

Ohbuchi ve Ohno (1993) araştırmalarında, empati ve kendini açma ile şiddetin ilişkisini incelemişlerdir. Bulgular empatinin saldırgan davranışlara ket vurduğunu göstermiştir. Ohbuchi ve Ohno (1993) empatinin diğer kişilerin duygularını, ihtiyaçlarını, sorunlarını daha iyi anlamayı sağladığı için, olumsuz bir yükleme yanlılığının oluşmasını engellediğini ve saldırgan davranışlara ket vurduğunu belirtmişlerdir.

Diğerlerinin duygularını yönetme veya etkili sosyal beceriler bireyin kişilerarası ilişkilerde etkili bir uyum yapmasını sağlar. Diğerlerinin duygularını yönetme boyutu, etki taktiklerini, diğerleriyle etkili iletişimi, çatışma yönetimi becerilerini, araçsal ilişkilerin yönetimini, birlikte çalışma ve işbirliği yeteneklerini ve etkili takım üyeliğini kapsar (Quebbeman ve Rozell, 2002).

Lu ve Chen(1996) başa çıkma davranışlarının içsel ve dışsal kaynaklarını inceledikleri araştırmalarında, yüksek sosyal becerilere sahip kişilerin, saldırganlıktan kaçınabildiklerini, sosyal ilişki ağını kurmada başarılı olduklarını ve sosyal stresle karşılaştıklarında baş etme becerilerini başarıyla kullanabildiklerini saptamışlardır.

Schutte ve ark.(2001), yaşları 20-54 arasında değişen öğrenci ve çalışan kişilerle yaptıkları 7 çalışmada, duygusal zekanın, kişiler arası ilişkiler üzerine etkisini incelemişlerdir. Bu çalışmaları sonucunda, yüksek duygusal zekaya sahip kişilerin;

1) Yüksek empatiye,
2) Yüksek öz-izlemeye,
3) Yüksek sosyal becerilere (Diğerlerinin duygularını yönetme),
4) Yüksek işbirliğine,
5) Daha yakın ve sevecen ilişkilere,
6) Yüksek evlilik tatminine,
7) Yüksek tatmin beklentisine sahip oldukları saptanmıştır.

Maree ve Fernandes(2003) bir ergen ile yaptıkları çalışmada, çözüm odaklı terapide duygusal zekanın etkisini araştırmışlardır. Araştırmada, ergenin sahip olduğu zihinsel potansiyelin, onun gelecekteki başarısının ve tutarlı bir yaşama sahip olacağının göstergesi olmadığı ve duygusal zekanın bireyin optimal fonksiyonları üzerinde önemli rol oynadığını saptanmıştır. Araştırmacılara göre duygusal zeka, kişiler arası ilişkilerde ve etkili kararlar alabilmede, bireyin yeteneklerinin duygusal kaynaklarla ilgili olmasını sağlamaktadır.

Furnham (2003), araştırmasında duygusal zeka, mutluluk, kişilik ve bilişsel becerilerin ilişkisini araştırmıştır. Araştırmada, mutluluğun nörotisizm ile negatif, dışa dönüklük ve açıklık ile pozitif ilişkisi saptanmıştır. Bilişsel becerinin ise, hem duygusal zeka hem de mutluluk ile ilişkisi bulunamamıştır. Duygusal zeka, mutluluktaki toplam varyansın % 50'sinden fazlasını ifade etmektedir.

Petrides, Frederickson ve Furnham (2004), ergenlerde duygusal zekanın, akademik performansa ve okuldaki suç davranışlarına etkisini incelemişlerdir. Araştırmada duygusal zekanın, akademik performans ve bilişsel beceri arasındaki ilişkiyi biçimlendirdiği saptanmıştır. Yüksek duygusal zekaya sahip öğrencilerin okula devamsızlığının ve okuldan atılma ihtimalinin daha az olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra araştırmada, benlik algısı ile ilgili duyguların ve eğilimlerin, duygusal zekanın yapıtaşları olarak performans ve suç davranışlarıyla ilişkili olduğu saptanmıştır.

Kolb ve Maxwell (2003) anne-babaların, çocuklarınının hangi sosyal becerilere sahip olmasını istediklerini araştırmışlardır. Bulgular, anne-babalar için, çocuklarının akademik performanslarının önemli olduğunu, ancak, duygusal zekanın çocuklarının sosyal ve duygusal gelişiminde kritik rol oynadığını düşündüklerini göstermiştir. Araştırmada, anne-babalar, çocuklarının, iki temel alanda; iletişim kurma, dinleme, anlama-yorumlama gibi yetenekleri içeren kişiler arası ve kişi-içi yetenekler ile karakter, empati, azim ve motivasyonu içeren ahlaki gelişim alanında beceriye sahip olmalarını gerekli gördüklerini belirtmişlerdir.

Pellitteri (2002), duygusal zekanın bileşenleri -duygunun algılanması, duygu düzenlemesi ve duygusal bilgi- ile uyumlu kişilik faktörleri arasındaki ilişkiyi, hiyerarşik savunma mekanizmaları modeli ile incelemiştir. Bulgular, bireyin önbaskılı (predominantly) uyumlu savunma kullandığı zaman, duygusal zekasının yüksek düzeyde olduğunu ve bu durumun, duygusal zeka bileşenleri ile savunma arasındaki ilişkinin bir fonksiyonu olduğunu göstermiştir. Kendi duygularını yönetmenin ise, bilinçli-bilinçsiz sürekliliğinin olmadığı ve bilinçsiz duygu düzenlemesinin bilinç düzeyindeki duygu düzenlemesinden farklı ve ilişkili olmadığı ortaya çıkmıştır. Pellitteri'ye göre, savunma ve duygusal bilgi arasındaki ilişki, bireylere uyumlu savunmanın, duygusal kaynaklarına ulaşabilme olanağı sağlar ve uyumlu savunma mekanizmaları -yüceltme ve huy gibi- arzulanmayan duyguların sosyal kabul gören biçimde ifade edilmesini sağlar.

Uyumsuz savunma mekanizmaları -yansıtma, inkar gibi- ise, bireyin duygu deneyimlerini sınırlar ve çarpıtır. Önbaskılı uyumsuz savunmayı kullanan kişi, bilinçlilikte daha fazla çarpıtıcı duyuşsal materyale sahiptir ve bu durum duygular hakkında mantıksız ve tutarsız düşünmeye yol açar. Sonuç olarak, bu araştırmanın bulguları duygusal zekanın, ego savunma mekanizmaları ile dolayısıyla da, psikolojik uyumla ilişkili olduğunu göstermiştir.

Vorbach ve Foster (2003), yaşları 12-15 arasında değişen ergenlerde "The Adolescent Multifactor Emotional Intelligence Scale" yı kullanarak empati, duyguları düzenleme, arkadaşlık kalitesi, olumlu sosyal davranışlar, saldırgan davranışlar ile, duygusal ve sosyal yeterlik arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bulgular, duygularını kontrol edebilen ergenlerin, iyi arkadaşlık kalitesine sahip olduklarını, olumlu davranışlar gösterdiklerini, akranlarına karşı daha az saldırgan olduklarını, ortaya koymuştur.

Yukarıda özetlenen duygusal zekanın suç davranışı ve iletişimle ilişkisini inceleyen araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde, duygusal zekanın ve alt boyutları olan, duygusal farkındalık, kendi duygularını yönetme, motivasyon, empati, diğerlerinin duygularını yönetmenin, bireyin aile, akranlar ve sosyal çevreden gelen olumsuz etkilere maruz kalsa bile, bireyin kendi duygusal durumunu, ilişkilerinin kalitesini, sağlıklı bir uyum yapıp yapamayacağını ve hangi davranışları sergileyeceğini belirlemede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla birey yaşamında böylesine çok yönlü etkileri olan duygusal zekanın ve alt boyutlarının ergenlerin suç davranışı ve çatışma eğilimi davranışlarını yordayıp yordamadığını yani, ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin suç davranışı ve çatışma eğilimine girmeleri üzerinde ne derece rolü olabileceğini belirleyen araştırmaların yapılması, ergenlere götürülecek kişilik gelişimini amaçlayan PDR hizmetleri açısından oldukça önemlidir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ve elde edilen verilerin istatistiksel analizi hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmanın modeli

Bu araştırma varolan durumu belirlemek amacıyla yapılan betimsel bir araştırmadır.

Araştırma Grubu

Bu araştırmada ergenlerin duygusal zeka , suç davranışı, çatışma eğilimi, cinsiyet ve sosyoekonomik düzeyleri incelenen değişkenlerdir. Araştırmaya katılacak ergenlerin sosyoekonomik düzeylerini belirlemede ergenlere uygulanan ölçek sayısının ve ölçeklerdeki maddelerin çok olması nedeniyle ayrıca bir ölçme aracı kullanılmamıştır. Bu nedenle araştırmaya katılacak ergenlerin öğrenim gördükleri liselerin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen sosyoekonomik düzey verilerinden yararlanılmıştır. Bunun için de, Milli Eğitim Bakanlığı OrtaÖğretim Genel Müdürlüğü'nden kendilerine bağlı akademik (genel) liselerin sosyoekonomik düzeyleri ile ilgili bilgi alınmıştır. Bu bilgiler ışığında; Ankara ili Çankaya, ilçesindeki Cumhuriyet Lisesi, Ayrancı Lisesi (üst sosyoekonomik düzey), Kılıçarslan Lisesi, Ömer Seyfettin Lisesi, Keçiören ilçesindeki Kalaba Lisesi (orta

sosyoekonomik düzey), ve Mamak ilçesindeki Hurin Yavuzalp Lisesi (alt sosyoekonomik düzey), araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan bu altı okulun lise son sınıflarından veri toplanmasına imkan veren 886 ergen üzerinden veriler toplanmış ve araştırma grubunu bu öğrenciler oluşturmuştur.

Araştırmaya katılan 886 lise son sınıf öğrencisinin okullarına, sosyo-ekonomik düzeylerine ve cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan 886 Lise Öğrencisinin Okul, Cinsiyet ve Sosyo-ekonomik Düzeye Göre Dağılımları

OKULLAR	SED	KIZ	ERKEK	OKUL TOPLAMI	SED TOPLAMI
Ömer Seyfettin Lisesi	ASED	54	53	107	268
Hurin Yavuzalp Lisesi	ASED	76	85	161	
Kılıçarslan Lisesi	OSED	102	68	170	372
Kalaba Lisesi	OSED	132	70	202	
Ayrancı Lisesi	ÜSED	94	78	172	246
Cumhuriyet Lisesi	ÜSED	20	54	74	
Toplam		478	408	886	

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmaya 6 liseden n= 886 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerden 478'i kız öğrencidir ve grubun % 54'ünü, 408'i erkektir ve grubun % 46'sını oluşturmaktadır. 886 öğrenciden 268'i alt, 372'si orta ve 246'sı üst sosyo-ekonomik düzeyden gelmektedir. Ancak, verilerin istatistiksel analizi aşamasında ölçeklerin bazı maddelerine cevap verilmediği saptanmıştır. Bu nedenle analizler her ölçeğe ve alt ölçeklere tam olarak cevap veren öğrenciler için yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Duygusal Zeka ölçeği (DZÖ)

Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Ergin (2000) tarafından yapılan Duygusal Zeka Ölçeği "duygusal zeka düzeyi" ni ölçen 30 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Duygusal Zeka Ölçeği, 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçekler; "Duygusal farkındalık", "Kendi Duygularını Yönetme", "Motivasyon", "Empati" ve "Diğerlerinin Duygularını Yönetme"dir.

Deneklerden her maddede yer alan ifadeleri, (1) tamamen katılmıyorum, (2) kısmen katılmıyorum, (3) çok az katılmıyorum, (4) çok az katılıyorum, (5) kısmen katılıyorum, (6) tamamen katılıyorum seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmektedir.

Ölçekten alınan en düşük ve en yüksek toplam puan 30-180 dir. Düşük puan düşük duygusal zekayı, yüksek puan yüksek duygusal zekayı ifade etmektedir (Bakınız: Ek 1).

Duygusal Zeka Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması

Ölçeğin, Türkçe'ye çevirisi, dil uzmanları ve Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Alanında en az "doçent" ünvanına sahip bir ekip tarafından yapılmıştır. Çeviri çalışması sonrasında da ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.

Duygusal Zeka Ölçeği'nin Geçerliği

DZÖ'nin geçerliğini belirlemek için, Türkçe formdan elde edilen puanlar üzerinde iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Bu amaçla ölçekte yer alan 30 madde tek ve çift numaralı sorular olarak ayrı ayrı hesaplanmış ve deneklerin tek ve çift

numaralı sorulardan aldıkları puanlar arasındaki ilişki katsayısı .79 düzeyinde bulunmuştur.

Duygusal Zeka Ölçeği'nin Güvenirliği

Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için, test- tekrar- test tekniği ile kararlılık katsayısı ve Cronbach Alpha hesaplanarak da iç tutarlılık katsayıları belirlenmiştir.

Test –tekrar- test tekniğiyle hesaplanan kararlılık karsayısını belirlemek için ölçek, çeviri yapılmadan, İngiliz Dili ve Edebiyatı son sınıfta öğrenim gören ve İngiliz dili ve grameri içerikli derslerden önceki yıllarda not ortalaması 75 ve üzeri olan 55 kişilik bir gruba uygulanmıştır. Ölçeğin Türkçe formu bir ay sonra aynı gruba tekrar uygulanmıştır. 55 öğrencinin İngilizce ve Türkçe formlardan aldıkları puanlar; her madde için, ölçeğin alt boyutları için ve ölçeğin verdiği toplam puan için karşılaştırılmış ve iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. DZÖ'nün tümü için ilk ve son uygulamalardaki kararlılık katsayısı .76 ile .92 arasında hesaplanmıştır. Duygusal farkındalık için ilk ve son uygulamadaki korelasyon .76 kendi duygularını yönetme için korelasyon .92, motivasyon için .91, empati için .88 ve diğerlerinin duygularını yönetme için .86 bulunmuştur. Ölçeğin toplam puanı açısından bakıldığında ilk ve son uygulama arasındaki korelasyon katsayısı .84 hesaplanmıştır.

Böylece deneklerin ölçeğin İngilizce ve Türkçe formundan anladıkları ve algıladıkları arasında büyük bir benzerlik olduğu istatistiksel metodlarla ortaya çıkmıştır.

Daha sonra ölçeğin Türkçe formundan elde edilen puanlar üzerinde madde analizi yapılmıştır. Bu analizin gereği olarak ölçekte yer alan her bir madde ile ölçeğin toplam puanı arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Yine bu analiz yapılırken her madde ile kendisi dahil ölçeğin toplam puanı ve her madde ile kendisi hariç ölçeğin toplam puanı arasındaki ilişki hesaplanmıştır. Bu yolla hesaplanan ilişki katsayılarının da ölçekteki iki madde dışında .73 - .89 arasında bir dağılım gösterdiği

gözlenmiştir. Bu iki maddenin sonucu yeterli bulunmadığı için ifadesi tekrar gözden geçirilerek daha anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır(Ergin, 2000).

Bu araştırmada ise, Cronbach Alpha katsayıları, DZÖ'nin tümü için .86; duygusal farkındalık için .60; kendi duygularını yönetme için .61; motivasyon için .66; empati için .71 ve diğerlerinin duygularını yönetme için .62 olarak bulunmuştur.

Ayrıca, her madde için yapılan madde analizinde, madde-toplam değerleri, .85-.86 arasında bulunmuştur.

Çatışma Eğilimi Ölçeği (ÇEÖ)

Araştırmada öğrencilerin çatışma eğilimi düzeylerini belirlemek için Dökmen (1986) tarafından geliştirilen özgün Türkçe Çatışma Eğilimi Ölçeği (ÇEÖ) kullanılmıştır. ÇEÖ, 53 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Bu ölçek 10 alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçekler; "Aktif Çatışma", "Pasif Çatışma", "Varoluş Çatışması", "Tümden Reddetme Çatışması", "Önyargılı Çatışma", "Yoğunluk Çatışması", "Aktif-Önyargılı" ve "Pasif Tümden Reddetme Çatışması, İnsancıl Özellikler" ve "Kişisel Özellikler"dir.

ÇEÖ'ni cevaplayanların her bir ifadeyi, (1) tamamen aykırı, (2) kısmen aykırı , (3) kararsızım, (4) kısmen uygun, (5) tamamen uygun seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmektedir.

Ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek toplam puan ise 53-265'dir. Düşük puan düşük çatışma eğilimini, yüksek puan yüksek çatışma eğilimini ifade etmektedir (Bakınız: Ek 2).

Çatışma Eğilimi Ölçeği 'nin Geçerliği

ÇEÖ'nin geçerliğini belirlemek için, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğrencilerinden 24 kişi ile birer saatlik iki oturum düzenlenmiş ve "kadınlar ev dışında çalışmalı mı?" sorusu tartışılmış ve kaydedilmiştir. Bu kayıt yazıya dökülerek, Harary ve Batell (1981)'e ait sekizçatışma türü açısından puanlanmıştır. Bu metinle ilgili başka bir puanlama PDR alanında master derecesine sahip ikinci bir hakeme daha yaptırılmış ve iki puanlama arasında korelasyon katsayısı .87 bulunmuştur. Grup tartışmasından sonra ölçek deneklere uygulanarak, araştırmacının değerlendirmesi ile deneklerin ölçekten aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Her bir çatışma türüne bağlı korelasyon katsayıları şöyledir: Aktif çatışma .74, varoluş çatışması .88, tümden reddetme .73, önyargılı çatışma .82, yoğunluk çatışması .69, aktif-önyargılı çatışma .64 geçerli olduğu bulunmuştur. Pasif çatışma ve pasif-tümden reddetmeye ilişkin korelasyon katsayıları hesaplanmamıştır. Çünkü, tartışma kaydında bu çatışma türüne örnek bulunamamıştır. Günlük yaşamda kişilerarası iletişim sırasında da bu çatışma türlerini kişiler içlerinde yaşasa da bunun gözlenmesi pek mümkün olamamaktadır(Dökmen, 1986).

Bu araştırmada ise tüm test için Cronbach Alpha .77 olarak hesaplanmıştır.

Ayrıca her madde için madde analizi yapılmış ve madde-toplam değerleri, .76 - .78 arasında bulunmuştur .

Çatışma Eğilimi Ölçeği 'nin Güvenirliği

ÇEÖ'nin güvenirliğini belirlemek için test– tekrar- test tekniğiyle kararlılık katsayısı hesaplanmıştır. Bunun için ÇEÖ, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde okuyan 102 öğrenciye ondört gün arayla iki defa uygulanmıştır. Deneklerin bu iki uyulamadan aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayısı .89 bulunmuştur.

Suç Davranışı Ölçeği (SDÖ)

Bu araştırmada öğrencilerin suç davranışları Kaner (1996) tarafından geliştirilen özgün Türkçe Suç Davranışı Ölçeği (SDÖ) ile ölçülmüştür. SDÖ ergenler arasında resmi kurumlara yansımayan ancak yakalanmış olsalardı çoğu suç olarak kabul edilecek ve ergeni yasalarla karşı karşıya getirecek olan davranışları belirlemek amacıyla geliştirilmiş likert tip bir ölçektir. SDÖ 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçekler; "Okul Kurallarını Bozma ve Alkol Kullanımı", "Çalma", "Fiziksel Saldırganlık" "Tahripçilik", "Statü Suçu"dur.

35 maddeden oluşan ölçekte deneklerden; her madde de yer alan davranışları ne sıklıkta yaptıklarını (1) hiçbir zaman, (2) bir ya da iki kez, (3) üç ya da dört kez, (4) beş ya da daha fazla seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmektedir.

Ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek toplam puan ise 35-140'dır. Düşük puan düşük suç eğilimini, yüksek puan yüksek suç eğilimini ifade etmektedir (Bakınız: Ek 3).

Suç Davranışı Ölçeği'nin Geçerliği

Ölçeğin temel boyutlarını ve faktör yapısını saptamak amacıyla yapılan Temel Bileşenler Analizi, ölçeğin geçerliğinin bir kanıtı olarak kabul edilmiştir. Ölçek maddelerinin iç tutarlılığının bir ölçüsü olarak tüm test ve alt testler için Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Cronbach Alfa katsayıları okul kurallarını bozma ve alkol kullanımı için .89, çalma için .85, saldırganlikiçin 86, Vandalizm için .84, statü suçu için 69 ve tüm test için .93'tür (Kaner, 1986).

Bu araştırmada tüm test için Cronbach Alpha .93 olarak hesaplanmıştır.

Ayrıca madde analizi yapılmış ve her madde için yapılan analizde, madde-toplam değerleri, .93-.94 arasında hesaplanmıştır.

Suç Davranışı Ölçeği'nin Güvenirliği

SDÖ'nin güvenirliğini belirlemek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları ve testin tekrarı yöntemi ile de kararlılık katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar- test güvenirlik katsayıları ise yukarıdaki sıra ile, okul kurallarını bozma ve alkol kullanımı .79; çalma .86, fiziksel saldırganlık .79, tahripçilik .82, statü suçu .55 , tüm test için .86 dır. Ayrıca madde alt test, madde-toplam korelasyonlarının .05 düzeyinde anlamlı bulunması da ölçeğin güvenirliğinin doyurucu olduğunun bir kanıtı olarak kabul edilmiştir (Kaner, 1996).

Verilerin Analizi

Verilerin analizi için ilk aşamada ergenlerin tüm veri toplama araçlarından aldıkları puanlara ilişkin merkezi dağılım ölçüleri hesaplanmıştır. Sonra da, ergenlerin ölçeklerden aldıkları puanların; cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız gruplar için t testi ile, sosyoekonomik düzeyden etkilenip etkilenmediği ise tek yönlü varyans (oneway anova) yöntemleri ile analiz edilmiştir.

Verileri analizinde ikinci aşamada ise, ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin çatışma eğilimi ve suç davranışlarını yordama derecesini belirlemek için, "Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi" yapılmıştır.

Verilerin çözümlenmesi SPSS 10.0 paket programı ile yapılmış ve analizlerde .05 anlamlılık düzeyi benimsenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın problemlerine cevap vermek amacıyla toplanan verilerin istatistiksel analizi sonucu elde edilen bulgulara problem sırasına göre yer verilmiştir.

Burada önce ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği (DZÖ)'nin tümü ile alt ölçekleri olan Duygusal Farkındalık (DF), Kendi Duygularını Yönetme (KDY), Motivasyon (M), Empati(E) ve Diğerlerinin Duygularını Yönetme (DDY), Çatışma Eğilimi Ölçeği (ÇEÖ) ve Suç Davranışı Ölçeği (SDÖ)'nden aldıkları puanların merkezi dağılımları Tablo 2 'de sunulmuştur.

Tablo 2

Ergenlerin DZÖ 'nin Toplam Puanları İle, Alt Ölçekleri Olan DF, KDY, M, E, DDY Puanları, ÇEÖ Ve SDÖ Toplam Puanlarına İlişkin Merkezi Dağılımlar

ÖLÇEKLER	n	$\bar{x}$	Medyan	Mod	s	Varyans	Min	Max
DZÖ	694	131,219	134	149	20,7138	429,0602	49	173
DF	830	15,794	16	18	3,5778	12,8007	5	24
KDY	845	17,1645	18	19	4,2937	18,4362	4	24
M	862	18,0592	19	21	4,0185	16,1486	4	24
E	848	17,9811	19	21	3,8913	15,1425	4	24
DDY	872	13,8085	15	17	3,3208	11,0276	3	18
ÇEÖ	509	155,813	155	164	21,6056	466,8017	82	212
SDÖ	871	50,4214	45	44	15,3291	234,982	35	136

Tablo 2 'de görüldüğü gibi, n = 694 ergenin Duygusal Zeka Ölçeği'nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}$ = 131,219 ve s = 20,713 dür. n= 830 ergenin Duygusal Farkındalık alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması $\bar{x}$ = 15,794 ve s = 3,5778 dir. n = 845 ergenin Kendi Duygularını Yönetme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması $\bar{x}$ = 17,1645 ve s = 4,2937 dir. n = 862 ergenin Motivasyon alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması $\bar{x}$ = 18,0592 ve s = 4,0185 dir. n= 848 ergenin Empati alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması $\bar{x}$ = 17,9811 ve s = 3,8913 dür. n = 872 ergenin Diğerlerinin Duygularını Yönetme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması $\bar{x}$ = 13,8085 ve s = 3,3208 dir.

n= 509 ergenin Çatışma Eğilimi Ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması $\bar{x}$ = 155,813 ve s = 21,6056 dır. Yine n= 871 ergenin Suç Davranışı Ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması $\bar{x}$ = 50,4214 ve s = 15,3291 dir.

1.0. Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, Çatışma Eğilimi Ölçeği ve Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarının Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ergenlerin DZÖ toplam puanları, alt ölçekleri olan DF, KDY, M, E, DDY puanları, ÇEÖ ve SDÖ toplam puanlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan "t " testi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Kız ve Erkek Ergenlerin DZÖ Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, ÇEÖ Ve SDÖ Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

ÖLÇEKLER	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	s	t	p
DZÖ	Kız	380	133,9026	,9901		
	Erkek	314	127,9713	1,2358	3,746	0,000
DF	Kız	446	15,8565	,1644		
	Erkek	384	15,7214	,1888	,542	,588
KDY	Kız	452	17,0199	,1998		
	Erkek	393	17,3308	,2192	-1,050	,294
M	Kız	468	18,6923	,1740		
	Erkek	394	17,3071	,2108	5,069	,000
E	Kız	458	18,0393	,1776		
	Erkek	390	17,9128	,2025	,472	,637
DDY	Kız	468	14,0534	,1546		
	Erkek	404	13,5248	,1629	2,350	,019
ÇEÖ	Kız	271	157,1033	1,2704		
	Erkek	238	154,3445	1,4468	1,439	,151
SDÖ	Kız	470	47,0617	,5757		
	Erkek	401	54,3591	,8644	-7,026	,000

*** : p < .05**

**** : p < .01**

Tablo 3 incelendiğinde, kız ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği toplam puanlarının ortalaması ($\bar{x}$) = 133,9026 iken, erkek ergenlerinki ($\bar{x}$) = 127,9713 dür. Bu iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi t = 3. 746 olup, bu farkın kızlar lehine .01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgu araştırma grubundaki kızların duygusal zeka düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kız ve erkek ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanlar karşılaştırıldığında; kız ergenlerin Motivasyon alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ($\bar{x}$) = 18,6923, erkeklerin ortalaması ise ($\bar{x}$) = 17,3071 dir. Bu iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi t = 5,069 olup bu farkın, kız ergenler lehine .01 düzeyinde anlamlı olduğu yani; kızların motivasyonla ilgili duygusal zeka düzeylerinin erkeklerinkinden yüksek olduğu görülmektedir.

Ergenlerin, Diğerlerinin Duygularını Yönetme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları kız ($\bar{x}$) = 14,0534, erkek ($\bar{x}$) = 13,5248 dir. Bu iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi t = 2.350 olup bu farkın, kız ergenler lehine .05 düzeyinde anlamlı olduğu yani; kızların diğerlerinin duygularını yönetme ile ilgili duygusal zeka düzeylerinin erkeklerinkinden yüksek olduğu görülmektedir.

Kız ve erkek ergenlerin Duygusal Farkındalık alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları kız ($\bar{x}$) = 15,8565 ve erkek ($\bar{x}$) = 15,7214; Kendi Duygularını Yönetme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları kız ($\bar{x}$) = 17,0199 ve erkek ($\bar{x}$) = 17,3308; Empati puanlarının ortalaması kız ($\bar{x}$) = 18,0393 ve , erkek ($\bar{x}$) = 17,9128 dir.

Ergenlerin belirtilen duygusal zekanın üç alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasındaki farkın beklenilen .05 anlamlılık düzeyine ulaşamadıkları görülmektedir. Bu bulgu kız ve erkeklerin DF, KDY ve E puanları arasında anlamlı bir düzeyde fark olmadığını işaret etmektedir.

Tablo 3'te görüleceği gibi araştırma grubunda n = 271 kız ergenin Çatışma Eğilimi Ölçeği toplam puanlarının ortalaması ($\bar{x}$) = 157,1033; standart sapması

s = 1,2704 dür. Erkek ergenlerin Çatışma Eğilimi Ölçeği toplam puanlarının ortalaması, ($\bar{x}$) = 154, 3445; standart sapması s = 1,4468 dir. Bu iki ortalama arasındaki farkın beklenilen anlamlılık düzeyine (.05) ulaşamadığı görülmektedir. Araştırma grubundaki n = 470 kız ergenin Suç Davranışı Ölçeği toplam puanlarının ortalaması ($\bar{x}$) = 47,0617; standart sapması s = 0,5757 dür. Erkek ergenlerin Suç Davranışı Ölçeği toplam puanlarının ortalaması ($\bar{x}$) = 54,3591; standart sapması s = 0,8644 dir. Bu iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi t = -7,026 olup bu değer erkek ergenler lehine .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu araştırma grubundaki erkek ergenlerin suç davranışı düzeylerinin kız ergenlerinkinden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

2.0. Ergenlerin Sosyo-Ekonomik Düzey (SED)'lerine Göre Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, Çatışma Eğilimi Ölçeği ve Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarının Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ergenlerin DZÖ toplam puanları ile alt ölçekleri olan DF, KDY, M, E ve DDY puanları, ÇEÖ ve SDÖ toplam puanlarının sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla verilere tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4

Ergenlerin SED'e Göre DZÖ Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, ÇEÖ Ve SDÖ Toplam Puanlarının Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

ÖLÇEKLER	(SED)	n	$(\bar{x})$	s	F	p
DZÖ	Alt	210	131,7429	1,3315	0.122	0.885
	Orta	290	130,8172	1,2114		
	Üst	194	131,2526	1,6049		
	Toplam	694	131,2190	,7863		
DF	Alt	254	15,7008	,2231	0.186	0.830
	Orta	340	15,7912	,1984		
	Üst	236	15,8983	,2275		
	Toplam	830	15,7940	,1242		
KDY	Alt	255	17,3882	,2770	0.824	0.439
	Orta	358	16,9525	,2253		
	Üst	232	17,2457	,2756		
	Toplam	845	17,1645	,1477		
M	Alt	262	17,9847	,2370	0.072	0.931
	Orta	362	18,1077	,2082		
	Üst	238	18,0672	,2792		
	Toplam	862	18,0592	,1369		
E	Alt	256	18,1133	,2262	1.082	0.340
	Orta	350	17,7486	,2194		
	Üst	242	18,1777	,2476		
	Toplam	848	17,9811	,1336		
DDY	Alt	268	13,8545	,1936	0.074	0.929
	Orta	364	13,7582	,1812		
	Üst	240	13,8333	,2121		
	Toplam	872	13,8085	,1125		
ÇEÖ	Alt	189	154,1323	1,6126	2.483	0.084
	Orta	143	154,4336	1,8031		
	Üst	177	158,7232	1,5662		
	Toplam	509	155,8134	,9577		
SDÖ	Alt	265	48,2755	,8494	4.387*	0.013
	Orta	364	50,7940	,8267		
	Üst	242	52,2107	1,0278		
	Toplam	871	50,4214	,5194		

*** : p < .05**

Tablo 4 incelendiğinde; araştırma grubundaki ergenlerin DZÖ toplam puanlarının sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin F testi anlamlı çıkmamıştır. ($p > .05$) Bu bulgu ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmadığını göstermektedir.

Araştırma grubundaki ergenlerin DF, KDY, M, E ve DDY alt ölçeklerinden aldıkları puanların sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin F değerlerinin de (sırasıyla verildiğinde; df F= 0,186 ; kdy F= 0,824; m F= 0,072; e F= 0,082 ve ddy F= 0,074) anlamlı düzeye ulaşmadığı bulunmuştur ($p > .05$). Bu bulgular ergenlerin DZÖ'nin alt ölçekleri olan DF, KDY, M, E ve DDY puanlarının sosyo,ekonomik düzeyden etkilenmediğini göstermektedir.

Yine Tablo 4'te; araştırma grubundaki ergenlerin ÇEÖ puanlarının sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin F değeri (0,2483) anlamlı çıkmadığı görülmektedir ($p > .05$) Bu bulgu da ergenlerin çatışma eğilimi düzeylerinin sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmadığını göstermektedir. Ancak araştırma grubundaki ergenlerin SDÖ toplam puanlarının sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin F değeri (4,387) anlamlı çıkmıştır ($p < .05$). Bu bulgu ergenlerin suç davranışı düzeylerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılaştığını göstermektedir. Bu farklılığın hangi sosyo-ekonomik düzeyden kaynaklandığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi sonuçlarına LSD (Least Significant Difference Test) uygulanmıştır. LSD testi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5

Ergenlerin SDÖ Toplam Puanlarına İlişkin LSD Testi Bulguları

(I)	(J)	Or. Farkları(I-J)	Std. Hata	p
ASED	OSED	-2,5185*	1,2331	,041
	ÜSED	-3,9353**	1,3577	,004
ASED	OSED	2,5185*	1,2331	,041
	ÜSED	-1,4168	1,2665	,264
ASED	OSED	3,9353**	1,3577	,004
	ÜSED	1,4168	1,2665	,264

* : p < .05

** : p < .01

Tablo 5 incelendiğinde ergenlerin suç davranışı düzeylerinde farklılaşmalar olduğu ve bu farkın alt sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerden kaynaklandığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle, alt sosyoekonomik düzeydeki ergenlerin suç davranışı düzeyleri orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerden daha düşük bulunmuştur.

3.0. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanları, Alt Ölçek P Puanları, Çatışma Eğilimi Ölçeği Ve Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayılarına İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ergenlerin DZÖ toplam puanları ile alt ölçekleri olan DF, KDY, M, E ve DDY puanları, ÇEÖ ve SDÖ toplam puanları arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Ergenlerin DZÖ Ve Alt Ölçek Puanları, ÇEÖ Ve SDÖ Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Ölçekler	DZÖ	DF	KDY	M	E	DDY	ÇEÖ	SDÖ
DZÖ	1	,532**	,649**	,726**	,719**	,720**	-,118*	-,208**
		0	0	0	0	0	0,016	0
	694	694	694	694	694	694	420	682
DF	,532**	1	,315**	,285**	,283**	,286**	-0,036	-0,027
	0		0	0	0	0	0,429	0,439
	694	830	793	807	795	818	482	815
KDY	,649**	,315**	1	,385**	,437**	,448**	-,198**	-,110**
	0	0		0	0	0	0	0,001
	694	793	845	827	808	832	492	832
M	,726**	,285**	,385**	1	,402**	,476**	-,165**	-,198**
	0	0	0		0	0	0	0
	694	807	827	862	825	849	493	847
E	,719**	,283**	,437**	,402**	1	,492**	-0,076	-,181**
	0	0	0	0		0	0,091	0
	694	795	808	825	848	837	498	833
DDY	,720**	,286**	,448**	,476**	,492**	1	-,152**	-,232**
	0	0	0	0	0		0,001	0
	694	818	832	849	837	872	503	857
ÇEÖ	-,118*	-0,036	-,198**	-,165**	-0,076	-,152**	1	,229**
	0,016	0,429	0	0	0,091	0,001		0
	420	482	492	493	498	503	509	498
SDÖ	-,208**	-0,027	-,110**	-,198**	-,181**	-,232**	,229**	1
	0	0,439	0,001	0	0	0	0	
	682	815	832	847	833	857	498	871

*** : p < .05**

**** : p < .01**

Tablo 6 incelendiğinde n = 420 ergenin , DZÖ'den aldıkları toplam puanlar ile ÇEÖ toplam puanları arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişki bulunduğu görülmektedir (r = -0,118; p< .05). Yine n = 682 ergenin DZÖ ve SDÖ toplam puanları arasında da negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişki bulunduğu görülmektedir (r = -0,208; p< .01). Benzer şekilde DZÖ nin alt ölçeklerinden KDY, M, DDY, ile ÇEÖ toplam puanları arasında da negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. (Bu değerler sırasıyla, KDY için n = 492, r = -0,198 ; p< .05; M için n = 493, r = -0,165, p< .01; ve DDY için n = 503, r = -0,152 ; p< .01 dir).

Ancak, n = 482 ergenin DZÖ'nün alt ölçekleri olan DF'den aldıkları puanlar ile ÇEÖ'nin toplam puanları arasındaki korelasyon katsayısı r = -0,036; p> .05 ve n= 498 ergenin E 'den aldıkları puanlar ile ÇEÖ'nin toplam puanları arasındaki korelasyon katsayısı r = -0,076; p>0,05 dir. Bu korelasyon katsayılarının oldukça düşük olduğu ve anlamlı düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Benzer biçimde, n= 815 ergenin DZÖ'nün alt ölçeği olan DF'den aldıkları puanlar ile SDÖ'nin toplam puanları arasındaki korelasyon katsayısı r = -0,027; p>0,05 dir. Bu korelasyon katsayısının da oldukça düşük olduğu ve anlamlı düzeye ulaşmadığı görülmektedir.

Tablo 6' daki korelasyon katsayıları genel olarak değerlendirildiğinde ergenlerin, DZÖ toplam puanları ile, ÇEÖ toplam puanları ve SDÖ toplam puanları arasında, negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca, DZÖ' nin alt ölçeklerinden KDY, M, DDY, ile ÇEÖ toplam puanları arasında da negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Yani, ergenlerin duygusal zekaları yükseldikçe, çatışma eğilimleri düşük olmakta ve suç davranışları azalmaktadır.

Ancak, DF ve E'nin puanları ile ÇEÖ'nin ve DF' nin puanları ile SDÖ'nin toplam puanları arasındaki korelasyonun katsayısının oldukça düşük olduğu ve anlamlı düzeye ulaşmadığı görülmektedir.

4.1. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanlarının, Çatışma Eğilimi Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Araştırma grubundaki ergenlerin DZÖ toplam puanlarının ÇEÖ toplam puanlarını yordamasına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7

4.1. Ergenlerin DZÖ Toplam Puanlarının, Çatışma Eğilimi Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Yordayıcı Değişken	B	R	R^2	F	p
DZ	,-125	,0118	,014	5,857	,016
Sabit	172,634				,000

Duygusal Zeka Ölçeği toplam puanlarının çatışma eğilimi toplam puanlarını yordamasına ilişkin regresyon analizi sonucunda;

Çatışma Eğilimi: 172.634 - 0.125 DZ biçiminde regresyon modeli elde edilmiştir.

Tablo 7 incelendiğinde ergenlerin Çatışma Eğilimi Ölçeği toplam puanları ile Duygusal Zeka Ölçeği toplam puanları arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. (B= -0,125; p< .05). DZ toplam puanları çatışma eğilimi puanlarındaki varyansın % 1.4 ünü açıklamaktadır.

4.2. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının, Çatışma Eğilimi Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Bulguları

Araştırma grubundaki ergenlerin DZÖ'nin Alt Ölçekleri Olan DF, KDY, M, E, DDY Puanlarının, Çatışma Eğilimi Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Bulguları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8

Ergenlerin DZÖ'nin Alt Ölçeklerine İlişkin Puanların ÇEÖ Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Bulguları

Yordayıcı değişken	Katsayı(B)	R	R^2	F	p
KDY	-0.918	0,190	0.036	16,320	0.000
Sabit	172.138				0.000

Duygusal Zeka Ölçeği'nin alt ölçeklerine ilişkin puanların çatışma eğilimi toplam puanlarını yordamasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi sonucunda;

Çatışma Eğilimi: 172.138 - 0.918 KDY biçiminde regresyon modeli elde edilmiştir.

Tablo 8 incelendiğinde, ergenlerin Çatışma Eğilimi Ölçeği puanları ile Kendi Duygularını Yönetme puanları arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. (B= -0,918; p< .01) KDY puanları çatışma eğilimi puanlarındaki varyansın % 3.6 sını açıklamaktadır.

Ergenlerin Duygusal Farkındalık, Motivasyon, Empati ve Diğerlerinin Duygularını Yönetme puanlarının Çatışma eğilimi puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur.

Bu araştırmada ergenlerin, duygusal zekanın alt boyutu olan kendi duygularını yönetme puanları arttıkça çatışma eğilimi puanlarının azalmakta olduğu saptanmıştır. (B= -0,918, p< .01) Ancak, duygusal farkındalık, motivasyon, empati ve diğerlerinin duygularını yönetme puanlarının anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur.

5.1. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanlarının, Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Araştırma grubundaki ergenlerin DZÖ Toplam Puanlarının SDÖ toplam puanlarını yordamasına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 9'de sunulmuştur.

Tablo 9

Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği Puanlarının, Suç Davranışı Ölçeği Puanlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Yordayıcı Değişken	B	R	R^2	F	p
DZ	,-154	,208	,043	30,838	,000
Sabit	70,771				,000

Duygusal Zeka Ölçeği toplam puanlarının suç davranışı toplam puanlarını yordamasına ilişkin regresyon analizi sonucunda;

Suç Davranışı : 70.771 – 0.154 DZ biçiminde regresyon modeli elde edilmiştir.

Tablo 9 incelendiğinde ergenlerin Suç Davranışı Ölçeği toplam puanları ile Duygusal Zeka Ölçeği toplam puanları arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki

olduğu görülmektedir (B= -0,154; p< .01). DZ toplam puanları çatışma eğilimi puanlarındaki varyansın % 4.3'ünü açıklamaktadır.

5.2. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Puanların, Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Bulguları

Araştırma grubundaki ergenlerin DZÖ'nin Alt Ölçekleri Olan DF, KDY, M, E, DDY Puanlarının, Suç Davranışı Ölçeği toplam puanlarını yordamasına ilişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Bulguları Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10

Ergenlerin DZÖ 'nin Alt Ölçeklerine İlişkin Puanların SDÖ Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Bulguları

Yordayıcı değişken	B	R	R^2	F	p
DDY	-0.946	0,254	0,065	49,560	0.000
M	-0.458	0.274	0.075	28.992	0.005
Sabit	72.190				0.000

Duygusal Zeka Ölçeği'nin alt ölçeklerine ilişkin puanların suç davranışı toplam puanlarını yordamasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi sonucunda;

Suç Davranışı = 72.190 – 0.946 DDY – 0.458 M biçiminde regresyon modeli elde edilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde ergenlerin Suç Davranışı toplam puanları ile Diğerlerinin Duygularını Yönetme puanları arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. (B= -0,946; p< .01) DDY puanları suç davranışı puanlarındaki varyansın % 6.5'ini açıklamaktadır.

Suç davranışı toplam puanları ile Motivasyon puanları arasında da negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (B = -0,458; p< .01) DDY ve M puanlarının ikisi birlikte suç davranışındaki varyansın % 7,5'ini açıklamaktadır.

Duygusal zekanın alt ölçekleri olan diğerlerinin duygularını yönetme ve motivasyon puanları arttıkça ergenlerin suç davranışı puanlarının azaldığı saptanmıştır. Suç davranışı puanlarında, duygusal farkındalık, kendi duygularını yönetme ve empati puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur.

BÖLÜM VI

TARTIŞMA VE YORUM

Ergenlerin duygusal zekalarının çatışma eğilimine ve sapan davranışlara etkisi incelenmiştir. Bu amaçla örneklem grubundaki öğrencilerin, Duygusal Zeka Ölçeği (DZÖ), Çatışma Eğilimi Ölçeği (ÇEÖ) ve Suç Davranışı Ölçeği (SDÖ)'nden aldıkları puanlar arasındaki ilişkiler ve bu değişkenlerin cinsiyete ve sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırma bulguların yorumu ve tartışması bulgular bölümündeki sıraya uygun olarak yapılmıştır.

1. Ergenlerin Cinsiyete Göre Duygusal Zeka Ölçeği Toplam Puanları, Alt Ölçek Puanları, Çatışma Eğilimi Ölçeği ve Suç Davranışı Ölçeği' Toplam Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması Ve Yorumu

Araştırmaya katılan kız ergenlerin, **Duygusal Zeka Ölçeği** toplam puanları ile bu ölçeğin alt ölçekleri olan, **Motivasyon** ve **Diğerlerinin Duygularını Yönetme** puanlarının, erkek ergenlerin puanlarından daha yüksek ve aradaki farkın kızlar lehine olduğu bulunmuştur. Bu bulgular, araştırmaya katılan kız ergenlerin, erkek ergenlere göre, duygusal zeka ve duygusal zekanın alt boyutları olan motivasyon ve diğerlerinin duygularını yönetme becerilerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kız ergenlerin suç davranışı ölçeği toplam puanlarının, erkek ergenlerinkinden daha düşük ve aradaki farkın kızlar lehine olduğu bulunmuştur. Bu bulgu da araştırmaya katılan kız ergenlerin erkek ergenlere göre suç davranışına daha

az yöneldiklerini göstermektedir. Bunun yanı sıra; bu araştırmada kız ergenlerin, duygusal zekanın alt boyutları olan **Duygusal Farkındalık** ve **Empati** puanları ve **Çatışma Eğilimi** puanlarının (Kendi Duygularını Yönetme hariç) erkek lerinkinden yüksek olduğu anacak aradaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Bu bulgular ise, **Duygusal Farkındalık, Empati, Kendi Duygularını Yönetme** ve **Çatışma Eğilimi** gösterme açısından kız ve erkek ergenlerin farklılaşmadıklarını göstermektedir.

Araştırmada incelenen değişkenlerin, cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koyan bu bulgular, genel olarak değerlendirildiğinde; kız ergenlerin erkeklere göre, daha yüksek duygusal zekaya, özellikle de diğerlerinin duygularını yönetme ve motivasyon becerisine sahip olduğunu, dolayısıyla da suç davranışlarına daha az yöneldiklerini göstermiştir.

Bu araştırmanın bulguları, Brackett, Mayer ve Warner (2004)'ın araştırmasının bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Araştırmacılar, cinsiyete göre, duygusal zekanın günlük davranışlara etkisini inceledikleri araştırmada, kızların duygusal zekalarının, erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu, ancak duygusal zekanın, erkekler için kızlardan daha fazla, yaşam alanının yordayıcısı olduğunu saptamışlardır. Bulgular, duygusal zekası düşük olan erkeklerin, duyguları anlama ve kullanma konusunda yetersiz oldukları için daha fazla alkol ve madde kullanımına, suç davranışlarına yöneldiklerini ve arkadaşlarıyla yetersiz ilişkiler kurduklarını göstermiştir. Yani, duygusal zeka erkekler için, uyumsuzluk ve olumsuz davranışlarla, anlamlı bir şekilde ilişkili bulunmuştur.

Bizim araştırmamızın kız ergenlerin, erkeklere göre suç davranışlarına daha az yöneldikleri bulgusu, literatürde pek çok araştırma bulgusu ile tutarlıdır (Cernkovich ve Giordino, 1987; Elliott ve Ark., 1989; Farrington, 1987; Hagan ve ark., 1985, 1987; Johnson, 1986, 1987; Rowe, 1985; Singer ve Levine, 1988; Spivack ve Cianci, 1987; VanVoorhis ve ark., 1988; Spunt ve diğerleri 1990; Perkins 1992; Bongers ve ark. 2003).

Erkeklerin kızlara göre, suç davranışlarına daha fazla yönelmelerinin iki cins arasındaki biyolojik farklılıklardan kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Ayrıca, teknolojideki gelişmeler, erkek ve kadın beyinlerinin birbirinden farklı yapı ve işlevlere sahip olduğunu - manyetik rezonans (MR) ve bilgisayarlı tomografi (CT) ile - gözler önüne sermiştir. Kadınların beynindeki iki yarım küre arasındaki simetri daha fazla ve her iki yarım küreyi birleştiren nöral bağ (Korpus Kallosum) daha geniştir. Sağ beyin; görsel-uzamsal yetenek, duygular, soyutlama, biçimler, sol beyin; sözel yetenek, ayrıntılar, pratik işler, somut işler, düzenli ve ardışık olaylarla ilgilidir. Kadın ve erkek beynindeki bu farklılıklar kadınlarda, düşüncelere her iki beynin aynı anda müdahale etmesi sonucunu yaratmaktadır. Kadın beyni, geniş bir duygusal bilgi yelpazesini algılama, bilgiler arasında bağlantı kurma, kişisel ilişkileri ön plana çıkarma ve iletişim kurmakta daha başarılıdırlar. Duyguların sağ yarım küreden, ifadenin sol yarım küreden yönetilmesi ve erkeklerde bu bağlantıların az olması nedeniyle erkekler duygularını iyi ifade etmekte zorlanabilmektedirler (Oksay, 1999).

Erkeklerin kızlara göre daha çok suç davranışlarına yönelmelerinin bir nedeni de toplumsallaşma sürecinde kızlara ve erkeklere ilişkin rol beklentilerinde farklılık bulunması olabilir. Geleneksel olarak kızların, sıcaklık, koruyuculuk, nezaket, bağımlılık, başkalarının isteklerine duyarlılık, uyum ve yardıseverlik gibi özelliklere sahip olmaları istenmektedir. Kızlardan eş ve annelik rolleri beklenmektedir. Ayrıca, kızlar toplumsal kurumlar tarafından da denetlenmekte ve korunmaktadır. Buna karşılık erkeklerden; rekabet, girişimcilik, bağımsızlık, başarı ve saldırganlık özelliklerine sahip olmaları istenmekte, kızlara göre, toplumsal kurumlar tarafından daha az denetlenmektedirler. Bu da erkekleri risk almaya ve suç davranışlarına yöneltebilmektedir(Henggeler ve ark., 1987). Hagan ve arkadaşları da(1985, 1987) kızlar ve erkekler arasındaki suç davranışı farkını, ailenin eşitlikçi ya da geleneksel yapıda oluşuna göre toplumun toplumun onları gelecekte üstlenecekleri farklı rollere hazırlamalarına ve kızların erkeklere göre daha çok kontrol altına almalarına bağlamaktadırlar.

Bu araştırmada, ergenlerin SED'lerini belirlemede SED ölçeği kullanmak yerine, ergenlerin bulundukları okullar SED belirleyicisi olarak kabul edilmiştir. Ancak, bu okullardaki ergenlerin SED değişkeni açısından homojen olmayabilecekleri, bu durumun da araştırma grubundaki ergenlerin SED'lerini belirlemede geçerli ve güvenilir verilere ulaşmayı güçleştirdiği söylenebilir.

Yine son dönemlerdeki, bilimsel, ekonomik ve sosyal değişmelerin anne-babaların ailedeki, sosyal ve ekonomik hayattaki rollerini, konumlarını, işlevlerini ve sorumluluklarını önemli ölçüde değiştirdiği gözlenmektedir. Bunun sonucunda anne-babalar, çocuklarının, ev dışındaki zamanlarını, arkadaş seçimlerini, ilişkilerini ve etkinliklerini denetleme, seçeneklerini sınırlama, yaptırım uygulama, sevgi, ilgi ve yakınlık göstererek, model olarak, toplumsal normları, kuralları ve değerleri içselleştirilmesini sağlama konusunda yetersiz kalmışlardır.

Anne-babaların dolaylı ve doğrudan kontrollerinin azalmasının, yetersiz toplumsallaşmaya yol açtığı, geleneksel düzene bağlar geliştiremeyen ergenlerin, topluma uyum için ahlaki hiçbir yükümlülük hissetmediği ve suç davranışlarına yöneldikleri, birçok araştırmada da ortaya konmuştur (Hagan ve ark., 1985; Hill ve Atkinson, 1988; Patterson ve Dishion, 1985; Wilson, 1987; Hanson ve ark., 1984; Warr, 1993; Rosen, 1985).

Bunun yanı sıra, ergenlerin akranlarından da etkilendiği, hatta bu etkinin zaman zaman aile etkisinin önüne geçebildiği ve ergenlerin suça yönelmelerinde önemli olduğu saptanmıştır (Dishion ve Patterson, 1985; Stoolmiller ve Skinner, 1991; Simons, Witbeck, Conger ve Conger, 1991; Elliott ve ark., 1985; Agnew, 1991).

Ergenlerin,suç davranışlarına yönelmelerinde, görsel ve basılı kitle iletişim araçları, özellikle de televizyon, bilgisayar oyunları ve internetin de önemli etkisi olmaktadır. Medyadaki birçok karakterin çocukların zihninde karışıklık oluşturduğu, cins, ırk, meslek ya da sosyal davranışlarının, çocukların sosyal streotipileri

öğrenmelerine etki ettiğini ortaya koyan sonuçlar bulunmaktadır (Bandura, 1976; Inesta, 1976; Kaner, 1998; Boxer, Marie ve Tisak, 2003).

Araştırmamızda, duygusal zeka düzeyinin, sosyo-ekonomik düzeye göre değişmemesi, ailelerce akademik gelişime verilen önemin, hangi sosyo-ekonomik düzeyde olursa olsun ahlak gelişimine ve duygusal gelişime verilmediğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, suç davranışlarının üst sosyo-ekonomik düzeyde daha fazla olmasının belirtilen nedenlerden kaynaklandığı, bu değişkenlerin gelecek araştırmalarda incelenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

3. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği ve Alt Ölçekleri Olan Duygusal Farkındalık, Kendi Duygularını Yönetme, Motivasyon, Empati ve Diğerlerinin Duygularını Yönetme Puanlarının, Çatışma Eğilimi Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırmaya katılan ergenlerin duygusal zeka ölçeği toplam puanları ile duygusal zekanın alt ölçekleri olan; **kendi duygularını yönetme** ve çatışma eğilimi puanları arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgular, araştırma grubundaki ergenlerin **duygusal zeka** ve **kendi duygularını yönetme** becerisi arttıkça **çatışma eğiliminin** azalmakta olduğunu göstermektedir.

Çatışma eğiliminde, duygusal farkındalık, motivasyon, empati ve **diğerlerinin duygularını yönetme** boyutlarının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunamamıştır.

Araştırmamızın çatışma eğilimi ile duygusal zeka ve kendi duygularını yönetme arasında negatif bir ilişki olduğu bulgusu bazı araştırmalarla uygunluk göstermektedir.

Boxer, Marie ve Tisak(2003) erken, orta ve geç ergenlerin, duygusal düzensizlik, dürtüsellik, antisosyallik yani, yetersiz duygu yönetimi ve sosyal bilişsel bozukluklara sahip olmanın, saldırganlığa neden olduğunu düşündüklerini saptamışlardır.

Aspinwall ve Taylor (1992), Ohbuchi ve Ohno (1993) Neuman ve Baron (1998), Gable, Reis ve Elliot (2000), Vorbach ve Foster (2003), duygu yönetimi yüksek, öz-izleme becerisine sahip, empatik ve iyimser bakış açısına sahip kişilerin, çatışma hallerinde, daha uzlaşmacı olduklarını, uyumlu ve yapıcı davranışlar sergilediklerini bulmuşlardır.

Friedman ve Miller-Herringer(1991) duyguların ifadesi, kendi duygularını yönetme, öz-izleme ve kişilik ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın bulguları, saldırgan davranışlar ile yetersiz duygu yönetimi arasında bağ olduğunu göstermiştir.

Quebbeman ve Rozell (2002) kendi duygularını yönetme becerisine sahip olan kişilerin, haksızlık algılama durumunda, daha fazla uyumlu, yapıcı davranışlar sergilediklerini, stresle baş etmeyi kolaylaştıran sosyal ilişki ağını kurmada başarı sağlayabildiklerini saptamışlardır.

Schutte ve ark.(2001), yaptıkları 7 çalışmada duygusal zeka ve kişilerarası ilişkiler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışmaları sonucunda, yüksek duygusal zekaya sahip kişilerin; yüksek empatiye, öz-izlemeye, sosyal becerilere (diğerlerinin duygularını yönetme), işbirliğine, yakın ve sevecen ilişkilere, evlilik tatminine, tatmin beklentisine sahip olduklarını saptamışlardır.

Bu araştırmada ergenlerin DZÖ toplam puanlarının, ÇE toplam puanlarını yordadığı ve toplam varyansın % 1,5'ini açıkladığı bulunmuştur. Bu bulgu (düşük bir oran olmakla birlikte) ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin kişiler arası ilişkilerde ne derece ya da ne kadar çatışma eğilimli davranışlara yöneldiklerini belirleyici bir özellik olduğunu göstermektedir. Ancak, duygusal zekanın payının düşük olmasının,

ergenlerin, kendilerini tanımama, algılamada objektif olamama, sosyal beğenilirlik isteğiyle kendilerini çatışma eğilimi düşük ve empatik gösterme çabası içinde olma gibi nedenlerden de kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra, ergenlerin KDY puanlarının da; ÇE toplam puanlarını yordadığı ve toplam varyansın % 3.6'sını açıkladığı bulunmuştur. Bu bulgu ergenlerin kendi duygularını yönetme becerisinin çatışma eğilimli davranışlara yönelmelerindeki rolünü desteklemektedir.

4. Ergenlerin Duygusal Zeka Ölçeği ve Alt Ölçekleri Olan Duygusal Farkındalık, Kendi Duygularını Yönetme, Motivasyon, Empati ve Diğerlerinin Duygularını Yönetme Puanlarının, Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum.

Araştırmaya katılan ergenlerin **duygusal zeka** ölçeği toplam puanları ile duygusal zekanın alt ölçekleri olan; **diğerlerinin duygularını yönetme** ve **motivasyon** puanları ve **suç davranışı** puanları arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgular, araştırma grubundaki ergenlerin **duygusal zeka** ve **diğerlerinin duygularını yönetme** ve **motivasyon** becerisi arttıkça ergenlerin **suç davranışlarının** azalmakta olduğunu göstermektedir.

Çatışma eğiliminde, duygusal farkındalık, motivasyon, empati ve diğerlerinin duygularını yönetme boyutlarının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunamamıştır.

Araştırmamızın suç davranışı ile duygusal zeka ve diğerlerinin duygularını yönetme ve motivasyon arasında negatif bir ilişki olduğu bulgusu bazı araştırmalarla uygunluk göstermektedir.

Hanson, Henggeler, Haefele ve Rodrick, 1984; Steinberg, 1987; Hansen ve Breivik, 2001, Beam ve ark., 2002, ergenin anne-babası ile, şiddetli kavgaların, kronik problemlerin, düşmanca ilişkilerin, savunmaya yönelik iletişim tarzının

olması, ailede stres yaratan olayların olması, aileden birinin kaybı, okulla ilgili sorunlar ve olumsuz sosyal çevrenin daha çok antisosyal davranışın meydana gelmesine neden olduğunu saptamışlardır.

Aileyle ilişkilerin yanı sıra, ergenlerin, normal akranlarıyla ilişkilerinin sağlıklı olmamasının, sapkın davranışları olan ergen gruplarına katılmalarına, gruba ait olma, grup onayını yitirmeme uğruna madde kullanımı, aykırı cinsel ilişkiler kurma, okuldan kaçma, saldırgan davranışlar, küfür etme ve sigara içme gibi davranışlarda bulunmalarına yol açtığına ilişkin bulgular vardır (Elliott ve arkadaşları,1985; Spivack ve arkadaşları, 1986; Kupersmidt ve Coie, 1990; Dishion, Patterson, Stoolmiller ve Skinner, 1991; Brownfield ve Thompson,1991; Bartush, Lynam, Moffitt ve Silva, 1997; Hayes, 1997; Vitaro, Tremblay, Kerr, Pagani ve Bukowski, 1997, Downs, Robertson ve Harrison, 1997).

Bireyin duygusal zekası da suç davranışlarında önemli bir rol oynamaktadır.

Petrides, Frederickson, Furnham (2004)ise, ergenlerde duygusal zekanın, akademik performansa ve okuldaki suç davranışlarına etkisini incelemişlerdir. Duygusal zekanın, akademik performans ve bilişsel beceri arasındaki ilişkiyi biçimlendirdiği saptanmıştır. Bunun yanı sıra, yüksek duygusal zekaya sahip öğrencilerin okula devamsızlığı ve okuldan atılma ihtimalinin daha az olduğu bulunmuştur. Benlik algısı ile ilgili duygular ve eğilimlerin de, duygusal zekanın yapıtaşları olarak performans ve suç davranışlarıyla ilişkili olduğu saptanmıştır.

Quebbeman ve Rozell (2002), duygusal zekanın alt boyutu olan, diğerlerinin duygularını yönetme becerisine sahip olan kişilerin, stresle baş etmeyi kolaylaştıran sosyal ilişki ağını kurmada başarı sağlayabildiklerini, daha uyumlu ve yapıcı davranışlarda bulunabildiklerini bulmuşlardır.

Lavallee ve Campbell (1995), araştırmalarında, motivasyonu yüksek bireylerin, haksızlığa uğradıklarını düşünmeleri halinde, daha olumlu duygular hissettiklerini, daha olumlu ve yapıcı davranışlara yöneldiklerini saptamışlardır.

Bu araştırmada ergenlerin duygusal zeka ölçeği toplam puanlarının suç davranışı puanlarını yordadığı ve toplam varyansın % 4.3'ünü açıkladığı görülmektedir. Diğerlerinin duygularını yönetme ve motivasyon puanlarının da suç davranışı puanlarını yordadığı ve toplam varyansın % 7.5'ini açıkladığı görülmektedir.

Bu bulgular, suç davranışlarına yönelmede, duygusal zeka, diğerlerinin duygularını yönetme ve motivasyon becerisinin önemli etkisi olduğu görüşünü doğrulamaktadır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde bu araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

Sonuçlar

Bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Ergenlerin;

1. **Duygusal Zeka, Çatışma Eğilimi** ve **Suç Davranışı Ölçeği** toplam puanları arasında, negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur.

2- **Kendi Duygularını Yönetme, Motivasyon, Diğerlerinin Duygularını Yönetme** alt ölçek puanları ile, **Çatışma Eğilimi Ölçeği** toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur.

3 Duygusal Farkındalık ve **Empati** alt ölçek puanları ile **Çatışma Eğilimi Ölçeği** toplam puanları ve **Duygusal Farkındalık** alt ölçek puanları ile **Suç Davranışı Ölçeği** toplam puanları arasındaki korelasyon katsayısının oldukça düşük olduğu ve anlamlı düzeye ulaşamadıkları bulunmuştur.

4- Cinsiyete göre **Duygusal Zeka Ölçeği** toplam puanları, **Motivasyon, Diğerlerinin Duygularını Yönetme** alt ölçek puanları ve **Suç Davranışı Ölçeği** toplam puanlarının, kızlar lehine farklılaştığı bulunmuştur.

5- Cinsiyete göre **Duygusal Farkındalık, Kendi Duygularını Yönetme, Empati** alt ölçek puanları ve **Çatışma Eğilimi Ölçeği** toplam puanları arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

6- Sosyo-ekonomik düzeye göre **Duygusal Zeka Ölçeği** toplam puanları, **Duygusal Farkındalık, Kendi Duygularını Yönetme, Motivasyon, Empati, Diğerlerinin Duygularını Yönetme** alt ölçek puanları ve **Çatışma Eğilimi Ölçeği** toplam puanları arasında anlamlı düzeyde farklılıklar olmadığı bulunmuştur.

7- **Suç Davranışı Ölçeği** toplam puanlarının alt sosyo-ekonomik düzey lehine farklılık gösterdiği ve bu farkın anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Alt sosyo-ekonomik düzeyi sırasıyla, orta sosyo-ekonomik düzey ve üst sosyo-ekonomik düzey izlemektedir.

8- **Kendi Duygularını Yönetme** alt ölçek puanları **Çatışma Eğilimi Ölçeği** toplam puanlarını yordamaktadır. Ancak, **Duygusal Farkındalık, Motivasyon, Empati** ve **Diğerlerinin Duygularını Yönetme** alt ölçek puanlarının **Çatışma Eğilimi Ölçeği** toplam puanlarını yordamadığı bulunmuştur.

9- **Diğerlerinin Duygularını Yönetme** ve **Motivasyon** alt ölçek puanlarının **Suç Davranışı Ölçeği** toplam puanlarını yordadığı bulunmuştur.

Bu araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde; ergenlerin cinsiyetlerine göre, **Duygusal Zeka Ölçeği** toplam puanları ve **alt ölçek** puanlarının **kızlar lehine farklılaştığı**, ancak **sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmadığı** bulunmuştur. Ayrıca, ergenlerin; **Duygusal Zeka Ölçeği** toplam puanları ve **alt ölçek** puanlarının, **Çatışma Eğilimi Ölçeği** ve **Suç Davranışı Ölçeği** toplam puanlarını genel olarak **yordadığı** bulunmuştur.

Öneriler

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına dayanılarak gelecek araştırmalara ve eğitimde PDR hizmetlerine yönelik öneriler yer almaktadır.

1- Çatışma eğilimi ve suç davranışları yüksek olan ergenlerde, duygusal zekayı geliştirmek amacıyla, drama ve psikodrama gibi yöntemleri gruplarda uygulayan gelecek araştırmaların yapılması önerilmektedir.

2- Türk ergenlerinde duygusal zekanın gelişiminin uzunlamasına araştırma yöntemi kullanılarak gelecek araştırmalarda incelenmesi önerilmektedir.

3- Bu araştırmada, ergenlerin SED'lerini belirlemek için öğrenim gördükleri okul değişkeni kullanılmıştır. Ancak araştırmanın bulguları, SED belirlemede, okul değişkeninin yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, araştırmanın bir sınırlılığıdır. Bu nedenle, gelecekte yapılacak benzeri araştırmalarda , deneklerin SED'lerini belirlemede bu amaçla geliştirilen SED ölçeğinin kullanılması önerilmektedir.

4-Bu araştırmada incelenen değişkenleri ölçen ölçeklerin, çok boyutlu olması nedeniyle gelecekte yapılacak benzeri araştırmalarda araştırma grubunun ya da örneklemin daha çok sayıda öğrenciden oluşturulması önerilmektedir.

5- Bu araştırmanın sonuçları, Duygusal Zekanın, Suç Davranışı ile ilişkili olduğunu, ancak bu ilişkinin beklenilenin ve ilgili literatürün aksine, suç davranışını göstermeye üst SED'deki ergenlerin eğilimli olduklarını ortaya koymuştur. Bu nedenle okul psikolojik danışmanlarının gerçektende üst SED'deki kız ve erkek ergenlerde böyle eğilimlerin olup olmadığını gözlemlemelri ve gözlemlerini araştırmalarla desteklemeleri önerilmektedir.

6- Bu araştırmada kullanılan Duygusal Zeka Ölçeği, Amerikan kültüründe Hall tarafından geliştirilmiş ve Ergin(2000) tarafından uyarlanmış bir ölçektir. Duyguların ifadesi kültürlere göre değişebildiği için, Türk ergenlerinin duygusal zekalarını belirlemede daha geçerli ve güvenilir özgün Türkçe bir duygusal zeka ölçeğinin geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Akkoyun, Füsun.(1982). Empatik Anlayış Üzerine. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**:15(2)

Akkoyun, Füsun.(1998) Duygusal okuryazarlık ve Zekayı Geliştirme Yolları. **Cumhuriyet Bilim Teknik**, 603, 19-23.

Ankay, Aydın. (1992) **Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları**, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Arıkan, Çiğdem. (1986). Psiko-Sosyal Yönleriyle Sapma , **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Sayı: **4**, ss.123-140.

Aspinwall, Lisa. G. ve S. E. Taylor. (1992). Modeling Cognitive Adaptation: A Longitudinal Investigation of the Impact of Individual Differences and Coping on College Adjusment and Performance. **Journal of Personality and Social Psychology, 63**(6), 989-1003.

Atabek, Erdal. (2002). **Erken Büyüyen Çocuklar**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Avcı, N. (1993). **12-16 Yaş Arasındaki Suç İşlememiş ve Suç İşlemiş Çocukların Zeka Puanlarının Karşılaştırılması.** Ankara Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Bacanlı, Hasan. (2000). **Gelişim ve Öğrenme**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bachman Ronet. and R. Peralta. (2002). The Relationship Between Drinking and Violence in an Adolescent Population: Does Gender Matter? **Deviant Behaviour: An Interdisciplinary Journal 23**: 1-19.

Baldwin, J.D. (1993). Thrill and Adventure Seeking and the Age Distribution of Crime: Commen on Hirschi and Gottfredson. **American Journal of Sociology, 90** (6), 1326-1330.

Baltaş, Acar. (2000). **Ekip Çalışması ve Liderlik,** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bandura, A. (1976). **Social Learning Analysis of Aggression. In: Analysis of Delinquency and Aggression,** E: E, I. Inesta, A. Bandura . New Jersey, Publisher Hillsdale.

Bar-On, Revuon.(1988). **The Development of an Operational Concept of Psychological Well-being.** Unpublished doctoral dissertation, Rhodes University, Sout Africa.

Bar-On, Revuon. (1997) Development of the Bar-On Eq-i: A Measure of Emotional and Social İntelligence. The 105. **Anual Convention of the American Psychological Association, August** :6.

Bar-On, Revuon. (2000). **Emotional and Social İntelligence: Insights From the Emotional Quotient Inventory.** In R. Bar-On and J.D.A. Parker (Eds.), Handbook of Emotional Intelligence. San Francisco: Jossey-Bass.

Bartush, D.R.J., D.R. Lynam, T.E. Moffitt ve P.A.Silva(1997). Is Age İmportant? Testing a General Versus a Developmental Theory of Antisocial Behavior. **Criminology, 35**(1), 13-46.

Beam, Margaret. R., V. Gil-Rivas, E. Greenberger and C. Chen. (2002) . Adolescent Problem Behavior and Depressed Mood: Risk and Protection Within and across Social Contexts. **Journal of Youth and Adolescense, 31**(5), 343-357

Boxer, Paul, M.S. Marie, S. Tisak(2003). Adolescents Attributions About Aggression: An Initial Investigation. **Journal of Adolescence. 26**(5), 559-573.

Bongers, Ilja L., H.M. Koot, Ende, J. Ve Verhulst F.C.(2003).The Normative Development of Child and Adolescent Problem Behavior. **Journal of Abnormal Psychology. 112**(2), 179-192.

Brockett, Marc, A., J. Mayer, R.M. Warner. (2004). Emotional Intelligence and Its Relation to Everyday Behavior. **Personality and Individual Differences. 36**(6). p 1387, 16 p.

Brownfield, D. K. Thompson.(1991). Attachment to Peers and Delinquent Behavior. **Canadian Journal of Criminology, January**, 45-60.

Caine, R. N. ve G. Caine, (1994). **Beyin Temelli Öğrenme**, (Çev. G. Ülgen), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,.

Chan, David (2003) Dimensions of Emotional Intelligence and Their Relationships With Social Coping Among Gifted Adolescents in Hong Kong. **Journal of Youth & Adolescence; 32** (6), p409, 10p.

Cernkovich, S.A. ve P.C. Giordino (1987). Family Relationships and Delinquency. **Criminology, 25**(2), 295-321.

Clark, M.L. ve M. Ayers.(1993). Friendship Expectations and Friendship Evalutions. **Youth and Society. 24**(3), 299-313.

Coleman, J.C. (1980). **Friendship and the Peer Group in Adolescence.** In Joseph Adelson (ed). Handbook of Adolescence psychology. New York: Wiley.

Cohen, Cathi. (2000) **Raise Your Child's Social IQ.** Silver Spring, MD. Advantage Books.

Cooper, Robert. K. ve A. Sawaf (1997). **Liderlikte Duygusal Zeka**, (Çev. Z.Bedriye Ayman, Banu Sencer) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Cramer, Duncan (2003). Facilitativeness, Conflict, Demand for Approval, Self-Esteem, and Satisfaction With Romantic Relationships. **Journal of Psychology**, Jan, **137**(1).

Crapanzano, R. K. James, M.A. Konovsky (1993). Dispositional Affectivity as a Predictor of Work Attitudes and Job Performance. **Journal of Organizational Behavior, 14**, 595-606.

Cüceloğlu, Doğan. (1997). **Yeniden İnsan İnsana**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çıkrıkçı-Demirtaşlı, Nükhet. (1999). Zeka Konusundaki Ortak Bilimsel Sonuçlar.**Türk Psikoloji Bülteni 3** (6) 92-95

Dacey John.S.ve J.F. Travers. (1996) **Human Development-Across the Life Span**, New York: Mc Graw Hill Pub, 3. Edition.

Delikara, İpek.(2000)**Ergenlerin Akran ilişkileri ile Suç Kabul Edilen Davranışlar arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Demirbaş, Timur. (2001). **Kriminoloji**, Ankara: Seçkin Yayınları.

Davidson, Richard J. (2000) Affective Style, Psychopathology and Resilience: Brain Mechanisms and Plasticity. **American Psychologist, November** :1196-1210.

Dishion, Thomas. J., G. R. Patterson, M. Stoolmiller ve M.L. Skinner (1991). Family, school and Behavioral Antecedents to Early Adolescents İnvolvement With Antisocial Peers. **Developmental Psychology, 27**(1), 172-180.

Downs, W.R., J.F. Robertson ve L.R. Harrison (1997). Control Theory, Labelling Theory and the Delivery of Services for Drug Abuse to Adolescent. **Adolescence, 32**(125), 1-24.

Dökmen, Üstün. (1986 a) **Yüz İfadeleri Konusunda Verilen Eğitimin Duygusal Yüz İfadelerini Teşhis Becerisi ve İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimi Üzerindeki Etkisi.**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Dökmen, Üstün. (1986 b). Aile-İçi İletişim Çatışmalarının Transactional ve Graph Analiz ile İncelenmesi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 18**, s:53-66.

Dökmen, Üstün. (1997). **İletişim Çatışmaları ve Empati**, İstanbul: Sistem Yayıncılık..

Elliott, D.S., D. Huizinga ve S.S.Ageton (1985). **Explaning Delinquency and Drug Use.** California: Sage.

Eichorn, D. H. (1995). **Biyolojik Gelişim. Ergenliği Anlamak**. (Yay. Haz: Bekir Onur), Ankara: İmge Yayınları.

Eisenberg, Nancy, C. Valiente, A. S. Morris, R.A. Fabes, A. Cumberland, M. Reiser, E. Thompson Gershoff, S.A. Shepard ve S. Losoya.(2003) Longitudinal Relations Among Parental Emotional Expressivity, Children's Regulation and Quality of Socioemotional Functioning. **Development Psychology. 39**(1), 3-19.

Erçetin, Şule. (2001). **Örgütsel Zeka**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Farrington, D.P. (1987). **Epidemiology. In. Handbook of Juvenile Delinquency**. Ed: H.Quay. A Wiley-Interscience Publication, p. 33-61.

Friedman, H.S. ve T. Miller-Herringer(1991). Nonverbal Display of Emotion in Public and in Private: Self-monitoring, Ğersonality and Expressive Cues. **Journal of Personality and Social Psychology, 61**(5), 766-775.

Furnham, Adrian.(2003).Trait Emotional Intelligence and Happiness. **Social Behaviour and Personality: An International Journal; 31**(8). 815, 1 op, 2 charts.

Gable, S. L., H. T. Reis ve A. J. Eliot. (2000). Behavioral Activation and Inhibition in Everyday Life. **Journal of Personality and Social Psychology, 78** (6), 1135-1149.

Gander Mary.J. ve H.W. Gardiner (1993) **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, (Çev. A. Dönmez, N. Çelen, B.Onur) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Gardner, Howard. ve T. Hatch, (1989) Multiple Intelligence Go to School **Educational Research 18**(8), 576-584.

Gardner, Howard. (1999). **Intelligence Reframed : Multiple Intelligences for the 21. Century**. New York, NY: Basic Books s: 33-34.

Giordino, P.C., S.A.Cernkovich, M.D. Pugh.(1986). Friendship and Delinquency. **American Journal of Sociology, 5,** 1170-1202.

Goleman, Daniel. (1995) **Duygusal Zeka** (Çev. B.S. Yüksel) İstanbul:Varlık Yayınları.

Goleman, Daniel. (2000). **İşbaşında Duygusal Zeka**, İstanbul: Varlık Yayınları.

Goleman, Daniel. **www.einconsortium.org**

Gordon, Thomas. (1996) **Etkili Anababa Eğitimi**,(Çev. E. Aksay) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Göka, Erol. (2003). Gençlik ve Şiddet. **http: / saglik.tr.net / ruh sagligi.**

Gözütok, Dilek. (2001). **Kolej Ayşeabla Okullarında Çoklu Zeka Uygulaması**, Ankara: Başkent Üniversitesi Yayınları.

Gullone, Elenora. ve diğ. (2000). The Adolescent Risk-Taking Questionnaire: Development and Psychometric Evaluation. **Journal of Health Communication. 5**(1), 83-97.

Hansen, Ellen. B., G. Breivik. (2001). Sensation Seeking as a Predictor of Positive and Negative Risk Behaviour Among Adolescents. **Personality and Individual Differences, February, 30** , 627-640 .

Hanson, C.L., S.W. Henggeler, W.F. Haefele ve J.D. Rodrick (1984). Demografic, Indivudial and Family Relationship Correlates of Serious and Repeated Crime Among Adolescents and Their Siblings. **Journal of Counsulting and Clinical Psychology, 52**(4), 528-538.

Hagan, J. A.R. Gills ve J. Simpson (1985). The Class Structure of Gender and Delinquency: Toward a Power Control Theory of Common Delinquent Behavior. **American Journal of Sociology, 90**(6), 1151-1170.

Hagan, J. J. Simpson ve A.R. Gills (1987). Class in the Households: A Power Control Theory of Gender and Delinquency. **American Journal of Sociology, 92**(4), 788-816.

Hanson, C. S.W.Haefele ve J.D. Rodrick (1984). Demografic, Individual and Family Relationship Correlates of Serious and Repeated Crime Among Adolescents and Their Sibling. **Journal of Consulting and Clinical Psychology, 52**(4), 528-538.

Hayes, H.D. (1997). Using Integrated Theory to Explain the Movement in Juvenile Delinquency. **Deviant Behavior, 18,** 161-184.

Hays, Scott. (1997). American Express Taps Into the Power of Emotional Intelligence **Workforce 78** (7) july ss:72-75.

Hill, G.D., M.P. Atkinson (1988). Gender, Familial Control and Delinquency. **Criminology, 26** (1), 127-149.

Hovardaoğlu, Selim. (2003) Kişilerarası İlişkiler ve Davranış Bozuklukları, **Kriz Dergisi, 3**(1-2): 4-9.

Inesta, E.R. (1976). **Some Social Considerations an Aggression.** In. Analysis of Delinquency and Aggression.Ed.:E.R.Inesta, A.Bandura. Ghapter 1, New Jersey: Lawrence ErlBaun Associates, Publisher Hillsdale.

İçli, T. (1992). **Türkiye'de Suçlular: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri**. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

İçli, T. (1994). **Kriminoloji.** Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Johnson, R.E. (1986). Family Structure and Delinquency and Delinquency: General Paterns and Gender Differences. **Criminology, 24**(1), 65-84.

Kaner, Sema. (1996). **Anababa Denetimi ile Ergenlerin Suç Kabul Edilen Davranışları Arasındaki İlişki.** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. (Yayınlanmamış Araştırma Raporu).

Kaner, Sema. (1998). **Akran İlişkileri Ölçeği ve Akran Sapması Geliştirme Çalışması.** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. (Yayınlanmamış Araştırma Raporu).

Karakaş, Sirel. (1996) Nöropsikoloji Bilimi: Tanımı, Faaliyet Alanları ve Ülkemizdeki Durumu. **Türk Psikoloji Bülteni. 2**(4), 21-26.

Karip, Emin. (1999) **Çatışma Yönetimi,** Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kelley, R. ve J. Caplan, (1993) How Bell Labs Create Star Performers. **Harward Business Review, July-August,** ss:135

Keltikangas-Jarvinen, Liisa. (2002). Aggresive Problem-Solving Strategies, Aggresive Behavior and Social Acceptance in Early and Late Adolescence. **Journal of Youth and Adolescence, 31**(4), 279-287.

Kemple, K. M. (1991). Preschool Peer Acceptance and Social İnteractions. **Young Children. 46**(5), 47-54.

Kılıççı Yadigar.(2000). 6-15 Yaş Öğrencilerin Gelişimsel Güçleri ve Kişilik Gelişimini Kolaylaştırma. **İlköğretimde Rehberlik** (Ed:Yıldız Kuzgun). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kilpatric, Dean. G. ve R. Acierno, B. Saunders, H. S. Resnick ve C. L.Best, (2000). Risk Factors for Adolescent Substance Abuse and Dependence: Data From a National Sample. **Journal of Consulting and Clinical Psychology. 68**(1), 19-30.

Kolb, Sharon. M. ve C. Hanley-Maxwell, (2003). Critical Social Skills for Adolescents With High Incidence Disabilities: Parental Perspectives. **Council for Exceptional Children, 69**(2), 163-179.

Korkut, Fidan. (2002) Kızgınlık ve Kızgınlıkla Başa Çıkabilme.**Dergimiz.** Çankaya Rehberlik araştırma Merkezi Yayını; s:9-17.

Krone, K. J. ve L. Chen, (1997). Managerial Emotionality in Chinese Factoriesé **Management Communication Quarterly 11**(1) ss: 6-51.

Kulaksızoğlu, Adnan. (2001). **Ergenlik Psikolojisi,** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kupersmidt, J.B.; J.D. Coie, (1990). Preadolescent Peer Status, Aggression and School Adjusment as predictors of Externalizing Problems in Adolescence. **Child Development, 61**: 135-1362.

Lavallee, Loraine. F. Ve J. D. Campbell. (1995). Impact of personal Goals on Self-Regulation Processes Elicited by Daily Negative Events. **Journal of Personality and Social Psychology, 69**(2), 341-352.

Leith, Karen P., R.F. Baumeister, (1998). Empathy, Shame, Guilt and Narratives of Interpersonal Conflicts: Guilt-Prone People Are Beter at Perspektif Taking. **Journal of Personality, February** 66:1.

Loudin, Jesse. L., A. Loukas ve S. Robinson, (2003). Relational Aggression in College Students: Examining the Roles of Social Anxiety and Empathy. **Aggressive Behavior, 29,** 430-439.

Lu, L. ve C.S. Chen(1996). Corralates of Coping Behaviors: Internal and External Resources. **Counselling Psychology Quarterly, 9** (3), 297-307.

Ma, Hing Keung. ve diğ. (1996). Parental peer and Teacher Influences on the Social Behavior of Hong Kong Chinese Adolescents. **Journal of Genetic Psychology, 161**(1), 65-79

Matsueda, R.L. ve K.Heimer (1987). Race, Family Structure and Delinquency: A Test of Differantial Association and Social Control Theories . **American Sociological Review, 52** December, 826-840.

Marcus-Newhall, Amy., W. C. Pedersen, M. Carlson ve N. Miller. (2000). Displaced Aggression İs Alive and Well: A Meta-Analytic Review. **Journal of Personality and Social Psychology, 78** (4), 670-689.

Maree, J.G., M.P. Fernandes. (2003). The Impact of Emotional Intelligence on Solution-Focused Therapy with on Adolescent. **Early Child Development and Care, 173**(5), 499, 1 op, 3 Charts.

Matsueda, R.L.(1982). Testing Control Theory and Differantial Association. **American Sociological Review, 47**, 489-504.

McCreary, Donald, R., M.D. Newcomb, S.W. Sadava. (1999). The Male Role, Alcohol Use and Alcohol Problems: A Structual Modeling Examination in Adult Women and Men. **Journal of Counselling Psychology. 46**(1), 109-124.

McFarland, C ve R. Buehler. (1997) Negative Affective States and The Motivated Retrieval of Pozitive Life Events: The Role of Affect Acknowledgement, **Journal of Personality and Social Psychology, 73**(1), 201.

Menesini, Ersilia, V. Sanchez, A. Fonzi, R. Ortega, A. Costabile ve G. LoFeudo, (2003).Moral Emotions and Bullying:A Cross-National Comparison of Differences Between Bullies, Victims and Outsiders. **Aggressive Behavior, 29**, 515-530.

Moller, Claus. (2000). **Heatwork**. Hillerod Time Manager International A/S

Morgan, Clifford.T. (1991). **Psikolojiye Giriş.** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

Muuss, R. E. (1988). **Theories of Adolescence.** New York: McGraw-Hill Inc.

Narayanan, L., S. Menon ve P. E. Spector. (1999). Stres in the Workplace: A Comparison of Gender and Occupations. **Journal of Organizational Behavior, 20:** 63-73.

Neuman, J. H. ve R. A. Baron (1998). Workplace Violence and Workplace Aggression: Evidence Concerning Spesific Forms, Potential Causes and Preferred Targets. **Journal of Management, 24** (3), 391-419.

Newcomb, M.D. ve L. McGee(1989). Adolescent Alcohol use and Other Delinquent Behaviors. **Criminal Justice and Behavior, 16,** 345-369.

Ohbuchi, K. ve Ohno, T. (1993). Empathy and Aggression: Effects of Self-Disclosure and Fearful Appeal. **Journal of Social Psychology, 133** (2), 243-253.

Oksay, Reyhan.(1999). Erkek ve Kadın Beyinleri Arasında Büyük Farklılıklar Var. **Cumhuriyet Bilim ve Teknik, 639**: 9-10.

Onur, Bekir.(1986) **Gelişim Psikolojisi,** Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Ozankaya, Özer. (1994). **Toplum Bilimlerine Giriş.** İstanbul: Cem Yayınları.

Öner, Uğur. (2000). Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi. **İlköğretimde Rehberlik.** (Ed:Yıldız Kuzgun) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Palabıyıkoğlu, Refia.(2000). **Kriz ve Krize Müdahale,** Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No:6

Parker, J.G. ve S.R. Asher. (1993). Friendship and Friendship Quality in Middle Childhood: Links with Peer Group Acceptance and Feelings of Loneliness and Social Dissatisfaction. **Develeomental Psychology, 29**(4). 611-621.

Panalp, S. ve J. Fitness, (1999) Thinking/Feeling About Social and Personal Relationships. **Journal of Social and Personal Relationships, 16**(6) , 742.

Pellitteri, John.(2002). The Relationship Between Emotional Intelligence and Ego Defense Mechanisms. **The Journal of Psychology, 136**(2). 182-194.

Petrides, K.V., N. Frederickson, A. Furnham, (2004) The Role Of Trait Emotional Intelligence in Academic Performance And Deviant Behavior At School. **Personality and Individual Differences, 36**(2), p277, 17p.

Pişkin Metin. (1989).Empati, Kaygı ve Çatışma Eğilimi Arasındaki İlişki. **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, sayı:2**

Polat, Oğuz. (2003). **http://www. kriminoloji. Com**

Phulia. S. S., N.K. Chadha, S. Natth, (1992). **Criminology: A Psychological and Anthropogical Analysis.** India: Friend Publications.

Quebbeman, Amanda. J. ve Elizabeth Rozell, (2002). Emotional Intelligence and Dispositional Affectivity as Moderators of Workplace Aggression: The İmpact on Behavior Choice. **Human Resource Management Review, 12**: 125-143.

Richard J. D. (2000) Affective Style, Psychopathology and Resilience: Brain Mechanisms and Plasticity. **American Psychologist, November** s:1196-1209.

Richardson, Deborah. G. Hammock, S. Stephan, W. Gardner. (1994). Empathy as a Cognitive Inhibitor of Interpersonal Aggression. **Aggressive Behavior, 120** (4) p 275, 15 p

Riggio, Ronald. S. Taylor (2000) Personality and Communication Skills as Predictors of Hospice Nurse Performance. **Journal of Business and Psychology. 15**(2), p 351, 9 p.

Rosen, L. (1985). Family and Delinquency: Structure or Function. **Criminology, 23**: 553-573.

Rowe, D.C. D.W. Osgood (1984). Heredity and Sociological Teories of Delinquency. **American Sociological Review, 49**: 526-540.

Saban, Ahmet. (2001). **Çoklu Zeka Teorisi ve Eğitim**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Salovey, Peter. ve J. D. Mayer (1990). Emotional Intelligence. **Imagination, Cognition and Personality, 9:** 185-211.

Salovey, Peter, J. D. Mayer and D. Caruso, (2000) **Competing Models of Emotional İntelligence.** In R.J. Sternberg (Ed.), Handbook of Human İntelligence, Second Edition. New York: Cambridge University Press. ss:396-420.

Salovey, Peter. ve J. D. Mayer (2000a). **Handbook of Emotions** 2.b., NewYork: Guilford Press s:504.

Schutte, Nicola S., J.M. Malouff, C. Bobik, T.D.Coston, C. Greeson, C. Jedlicka, E. Rhodes, G. Wendorf.(2001). Emotional Intelligence and Interpersonal Relations. **The Journal of Social Psychology, 141**(4), 523-536.

Selçuk, Ziya. (2002). **Çoklu Zeka Uygulamaları**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Shapiro, Lawrence. E. (1997). **Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek** (Çev: Ü. Kartal) İstanbul: Varlık Yayınları.

Singer, S.I. ve M. Levine(1988).Power Control Theory, Gender and Delinquency:A Partial Replication with Additional Evidence on the Effects of Peers. **Criminology, 26**(4), 627-647.

Sokullu-Akıncı, Füsun. (1994). **Kriminoloji** . İstanbul: Seçkin Yayınları.

Spivack, G. Ve N. Gianci (1987). **High-risk Early Behavior Pattern and Later Delinquency.** In J.D. Buchard ve S.N. Buchard (ed), Prevention of Delinquent Behavior (pp 44-74). New York: Sage.

Steinberg, L. (1993). **Adolescence**. Third edition, N.J. McGrow-Hill, Inc.

Stoolmiller Mike, J.M. Eddy ve J. Reid (2000). Detecting and Describing Preventive Intervention Effects in a Universal School-Based Randomized Trial Targeting Delinquent and Violent Behavior. **Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68**(2), 296-306.

Stufft, W. D.(1996) Assessing Your Emotional IQ, **Teaching Music 1**(1), August s: 42-46 .

Tekin-Acar, Füsun. (2001). **Duygusal Zeka Yeteneklerinin Göreve Yönelik Liderlik Davranışları ile İlişkisi.** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi,

Tolan, P. (1987). Implication of Age Onset for Delinquency Risk. **Journal of Abnormal Child Psychology, 15**:47-65.

Tolan, P. (1988). Socioeconomics, Family and Social stres Correlates of Adolescent Antisocial and Delinquent Behavior. **Journal of Abnormal Psychology, 16**: 317-331.

Uysal-Irak, Doruk. (2002). Örgütlerde Duygusal Zeka. **Türk Psikoloji Bülteni sayı:26-27**, s:88-93.

VanVoorhis, R., F.T. Cullen, R.A. Mathers ve C.C. Garner(1988).The Impact of Family Structure and Quality on Delinquency: A Comparative Assesment of Structure and Functional Factors. **Criminology, 26**(2), 235-261.

Vitaro, F., R.E.Tremblay, M.Kerr, L. Pagani ve W.M. Bukowski (1997). Disruptiveness Friend Characteristic and Delinquency in Early Adolescence: A Test Two Competing Models of Development. **Child Development, 68**(4), 676-689.

Vorbach, Anne,M., S. F. Foster.(2003). **The Relationship Between Emotional Competence and Social Competence . in Early Adolescense.** April,U.S.; Massachusetts.

Wagner, Eric F. (1996). Substance Use and Violent Behavior . in Adolescence. **Aggression and Violent Behavior, 1**(4), 375-387.

Warr, M.(1993). Parents, Pers and Delinquency. **Social Forces, 72**(1), 247-264.

Whirter McJ. ve Voltan-Acar, N. (2000) . **Ergenle ve Çocukla İletişim** . Ankara: US-A Yayıncılık.

White, H.R.(1991). Mariuana Use and Delinquency: A Test of The "Indepent Cause" Hypothesis. **The Journal of Drug Issues, 21:** 231-256.

Wilson, H.(1987). Parental Supervision Re-examined. **British Journal of Criminology, 27**(3), 275-301.

Winfree, L.T., T.V. Backström, G.L. Mays.(1994). Social learning Theory, Self Reported Delinquency and Youth Gangs. **Youth and Society, 26** (2), 147-177.

Xie, Hongling, R. B. Cairns ve B. D. Cairns. (2002). The Development of Social Aggression and Physical Aggression: A Narrative Analysis of Interpersonal Conflicts. **Aggressive Behavior, 28,** 341-355.

Yemenici, Alev. (2002).Beyin Araştırmaları Işığında Eğitim. **Popüler Bilim, Eylül,** s: 32-35).

Yeşilyaprak, Binnur.(2001a) Duygusal Zeka (EQ): İş Performansını Belirleyici Bir Değişken. **Verimlilik Dergisi, sayı:2,** ss:145-154)

Yeşilyaprak, Binnur. (2001b) Duygusal Zeka ve Eğitim Açısından Doğurguları, **Eğitim Yönetimi Dergisi, sayı:25,** ss:139-146

Yeşilyaprak, Binnur. (2003). **Duygusal Zeka Semineri Notları.**

Ek 1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Cinsiyetiniz : Kız ( ) Erkek ( )
Bölüm : Sözel ( ) Sayısal ( )

DUYGUSAL ZEKA DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Bu ölçekte, kendinizin ve diğerlerinin hislerini ve duygularını izleme, bunlar arasında ayırım yapma ve bu bilgiyi düşünce ve eylemlerinde kullanma becerinizi içeren maddeler vardır. Aşağıdaki cümlelerin altındaki seçeneklerden sizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz.

1 = Tamamen katılmıyorum 2 = Kısmen katılmıyorum 3 = Çok az katılmıyorum
4 = Çok az katılıyorum 5 = Kısmen katılıyorum 6 = Tamamen katılıyorum

1. Sağduyumun bir ürünü olan olumlu ve olumsuz duygularımın her ikisini de hayatıma yön vermede kullanırım.
   1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
2. Olumsuz duygularımla hayatımda ne gibi değişiklikler yapmam gerektiğini ortaya koyarım.
   1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
3. Baskı altında sakinimdir.
   1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
4. Duygularımı her an kendime uygun bir şekilde ifade edebilirim.
   1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
5. Kendimi tehdit ve tehlike altında hissettiğim zaman, kendime hakim olup ne yapmam gerektiği konusunda kendimi odaklayabilirim.
   1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
6. Kendimi tehdit ve tehlike altında hissettiğim zaman, büyük ölçüde olumlu duygularla hareket ederim (mizah, eğlence, şaka ve mücadeleci, vb.).
   1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
7. Neler hissettiğimin farkındayımdır.
   1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
8. Bazı şeyler yolunda gitmeyip (alt-üst olduğu zaman) yeniden kolayca soğukkanlı olabilirim.
   1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
9. Başkalarının problemini dinlemede oldukça iyiyim.
   1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
10. Olumsuz duygularım beni uzun süre etkilemesine izin vermem.
    1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
11. Başkalarının duygusal ihtiyaçlarına duyarlıyım.
    1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
12. Başkalarının üzerinde sakinleştirici bir etkim vardır.
    1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
13. Bir başarısızlık durumunda başarabilmek için tekrar tekrar deneyecek gücüm vardır.
    1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
14. Hayatta karşılaştığım güçlüklere çözüm bulmaya çalışırım.
    1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
15. Diğer insanların mizacını, ihtiyaçlarını ve güdülerine tepkilerde bulunurum.
    1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
16. Kolayca sükunet, dikkat ve hazır olmayı gerektirecek durumlara girebilirim.
    1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
17. Zaman uygunsa, olumsuz duygularımı, hatalarımı değerlendiriç ve de olumsuzluk sebebinin ne olduğunu bulmaya çalışırım.
    1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
18. İşler yolunda gitmediği zaman kendime hakim olurum.
    1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐
19. Sağlığım için gerçek duygularımdan haberdar olmak çok önemlidir.
    1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

20. Doğrudan ifade edilmese bile başkalarının duygularını kolayca anlayabilirim.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

21. İnsanların duygularını yüz ifadelerinden anlamada başarılıyım.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

22. Bir görev söz konusu olduğu zaman olumsuz duygularımdan kolayca sıyrılabilirim.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

23. Başkalarının belirgin olmayan ihtiyaçlarını kolayca sezebilirim.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

24. İnsanlar benim diğer insanların duygularını etkilediğimi düşünürler.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

25. Gerçek duygularından haberdar olan insanlar kendi hayatlarını daha kolay yönetirler.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

26. Genellikle başka insanların karamsarlıklarını kolayca iyimserliğe çevirebilirim.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

27. Bir ilişkiyle ilgili tavsiye isteyenler için uygun birisiyim.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

28. Başkalarının duygularına güçlü bir şekilde uyarım.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

29. Kendi kişisel amaçlarına ulaşmada başkalarına yardımcı olurum.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

30. Olumsuz duygularımdan kolayca sıyrılabilirim.
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

KİŞİSEL BİLGİLER

Adınız-Soyadınız :

Yaşınız :

1. Başkalarının problemleri, beni kendi prolemlerim kadar ilgilendirir. 1 2 3 4 5
2. Sık sık bahse tutuşurum. 1 2 3 4 5
3. Başkalarından kendim için bir şey istemek, bana güç gelir. 1 2 3 4 5
4. Bazen iyi niyetim, karşımdaki tarafından yanlış anlaşılır. 1 2 3 4 5
5. Son zamanlarda sık sık münakaşa eder oldum. 1 2 3 4 5
6. Yakınlarımla zevklerim genellikle uyuşur. 1 2 3 4 5
7. Bazen alınganlığım tutar. 1 2 3 4 5
8. Öfkemi içime attığım çok olur. 1 2 3 4 5
9. Hatamın yüzüme söylenmesi beni rahatsız eder. 1 2 3 4 5
10. Yakınlarıma zaman zaman küserim. 1 2 3 4 5
11. Konuşurken kelime oyunu yapmayı sevmem. 1 2 3 4 5
12. Birisiyle tartışırken bazen, dikkatim, onun söylediklerinden çok vereceğim cevap üzerinde yoğunlaşır. 1 2 3 4 5
13. Özür dilemek bana güç gelir. 1 2 3 4 5

14. Şu anda dargın olduğum hiç kimse yok.	1	2	3	4	5
15. Aşık olduğumda bunu rahatlıkla o kişiye söyleyebilirim.	1	2	3	4	5
16. Lades tutuşmayı severim.	1	2	3	4	5
17. Konuşurken sözümün kesilmesine kızmam.	1	2	3	4	5
18. Sahip olduğum kişisel özelliklerimden hoşnutum.	1	2	3	4	5
19. Dünyadaki her insanın sevilecek bir yanı olduğuna inanırım.	1	2	3	4	5
20. Bazen, incir çekirdeğini doldurmayan nedenlerden dolayı tartışmaya girerim.	1	2	3	4	5
21. Bazı tartışmalarda çok öfkelenip odayı terk ettiğim oldu.	1	2	3	4	5
22. Mesleğimden memnunum.	1	2	3	4	5
23. Çok sinirlendiğimde gözüm hiç kimseyi görmez.	1	2	3	4	5
24. Yaşamı seviyorum.	1	2	3	4	5
25. Sinirli bir insanım.	1	2	3	4	5
26. Bazen birisiyle konuşurken, yüzüne baktığım halde sözlerini dinlemediğim olur.	1	2	3	4	5
27. Bir tartışmada hatamı anlarsam hemen kabul ederim.	1	2	3	4	5
28. Öyle tanıdıklarım var ki ne söyleseler sinirime dokunur.	1	2	3	4	5

29. Bazı kişilere içimden kızar, yüzlerine söyleyemem. 1 2 3 4 5

30. Bazen yanlış anlaşılmak korkusuyla fikrimi açıklamadığım olur. 1 2 3 4 5

31. Tartışmalarda genellikle, ortaya attığım bir fikirden kolay kolay vazgeçmem. 1 2 3 4 5

32. Değiştirmek istediğim bazı huylarım var. 1 2 3 4 5

33. Hatalı olduğumu farketsemde açıkça kabul etmek güç gelir. 1 2 3 4 5

34. İnsanların beni yeterince sevdiklerinden emin değilim. 1 2 3 4 5

35. İnsanlara çabuk kırılıyorum. 1 2 3 4 5

36. İnsanların çoğu bencildir. 1 2 3 4 5

37. Arkadaşlarım uysal ve anlayışlıdır. 1 2 3 4 5

38. İnsanların çoğu üzerine vazife olmayan işlere karışırlar. 1 2 3 4 5

39. Emir almak beni rahatsız eder. 1 2 3 4 5

40. Bir düşüncemi başkalarına tam olarak iletmede güçlük çektiğim olur. 1 2 3 4 5

41. Dargın olduğumuz için selam vermediğim kişiler var. 1 2 3 4 5

42. İnsanlar beni tam olarak anlamıyorlar. 1 2 3 4 5

43. Bazen öfkeye kapılıp karşımdakini azarlarım. 1 2 3 4 5

44. Çevremde çok sevilen bir insanım. 1 2 3 4 5

45. Karşımdakinin övünmesi beni rahatsız etmez.	1	2	3	4	5
46. İnsanlarla genellikle iyi geçinirim.	1	2	3	4	5
47. Küs olduğum biriyle barışmak istediğimde ilk adımı atmakta güçlük çekmem.	1	2	3	4	5
48. Başkalarının dertlerini dinlemek beni genellikle sıkar.	1	2	3	4	5
49. Kendimden her bakımdan hoşnutum.	1	2	3	4	5
50. Bazen birisine öyle kırılırım ki uzun süre huzurum kaçar.	1	2	3	4	5
51. Yakınlarım, duygu ve düşüncelerimi tamamen değil, kısmen paylaşırlar.	1	2	3	4	5
52. Öğüt vermeyi severim.	1	2	3	4	5
53. Genelde insanlara güvenirim.	1	2	3	4	5

Adı-Soyadı : _____

Sınıf : _____ Cinsiyet : _____

Yaşı : _____ Doğum tarihi : _____

Tarih : _____

		Hiçbir zaman	1 yada 2 kez	3 yada 4 kez	5 yada daha fazla
1.	Okul zamanında sokaklarda başıboş gezmek.	( )	( )	( )	( )
2.	Okul zamanında pastane, kahve, atari salonu ve benzeri yerlerde vakit geçirmek.	( )	( )	( )	( )
3.	Bazı derslere girmemek için okuldan kaçmak.	( )	( )	( )	( )
4.	Evden kaçmak.	( )	( )	( )	( )
5.	Okuldan kaçmak.	( )	( )	( )	( )
6.	Kumar oynamak.	( )	( )	( )	( )
7.	Yasaların kullanmanıza izin vermediği alkollü içkileri içmek.	( )	( )	( )	( )
8.	Yasaların gitmenize izin vermediği meyhane, bar gibi yerlere gitmek.	( )	( )	( )	( )
9.	Yasaların kullanılmasını yasakladığı kokain, esrar gibi uyuşturucu maddeleri kullanmak ya da satmak.	( )	( )	( )	( )
10.	Sözlü ya da yazılı sınavlarda fısıldamak.	( )	( )	( )	( )
11.	Sınavlarda kopya çekmek.	( )	( )	( )	( )

12.	Derse geç kalınca ya da ödev yapmayınca yalan söylemek.	( )	( )	( )	( )
13.	Eğlence olsun diye binaların camlarını ya da sokak lambalarını kırmak.	( )	( )	( )	( )
14.	Bilerek okulun camlarını kırmak ya da okulun malına zarar vermek.	( )	( )	( )	( )
15.	Otobüs, tren gibi toplu taşıma araçlarının koltuk döşemelerine yazılar yazmak, yırtmak ya da başka şekilde zarar vermek.	( )	( )	( )	( )
16.	Şişe kırarak, bidon devirerek ve bu gibi davranışlarla bilerek sokakları kirletmek.	( )	( )	( )	( )
17.	Sinema, park gibi halka açık yerlerdeki eşyalara zarar vermek.	( )	( )	( )	( )
18.	Ağaçlara sivri bir nesneyle yazılar yazmak.	( )	( )	( )	( )
19.	Başkasına ait birşeye bilerek zarar vermek.	( )	( )	( )	( )
20.	Tartışma sırasında karşısındakine öfkelenerek dövmek.	( )	( )	( )	( )
21.	Başkalarının başlattığı kavgaya katılmak.	( )	( )	( )	( )
22.	Zaman zaman etrafı rahatsız eden ya da kavga çıkaran bir grubun üyesi olmak.	( )	( )	( )	( )
23.	Kavgada birini pansuman ya da doktor gerektirecek kadar dövmek.	( )	( )	( )	( )
24.	İstediği bir şeyi birinden almak için kavga başlatmak ya da kavgayla tehdit etmek.	( )	( )	( )	( )

25.	Bir kavga olduğunda kullanılabilecek bıçak, sustalı ya da muşta gibi araçlar taşımak.	( )	( )	( )	( )
26.	Korkutmak amacıyla başkalarına vurma, çelme takma, yolunu kesme gibi davranışlar göstermek.	( )	( )	( )	( )
27.	Kavgada çakı, kırık şişe ya da sustalı gibi silah kullanmak.	( )	( )	( )	( )
28.	Eğlence olsun diye dükkanlardan parasını ödemeden birşeyler almak.	( )	( )	( )	( )
29.	Yerine koymayı düşünmeden evden habersiz para almak.	( )	( )	( )	( )
30.	Başkasına ait bir arabanın bir parçasını almak ya da benzinini boşaltmak.	( )	( )	( )	( )
31.	Başkasına ait değerli bir şeyi, sahibine sormadan alıp saklamak.	( )	( )	( )	( )
32.	Okula ait bir malı haber vermeden alıp saklamak.	( )	( )	( )	( )
33.	Çalıntı olduğu bilinen bir arabayla gezmek.	( )	( )	( )	( )
34.	Çalıntı olduğu bilinen bir malı satın almak ya da hediye olarak kabul etmek.	( )	( )	( )	( )
35.	Birşeyler almak amacıyla başkalarına ait evlere ya da binalara girmek.	( )	( )	( )	( )

Tablo 11

Ergenlere Uygulanan DZÖ Ölçeği, DF, KDY, M, E, DDY Alt Ölçekleri, ÇEÖ Ve SDÖ'ne İlişkin Cronbach Alpha Değerleri

ÖLÇEKLER	ALFA KATSAYISI
3 ÖLÇEK BİRLİKTE	0,7962
DZÖ	0,8607
DF	0,6077
KDY	0,6186
M	0,6614
E	0,7199
DDY	0,6236
ÇEÖ	0,7772
SDÖ	0,9393